

*34 1/2025

TAJEMNICA
ADWOKACKA

MŁODA PALESTRA

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

sub
ROSA

MŁODA PALESTRA

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

Szanowne Koleżanki,

Szanowni Koledzy,

To już prawdopodobnie ostatnie przed Krajowym Zjazdem Adwokatury wydanie „Młodej Palesty”, przyszedł więc czas na krótkie podsumowania.

Minione cztery lata to okres intensywnych zmian w modelu aplikacji adwokackiej. Starając się wychodzić naprzeciw dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, Naczelna Rada Adwokacka i Komisja Aplikacji Adwokackiej starały się i starają unowocześnić szkolenie, czyniąc je bardziej atrakcyjnym.

Wyrazem tego dążenia była w pierwszej kolejności szeroka ankieta przeprowadzona już w roku 2021, której wynikiem były zmiany w Regulaminie odbywania aplikacji i Ramowym programie szkolenia.

Zwiększyliśmy zakres ogólnopolskich szkoleń online uzupełniających ofertę poszczególnych izb adwokackich. Do regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej wprowadzono instytucję egzaminu próbnego, którego trzecia edycja odbyła się w 2024 roku.

Komisja Aplikacji Adwokackiej wprowadziła w roku 2022 projekt Ogólnopolskich zajęć repetytoryjnych dla aplikantów adwokackich przygotowujących się do egzaminu adwokackiego. Na przestrzeni ostatnich czterech lat można śmiało wnioskować, że z oferty tej skorzystały tysiące koleżanek i kolegów aplikantek i aplikantów adwokackich będących już w chwili obecnej adwokatkami i adwokatami.

Począwszy od roku 2023, wprowadzono ogólnopolskie zajęcia dla aplikantów adwokackich pierwszego roku szkolenia z takich zagadnień jak m.in. etyka adwokacka, retoryka – w ramach wsparcia dla izb adwokackich.

Bardzo istotną kwestią było wprowadzenie do Regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej definicji ramowej umowy patrona z aplikantem i jednoznacznej deklaracji odpłatności współpracy pomiędzy adwokatami a aplikantami.

Dodatkową formą szkolenia aplikantów adwokackich był zorganizowany w roku 2023 przez Komisję Aplikacji Adwokackiej wraz z Komisją Praw Człowieka NRA, Komisją ds. zagranicznych NRA oraz Komisją ds. równego traktowania NRA Turniej Sądowy Moot Court ze skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z przeznaczeniem dla aplikantów adwokackich.

Przed wszystkim jednak te cztery lata to zdecydowane postawienie na merytoryczną współpracę ze środowiskiem aplikantów adwokackich, wspólna praca nad tym, abyście na aplikacji czuli się komfortowo, abyście czuli wsparcie samorządu, również tego na poziomie krajowym.

Za najbardziej charakterystyczny przejaw tej współpracy postrzegamy dwie edycje (Gdańsk 2023, Poznań 2024) Ogólnopolskiego Forum Aplikantów Adwokackich, które pozwoliło również nam na bezpośrednią rozmowę o zaletach i wadach aplikacji adwokackiej, proponowanych rozwiązaniach.

Jednym z rozwiązań wypracowanych w ramach tej inicjatywy był pomysł powołania Ogólnopolskiego Samorządu Aplikantów Adwokackich, co nastąpiło na mocy uchwały Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 7.03.2025 roku.

Mamy nadzieję, że środowisko aplikantek i aplikantów adwokackich aktywnie włączy się w funkcjonowanie tego ciała.

W momencie ukazania się najnowszej „Młodej Palesty” część z Was przystępujących do egzaminu zawodowego w dniach 1-4 kwietnia zapewne będzie znało już jego wyniki. Jesteśmy przekonani, że zdawalność jest jak zwykle wysoka i zobaczymy się na ślubowaniach.

Łączymy koleżeńskie pozdrowienia,

***Adwokat Przemysław Rosati
Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej***

***Adwokat Marcin Derlacz
Przewodniczący Komisji Aplikacji Adwokackiej***

**MŁODA
PALESTRA**
CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

**Drogie Koleżanki,
Drodzy Koledzy,
Szanowni Czytelnicy,**

z wielką radością w Wasze ręce oddaję kolejny numer Czasopisma Aplikantów Adwokackich „Młoda Palestra”.

Aktualny numer Czasopisma ukaże się w niedługim czasie od tego szczególnego tygodnia, który kończy okres aplikacji adwokackiej części z Was – tygodnia, w którym w całej Polsce odbywały się egzaminy zawodowe. Z tej okazji pragnę złożyć serdeczne gratulacje i wyrazy uznania wszystkim, którzy przystąpili do egzaminu adwokackiego w bieżącym 2025 roku. Wierzę, że czas aplikacji adwokackiej stanowił dla Was niezwykle cenne doświadczenie w Waszym rozwoju zawodowym.

Już niebawem złożyście więc ślubowania i z dumą będziecie reprezentować w togach z zielonym żabotem zawód adwokata. Zawód ukształtowany na tle idei posłannictwa społecznego. Z tą ideą nierozdzielnie związane jest zagadnienie tajemnicy adwokackiej, której przestrzeganie – nieograniczone w czasie – stanowi wyraz gwarancji pełnego urzeczywistnienia, a także przestrzegania praw człowieka i obywatela.

Od wielu pokoleń za jeden z symbolów tajemnicy uważa się kwiat róży. Już podczas misteriiów dionizyjskich noszono wieńce z róż, które wyrażały potrzebę dyskrecji. Wiele też wieków temu zawieszano nad stołami biesiadnymi bukiety z róż mające stanowić wyraz zachowania w tajemnicy wszystkiego, czego biesiadujący dowiedzieli się podczas świętowania. Ten kwiat – stanowiący zapewne jeden z najstarszych symboli w europejskiej kulturze – odzwierciedla poufność, która jest gwarantem prawidłowego wykonywania powinności zawodowych adwokata. To fundament zawodu adwokata stanowiącego zawód zaufania publicznego.

W aktualnym numerze Czasopisma znalazły się artykuły z zakresu prawa cywilnego, karnego, administracyjnego, gospodarczego oraz etyki. W publikacji poruszone zostały m.in.: problematyka *groomingu* z perspektywy prawnokarnej i kryminologicznej, analiza korzyści i wyzwań związanych z alternatywnymi metodami rozwiązywania sporów, kwestie dotyczące strategii marketingowych dla prawników, wprowadzenia centralnego rejestru umów, konstrukcji prawnej stosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania oraz tajemnicy adwokackiej z perspektywy konstytucyjnej. W aktualnym numerze znalazło się także podsumowanie wyników ósmej edycji Konkursu Adwokatka Roku oraz recenzja książki „Wspieranie i resocjalizacja nieletnich: komentarz” wydanej w 2023 roku pod redakcją naukową Violetty Konarskiej-Wrzosek.

Jednocześnie pragnę zachęcić Was, Koleżanki oraz Koledzy, do współtworzenia Czasopisma poprzez publikowanie artykułów oraz głos w „Młodej Palestrie”. Wytyczne dla Autorów możecie znaleźć na stronie internetowej młodapalestra.pl/wytyczne-dla-autorow. Prace wysyłajcie na adres e-mail: młoda.palestra@nra.pl. Zachęcam również do odwiedzania naszej strony internetowej: młodapalestra.pl oraz profilu Czasopisma na facebooku.

Życzę udanej lektury!

apl. adw. Urszula Anna Zdanowicz

Redaktor Naczelny „Młodej Palestry – Czasopisma Aplikantów Adwokackich”

Nº 34
1/2025

Co w numerze:

Karne

- 12** Grooming – problematyka prawno-karna i kryminologiczna

- 40** Rozwiązywanie alternatywne sporów (ADR) a sądownictwo. Analiza korzyści i wyzwań związanych z rozwiązywaniem sporów za pomocą mediacji, arbitrażu oraz innych metod ADR w porównaniu z tradycyjnym procesem sądowym

- 62** Strategie marketingowe dla prawników: od klasycznych metod do nowoczesnych kanałów komunikacji

- 76** Odwołanie darowizny w przypadku rażącej niewdzięczności obdarowanego

Cywilne

94 Konstrukcja prawna przesłanek stosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania

110 Działalność komunalna jednostek terytorialnych za pośrednictwem spółek prawa handlowego

Gospodarcze

126 Wprowadzenie centralnego rejestru umów a transparentność finansów publicznych

Administracyjne

148 Tajemnica adwokacka – perspektywa konstytucyjna

166 Obywatelstwo Państwa Watykańskiego na podstawie wybranych fragmentów Ustawy o obywatelstwie i pobycie z dnia 7 czerwca 1929 roku

178 Recenzja książki „Wspieranie i resocjalizacja nieletnich: komentarz” redakcja naukowa Violetta Konarska-Wrzošek; autorzy Piotr Górecki, Paweł Kobes, Violetta Konarska-Wrzošek, Wolters Kluwer Polska; Warszawa 2023

Etyka i inne

**MŁODA
PALESTRA**
CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

Wydawca:

Naczelna Rada Adwokacka

ul. Świętojerska 16, 00-202 Warszawa

Redakcja:

**Młoda Palestra - Czasopismo Aplikantów
Adwokackich**

ul. Świętojerska 16, 00-202 Warszawa

E: młoda.palestra@nra.pl

W: www.mlodapalestra.pl

Fb: facebook.com/mlodapalestra/

Czasopismo wpisane jest do Rejestru Dzienników i Czasopism prowadzonego przez Sąd Okręgowy w Warszawie pod poz. Pr 18243.

Redaktor naczelny:

apl. adw. Urszula Anna Zdanowicz (Białystok)

Zastępcy redaktora naczelnego:

apl. adw. Aleksander Leszczyński (Warszawa)

apl. adw. Martyna Borkowska (Szczecin)

Redaktor prowadzący:

apl. adw. Patrycja Stolarczyk (Siedlce)

Sekretarz redakcji:

apl. adw. Michał Wolny (Wrocław)

Koordynator ds. wizerunku i mediów społecznościowych:

apl. adw. Aldona Staniek (Katowice)

Redakcja nie zwraca tekstów niezamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania i skracania.

**Projekt finansowany przez Naczelną Radę
Adwokacką.**

Wersją podstawową czasopisma jest wydanie elektroniczne.

Korekta: Małgorzata Chyczewska

Druk: "811" spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Poznaniu

Projekt okładki, projekt graficzny i DTP:
qpido.com - Michał Kupidura

ISSN 2299-8012

Warszawa, czerwiec 2025

DZIAŁ PRAWO KARNE

Koordynator:

apl. adw. Jakub Stępień (Warszawa)

Zespół redaktorów:

apl. adw. Dorota Głowczyńska (Kielce)

apl. adw. Paulina Kurpan (Kraków)

apl. adw. Monika Magierska (Kraków)

apl. adw. Patrycja Miękus (Kielce)

apl. adw. Patrycja Ryżek (Toruń)

apl. adw. Aldona Staniek (Katowice)

apl. adw. Agata Ziobroń (Rzeszów)

DZIAŁ PRAWO CYWILNE

Koordynator:

apl. adw. Joanna Partyka (Toruń)

Zespół redaktorów:

apl. adw. Diana Milewska (Warszawa)

apl. adw. Zuzanna Musiał (Poznań)

apl. adw. Karolina Nowakowska (Częstochowa)

apl. adw. Agata Sikorska (Poznań)

apl. adw. Bartosz Woźniak (Toruń)

apl. adw. Filip Wójtowicz (Warszawa)

DZIAŁ PRAWO GOSPODARCZE

Koordynator:

apl. adw. Łukasz Sołowiej (Białystok)

Zespół redaktorów:

apl. adw. Gabriela Siołek (Kielce)

apl. adw. Michał Szram (Warszawa)

apl. adw. Bartosz Zielonka (Kraków)

DZIAŁ PRAWO ADMINISTRACYJNE

Koordynator:

apl. adw. Magdalena Kurdziel (Kraków)

Zespół redaktorów:

apl. adw. Michał Byczyński (Łódź)

apl. adw. Krzysztof Dąbrowski (Wrocław)

apl. adw. Adrian Gołąb (Kraków)

apl. adw. Natalia Kozłowska (Kraków)

DZIAŁ ETYKA I INNE

Koordynator:

apl. adw. Marcelina Głowa (Rzeszów)

Zespół redaktorów:

apl. adw. Renata Chrzan (Warszawa)

apl. adw. Magdalena Kalinowska (Białystok)

apl. adw. Michał Kołbuc (Toruń)

apl. adw. Aleksandra Zastępa (Kraków)

apl. adw. Jacek Żbikowski (Siedlce)

Rada Naukowa:

Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej

adw. Przemysław Rosati

Członek Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej

adw. Andrzej Zwara

Prezes Ośrodka Badawczego Adwokatury

adw. Paweł Gieras

Przewodniczący Komisji Aplikacji Adwokackiej

adw. Marcin Derlacz

Prorektor Vytautas Magnus University

prof. Julija Kiršienė

Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UJ

r. pr. prof. dr hab. Jerzy Pisuliński

Prodziekan Wydziału Prawa Vytautas Magnus University

assoc. prof. Aušrinė Pasvenskienė

Dziekan Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

dr hab. Jacek Przygodzki, prof. UWr

Dziekan Wydziału Prawa i Administracji

Uniwersytetu Gdańskiego

dr hab. Wojciech Zalewski, prof. UG

Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Peczu (University of Pécs, Węgry)

prof. dr hab. Fábíán Adrián

Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Maltańskiego

dr Ivan Mifsud

SSN prof. dr hab. Lech Gardocki

SSN dr hab. Marta Romańska, prof. UJ

SWSA prof. dr hab. Hanna Knysiak-Sudyka

prof. dr hab. Kamil Zeidler

adw. prof. dr hab. Andrzej Szumański

adw. dr hab. Andrzej Ołaś

adw. dr Marcin Zięba

r. pr. prof. dr hab. Wojciech Kocot

r. pr. dr hab. Radosław Flejszar

adw. dr hab. Paweł Wajda, prof. UW

adw. dr hab. Piotr Piesiewicz, prof. Uniwersytetu SWPS

adw. dr hab. Janusz Raglewski, prof. UJ

adw. dr hab. Dobrosława Szumiło-Kulczycka, prof. UJ

dr hab. Andrzej Kulig, prof. UJ

Recenzenci:

DZIAŁ PRAWO KARNE

prof. dr hab. Katarzyna Dudka

dr Michał Hudzik

adw. dr Bartosz Łukowiak

dr hab. Tomasz Kalisz, prof. UWr

adw. dr Łukasz Kodłubański

adw. Przemysław Krawczyk

dr hab. Rafał Kubiak, prof. UŁ

dr hab. Jan Kulesza, prof. UŁ

dr Joanna Kulesza

dr hab. Mikołaj Małecki

adw. dr Kamila Mrozek

adw. dr hab. Dariusz Mucha, prof. UO

prof. dr hab. Hanna Paluszkievicz

prof. dr hab. Łukasz Pohl

adw. Patricia Różańska-Ungur

SSA prof. dr hab. Jerzy Skorupka

adw. Sergij Skorycki

SSA dr hab. Sławomir Steinborn, prof. UG

dr hab. Andrzej Światłowski, prof. UJ

SSN dr hab. Dariusz Świecki, prof. UŁ

SSN dr hab. Małgorzata Wąsek-Wiaderek, prof. KUL

SSN prof. dr hab. Paweł Wiliński

dr hab. Jarosław Zagrodnik, prof. UŚ

DZIAŁ PRAWO CYWILNE

dr Katarzyna Biczysko-Pudełko

adw. Grzegorz Grzona

adw. Marta Łojek

adw. dr Małgorzata Małczyk

adw. Monika Pochopień-Mikołajczyk

adw. Karol Paszek

adw. Aleksander Petrys

adw. Patrycja Polaczek

adw. Joanna Sowiśło-Wawrzyniak

dr hab. Piotr Stec, prof. UO

adw. dr Bartosz Stelmach

adw. dr Monika Strus-Wołos

adw. dr Paweł Szewczyk

adw. Joanna Szumańska

DZIAŁ PRAWO GOSPODARCZE

adw. Artur Hofman

adw. Klaudia Raczek

adw. Jan Talaga

adw. Maciej Zajda

DZIAŁ PRAWO ADMINISTRACYJNE

dr Agata Cebera

prof. dr hab. Piotr Dobosz

dr Jakub Firlus

adw. Maciej Flis

dr hab. Anna Frankiewicz-Bodynek, prof. UO

adw. Dominika Gatus

dr Anna Gołęba

adw. dr Adam Koziński

dr Anna Mazur

prof. dr hab. Iwona Niżnik-Dobosz

adw. Jakub Racinowski

adw. dr Sybilla Stanisławska-Kłoc

DZIAŁ ETYKA I INNE

adw. Łukasz Borkowski

adw. Jarosław Dawid

adw. dr Andrzej Malicki

adw. Andrzej Tomaszek

adw. Marta Tomkiewicz-Januszewska

Karne

**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

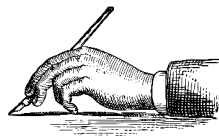
GROOMING

problematyka prawnokarna
i kryminologiczna

apl. adw. Karolina Zatorska

Izba Adwokacka w Warszawie

Celem niniejszego artykułu jest analiza prawnokarnych i kryminologicznych aspektów przestępstwa z art. 200a k.k. Cyberprzestrzeń jako środowisko wielu możliwości niesie za sobą również liczne zagrożenia. Jednym z nich jest tzw. przestępstwo *groomingu*. Niekontrolowany i dynamiczny rozwój nowych technologii skłania do refleksji nad koniecznością zapewnienia skuteczniejszej prawnokarnej ochrony małoletnim.

GROOMING – DEFINICJA I JEGO RODZAJE

Słowem wstępu należałoby wyjaśnić, czym jest *grooming*. Dynamiczny postęp technologiczny, który rozpoczął się na początku XXI wieku, znacząco wpłynął na wzrost przypadków nadużyć seksualnych dzieci. Nowoczesne środki komunikacji internetowej, takie jak Facebook, Instagram czy Snapchat, stworzyły nowe możliwości dla przestępców poprzez nawiązywanie bezpośredniego kontaktu *online* z dziećmi. Zdaniem M. Bielskiego „na gruncie języka polskiego, dobrze oddające istotę zachowania sprawczego wydaje się określenie tego typu jako przestępstwo seksualnego naga-

bywania małoletniego”¹. Zgodnie z definicjami zawartymi w SJP PWN „nagabywać” oznacza „natarczywie prosić o coś lub zatrzymać kogoś niespodziewanie dla zapytania o coś lub nawiązywania rozmowy”². Niemniej jednak istotą, a zarazem taktyką *groomingu* jest proces polegający na zainteresowaniu się konkretnym dzieckiem, poprzez zaprzyjaźnianie, manipulowanie i uwodzenie go, w wielu przypadkach w sposób subtelny i uważny, wręcz przeciwny agresji, oparty na spokojnym i cierpliwym podejściu. Z kolei „uwodzenie” oznacza „wzbudzić w kimś zachwyt, pożądanie”, „załotami skłonić kogoś do współżycia seksualnego”, „mamiąc obietnicami, pochlebstwami itp., oszukać kogoś”³. Wydaje się jednak, że wykładnia ta również jest zbyt wąska na potrzeby wskazania pełnego znaczenia problematyki *groomingu*.

W literaturze przedmiotu istnieją również polskie zamienniki terminologiczne zjawiska *groomingu*, m.in.: „elektroniczna korupcja małoletniego” – definicja kodeksowa, „uwodzenie małoletniego przez Internet” czy „cyberpedofilia”. Natomiast *grooming* w tłumaczeniu na język polski oznacza przygotowanie kogoś do czegoś, do jakiegoś szczególnego zachowania. Precyzując powyższe – *grooming* w odniesieniu do zachowań seksualnych oznacza przygotowanie, zachęcenie dziecka do spotkania w zamiarze popełnienia przestępstwa o charakterze seksualnym⁴. W porównaniu do ww. wykładni definicja ta w pełni oddaje złożony proces działania omawianego występu.

Definicja legalna *groomingu* ma swoje odzwierciedlenie w art. 23 Konwencji Rady Europy z 25.10.2007 r. o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych:

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności umyślnego składania dziecku, które nie ukończyło wieku określonego w wyniku zastosowania art. 18 ust. 2, przez osobę dorosłą za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, propozycji spotkania w celu popełnienia przeciwko dziecku

1 M. Bielski (w:) *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 200(a).

2 *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/nagabywanie.html> (dostęp: 10.12.2024 r.).

3 *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/uwodzenie.html> (dostęp: 10.12.2024 r.).

4 M. Skórzewska-Amberg, *Prawokarna ochrona praw dziecka przed seksualnym wykorzystaniem w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2019, Poltext, s. 240.

któregokolwiek z przestępstw określonych na podstawie art. 18 ust. 1 lit. a lub art. 20 ust. 1 lit. a, w sytuacji, gdy za taką propozycją idą faktyczne działania mające na celu doprowadzenie do takiego spotkania⁵.

Natomiast na płaszczyźnie kryminologicznej grooming odnosi się do działań, które polegają na nawiązaniu kontaktu z małoletnim szczególnie za pośrednictwem Internetu i zbudowaniu silnej więzi o charakterze seksualnym poprzez różnego rodzaju manipulacje. Istotnym elementem tej definicji jest zwrócenie uwagi na oszukańczy charakter zachowań sprawcy polegający na pozorowaniu przyjaźni, wsparcia lub pocieszenia. Sprawca nie potrzebuje specjalistycznej wiedzy psychologicznej dla osiągnięcia zamierzonego celu. Wystarczy, że ma większe doświadczenie życiowe wynikające z różnicy wieku między nim a jego ofiarą⁶.

Na potrzeby niniejszej problematyki należy wyodrębnić klasyfikacje rodzajów groomingu, które rozpatrujemy w zależności od trzech głównych czynników:

1. „Działanie:

- 1. w rodzinie (*intra-familial grooming*) – sprawcą jest członek rodziny lub osoba, którą dziecko wcześniej dobrze знаło;**
- 2. poza rodziną (*extra-familial grooming*) – sprawcą jest osoba obca, której dziecko wcześniej nie znało.**

2. Przedmiot działania:

- 1. *child grooming* – bezpośrednie osvajanie dziecka, zaprzyjaźnianie się z nim oraz zdobywanie jego zaufania prowadząc do czynności seksualnych z tym dzieckiem;**
- 2. *rodzinny (familial grooming)* – pozyskiwanie zaufania opiekunów dziecka, jego rodziny i najbliższego środowiska, w którym czuje się bezpiecznie;**

⁵ Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote 25.10.2007 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 608).

⁶ M. Romańczuk-Grąca, *Grooming – między politycznokryminalną potrzebą a prawnodogmatyczną krytyką*, Olsztyn 2013, „Studia Prawnoustrojowe” 2013, nr 19, s. 24.

3. **społeczny (*social grooming*)** – pozyskiwanie zaufania społeczności, w której dziecko żyje, uzyskanie statusu osoby szczególnie godnej zaufania;

4. **instytucjonalny (*institutional grooming*):**

- a) wykorzystywanie przez sprawcę instytucjonalnego otoczenia jako mającego zapewniać dziecku opiekę, troskę i bezpieczeństwo (harcerstwo, organizacje opiekuńczo-religijne) w celu zdobycia zaufania dziecka (i jego opiekunów jeżeli są), ułatwienia seksualnego wykorzystania dziecka oraz uniknięcia ujawnienia;
- b) manipulacja przez sprawcę osobami pracującymi z przestępcami seksualnymi (np. biegli, lekarze, terapeuci), w celu przekonania ich, że nie stanowi on zagrożenia w kontaktach z dziećmi.

3. **Sposób działania:**

- 1. **bezpośredni (*face-to-face grooming*)** – wyłącznie w rzeczywistym świecie;
- 2. **online** – kontakt z dzieckiem za pośrednictwem sieci teleinformatycznej w celu zapewnienia jego udziału w czynnościach seksualnych;
- 3. **uliczny (*street grooming*)** – nawiązanie kontaktu na „ulicy”, przejawiające się zaczepieniem nastolatka w miejscach publicznych, także w celu zaimponowania im samochodem, pieniędzmi, traktowane jako wstęp do późniejszych czynności seksualnych (także jako wstęp do prostytucji i handlu ludźmi);
- 4. **rówieśniczy (*peer-to-peer grooming*)** – sprawcą jest starsze dziecko od ofiary lub w tym samym wieku bądź młodsze, ale na wyższym etapie rozwoju psychofizycznego. Jest nim także działanie dziecka w celu seksualnego wykorzystania młodszego rodzeństwa;
- 5. **self grooming** – usprawiedliwianie lub zaprzeczanie własnym niewłaściwym skłonnościom seksualnym⁷.

⁷ M. Skórzewska-Amberg, *Prawnokarna...*, s. 243–244.

W kontekście dalszych rozważań niniejszego artykułu, problematyka *groomingu* odwoływać się będzie wyłącznie do odmiany *online groomingu*.

RATIO LEGIS KRYMINALIZACJI GROOMINGU

Jako *ratio legis* wprowadzenia nowego typu przestępstwa, tj. *groomingu*, wskazano potrzebę dostosowania krajowego porządku prawnego do międzynarodowych założeń Konwencji Rady Europy z Lanzarote dotyczącej ochrony dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych. W celu implementacji postanowień Konwencji, Sejmowi Rzeczypospolitej VI kadencji przedstawiono dwa projekty ustaw – pierwszy będący inicjatywą poselską oraz drugi rządowy. Projekt poselski wpłynął do Kancelarii Marszałka w dniu 7.10.2008 r.⁸ W krótkim odstępie czasowym, bo już w dniu 31.10.2008 r., został również wniesiony rządowy projekt ustawy. Pierwszy z nich zakładał wiele zmian legislacyjnych w zakresie przestępstw o charakterze seksualnym, niemniej jednak na potrzeby niniejszej problematyki pracy należy poruszyć jeden z najważniejszych postulatów – wprowadzenie penalizacji *groomingu* w art. 199a k.k., o następującej treści:

Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do doprowadzenia do spotkania z tym małoletnim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3⁹.

Projekt poselski ustawy wskazywał na konieczność zmian prawnych z powodu dynamicznego rozwoju technologii, który stworzył niekontrolowane, anonimowe środowisko sprzyjające pedofilii. Podkreślano również, że zachowania sprecyzowane w art. 199a k.k. obejmują także etap przygotowawczy do popełnienia czynu zabronionego. Wobec tego autorzy projektu poselskiego uznali, że sankcja karna powinna obejmować również

⁸ Poselski projekt ustawy z 7.10.2008 r. o zmianie ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (druk sejmowy 1465).

⁹ Poselski projekt ustawy...

już same czynności nawiązujące do wszelkiego kontaktu z małoletnim, niezależnie od celu, który sprawca zamierzał osiągnąć swoimi działaniami. Rządowy projekt ustawy przewidywał stypizowanie przestępstwa *groomingu* w art. 202a k.k. Obok znamion wskazanych w proponowanym art. 199a k.k. rozważono rozszerzenie zakresu jego kryminalizacji o zbrodnię gwałtu na małoletnim poniżej 15. roku życia. Propozycja ta miała na celu zapewnienie szerokiej prawnokarnej ochrony na jak najwcześniejszym etapie tego rodzaju przestępstw. W drodze końcowych prac legislacyjnych Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw. Wspólne postulaty przyczyniły się do wprowadzenia do krajowego porządku prawnego art. 202a k.k. o następującej treści:

Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej 15 lat, nawiązuje kontakt z małoletnim za pośrednictwem systemu teleinformacyjnego lub sieci telekomunikacyjnej i podejmuje czynności zmierzające do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3¹⁰.

Na przestrzeni lat art. 202a k.k. przeszedł wiele nowelizacji. Obecnie w Kodeksie karnym przestępstwo *groomingu* widnieje w art. 200a k.k. o następujących znamionach:

§1 Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 4 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

¹⁰ Poselski projekt ustawy...

§ 2 Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2¹¹.

STRONA PRZEDMIOTOWA PRZESTĘPSTWA

Czynność sprawcza w art. 200a § 1 k.k. polega na nawiązywaniu kontaktu z małoletnim poniżej lat 15 za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej i jednoczesnym podjęciu w ramach kontaktu zachowań zmierzających do spotkania z nim poprzez:

1. **wprowadzenie w błąd;**
2. **wyzyskanie błędu lub niezdolności do właściwego pojmowania sytuacji;**
3. **użycie groźby bezprawnej.**

Jest przestępstwem formalnym (bezsukutowym). Wątpliwości interpretacyjne wśród doktryny budzi miejsce w strukturze przepisu znamię „zmierzając do spotkania z małoletnim”. Można stwierdzić, że ww. elementy opisują stronę podmiotową. Jednakże wydaje się, że zwrot „zmierzając do spotkania z nim” w istotny sposób definiuje samą czynność przestępczą, mimo że niewątpliwie ma charakter intencjonalny, co jest istotne dla oceny strony podmiotowej zachowania¹².

„Nawiązywać kontakt znaczy tyle, co próbować porozumieć się z kimś, zapoznać kogoś” (w tym przypadku małoletniego poniżej lat 15)¹³. Nie jest konieczne, aby treści opisane w art. 200a § 1 k.k. zostały przekazane podczas pierwszego kontaktu. Nie ma również znaczenia, kto zainicjował kontakt – czy był to sprawca, czy małoletni¹⁴. Warto rozważyć, czy ustawowe

¹¹ Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17).

¹² Kodeks karny. Część szczególna, t. 2, Komentarz do art. 117–221, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2023.

¹³ M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2024, art. 200(a).

¹⁴ K. Lipiński (w:) Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, red. J. Giezek, Warszawa 2021, art. 200(a).

określenie „zmierzając do spotkania z nim” wprowadza istotne zmiany w interpretacji tego znamienia. Można uznać, że znamiona nawiązania kontaktu są spełnione wyłącznie wtedy, gdy sprawca podjął już kroki mające na celu spotkanie się z małoletnim, np. zaproponował termin i miejsce spotkania. Według M. Królikowskiego i R. Zawłockiego „ustawowe znamiona omawianego czynu są zrealizowane już wówczas, kiedy sprawca w opisany w przepisie sposób nawiąże kontakt z małoletnim, a jego zamiarem jest spowodowanie spotkania z nim”¹⁵. Według V. Konarskiej-Wrzošek: „jeżeli sprawca tylko nawiązał kontakt z dzieckiem w celu jego seksualnego wykorzystania, ale nie złożył dziecku jeszcze propozycji spotkania lub nie podjął jeszcze oszukańczych działań ani nie zastosował groźby bezprawnej dla doprowadzenia do spotkania z nim, będzie to usiłowanie przestępstwa z art. 200a § 1 w zw. z art. 13 § 1 k.k.”¹⁶ Wyrokiem z dnia 23.07.2020 r. Sąd Najwyższy wskazał, że „w wypadkach, w których błąd będzie polegał na urojeniu sobie przez sprawcę, że komunikuje się z małoletnim poniżej lat 15, gdy w istocie będzie to osoba starsza, możliwe będzie pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej za usiłowanie nieudolne przestępstwa groomingu, ze względu na fakt, że sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego”¹⁷.

Realizacja znamion czynności sprawczej, czyli nawiązania kontaktu z małoletnim, może dokonać się wyłącznie za pomocą: wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej. Uznaje się, że zachowanie wprowadzające w błąd może nastąpić przez działanie bądź przez zaniechanie. Przez działanie wprowadzające w błąd należy rozumieć szereg manipulacyjnych zabiegów sprawcy, które ukierunkowane są na wykreowanie u małoletniego mylnego wyobrażenia o rzeczywistości, np. zatajenie prawdziwego wieku¹⁸. Do zaniechania dochodzi tylko wtedy, gdy u małoletniego bez skonkretyzowanych działań ze strony sprawcy kreuje się mylne

15 Kodeks..., red. M. Królikowski, R. Zawłocki, s. 6.

16 V. Konarska-Wrzošek (w:) A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Zielińska, V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 200(a).

17 Wyrok SN z 23.07.2020 r. (III KK 281/19), LEX nr 3126968.

18 M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks...*, art. 200(a).

przekonanie o otaczającej go rzeczywistości, które sprawca winien skorygować, zaś tego nie robi, np. sprawca nie ujawnia prawdziwego wieku¹⁹. Natomiast mówiąc o „wyzyskaniu błędu”, mamy na myśli sytuację, gdy małoletni już ma błędne wyobrażenie o rzeczywistości, a sprawca przekonanie to wykorzystuje²⁰. Zdaniem M. Mozgawy „wyzyskanie niezdolności do należytego pojmowania sytuacji przez małoletniego poniżej lat 15 wymaga od sprawcy podjęcia aktywnych działań. Owa niezdolność wynika przede wszystkim z młodego wieku pokrzywdzonego, a co za tym idzie – braku odpowiedniego stopnia rozwoju psychospołecznego tej osoby. Ta niezdolność do należytego pojmowania sytuacji oczywiście nie musi mieć charakteru trwałego; chodzi o to, aby sprawca wykorzystał daną konkretną sytuację, czyli zespół okoliczności, położenie, w jakim małoletni w chwili czynu sprawcy się znajdował”²¹. Natomiast definicja legalna groźby bezprawnej została ujęta w art. 115 k.k.

Czynność sprawcza w art. 200a § 2 k.k. polega na złożeniu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 propozycji:

- 1. obcowania płciowego;**
- 2. poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej;**
- 3. udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych;**

i jednoczesnym zmierzaniu do ich realizacji.

W literaturze zwraca się uwagę, że owa czynność sprawcza ma charakter dwuetapowy. Pierwszy etap polega na złożeniu propozycji, zaś drugi na jej realizacji. Według M. Królikowskiego i R. Zawłockiego „nie wydaje się, aby zmierzanie, o którym mowa, powinno być bezpośrednie. Innymi słowy, nie jest konieczne, by sprawca dopuścił się usiłowania przestępstwa z art. 200 § 1 czy art. 202 § 3 lub 4 k.k. Różni to art. 200a § 2 od art. 200a § 1 k.k., czyniąc go zdecydowanie mniej wadliwym. Nie ulega wątpliwości,

19 M. Bielski (w:) *Kodeks karny...*

20 M. Kulik (w:) *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2024, art. 286.

21 M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks...*, art. 200(a).

że niektóre działania podejmowane przez sprawcę w celu zrealizowania propozycji będą stanowiły usiłowanie przestępstwa z art. 200 § 1 czy art. 202 § 3 lub 4 k.k. Wydaje się, że będą stanowiły zmierzanie do realizacji propozycji także czynności, które w kontekście art. 200 § 1 i art. 202 § 3 lub 4 k.k. mogą być ocenione jako czynności przygotowawcze, jak np. pozyskanie lokalu, nabycie kamery w celu utrwalenia treści pornograficznych itp.”²²

W ujęciu językowym „złożenie propozycji” odnosi się do sytuacji, w której „coś się komuś proponuje”²³. O ile ocena, czy doszło do złożenia propozycji, jest stosunkowo prosta, o tyle ustalenie, czy sprawca podejmował konkretne kroki w celu jej realizacji, jest bardziej skomplikowane. Niemniej jednak za realizację przestępstwa będzie uznawane każde działanie sprawcy, które przybliża go do celu, jakim jest seksualne wykorzystanie małoletniego, np. ustalanie warunków propozycji. Postanowieniem z 23.07.2017 r. Sąd Najwyższy w pełni podzielił pogląd, że „wypełnienie zachowaniem znamion «zmierzania do realizacji propozycji» seksualnej ma miejsce także wtedy, gdy składający taką propozycję, po jej złożeniu małoletniemu poniżej lat 15, nakłania go następnie, w tym przez ponaglanie, do reakcji na nią, bez względu na to, czy nakłanianie to okaże się skuteczne ani czy nakłaniany w ogóle zareaguje w jakikolwiek sposób na takie nakłanianie. Znamień powyższe jest wypełnione zatem w szczególności takim zachowaniem, które polega na wielokrotnym, usilnym nakłanianiu i ponaglaniu małoletniej poniżej 15 lat, poza samym ponawianiem propozycji seksualnych, do nawiązania z nim kontaktu, używając takich zwrotów, jak: «odpisz», «czekam», «dlaczego nie piszesz»²⁴.

Propozycja składana bezpośrednio małoletniemu, bez wykorzystania systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej, nie odpowiada znamionom przestępstwa w art. 200a § 2 k.k.”²⁵ Owa propozycja sprawcy może wyłącznie dotyczyć obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych. W tym przypadku sprawca nie działa przy pomocy zachowań stypizowanych w art. 200a § 1 k.k, lecz przy jasnej i otwartej

22 Kodeks..., red. M. Królikowski, R. Zawłocki, s. 8.

23 Słownik języka polskiego, <https://sjp.pwn.pl/sjp/propozycja;2572692.html> (dostęp: 26.11.2024 r.).

24 Postanowienie SN z 23.11.2017 r. (V KK 227/17), LEX nr 2418099.

25 M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks...

propozycji. Pojęcie obcowania płciowego obejmuje nie tylko akt heteroseksualny lub homoseksualny, lecz także jego surogaty, czyli czynności mogące doprowadzić do zaspokojenia popędu seksualnego, takie jak stosunki oralne i analne. Aby mówić o obcowaniu płciowym, istotne jest zaangażowanie narządów płciowych co najmniej jednej z osób – sprawcy lub ofiary²⁶. Inna czynność seksualna, jak słusznie wskazuje Sąd Najwyższy, to „zachowanie niemieszczące się w pojęciu obcowania płciowego, które jest związane z szeroko rozumianym życiem płciowym człowieka, polegające na kontakcie cielesnym sprawcy z pokrzywdzonym lub przynajmniej na cielesnym i mającym charakter seksualny zaangażowaniu ofiary. Wśród przykładów takich zachowań wymienia się m.in.: dotykanie narządów płciowych i innych erogennych części ciała, całowanie ich, obnażanie ciała, onanizowanie się lub masturbowanie innej osoby”²⁷. Artykuł 200a § 2 k.k. wyróżnia dwa znamiona czasownikowe „poddanie się” i „wykonanie” w kontekście innej czynności seksualnej. „Poddanie się obejmuje wszystkie sytuacje doprowadzenia do znoszenia przez ofiarę zachowania sprawcy, zaś doprowadzenie do wykonania innej czynności seksualnej zakłada zmuszenie ofiary do określonej aktywności seksualnej, której przedmiotem może być ciało sprawcy albo też ciało samej ofiary”²⁸.

Ostatnią z penalizowanych form propozycji kierowanych do małoletniego jest udział w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych. Pod pojęciem „produkowania treści” należy rozumieć proces „tworzenia, wytwarzania i w zależności od ich rodzaju (obraz, zdjęcie analogowe, zdjęcie cyfrowe, film) każdą czynność składającą się na proces produkcji, w tym obróbkę graficzną, dźwiękową, aranżację miejsca, ludzi i sprzętu niezbędnych do rozpoczęcia i kontynuowania produkcji określonego rodzaju treści. Produkowanie treści oznacza także ich zwielokrotnianie oraz utrwalanie danych na różnych nośnikach danych informatycznych, w tym na płytach CD, DVD, Blu-ray, dyskach typu pendrive lub SSD albo na każdym innym nośniku danych informatycznych”²⁹. Natomiast „znamię «utrwalanie treści» oznacza zapis treści w znaczeniu zrobienia zdjęcia analogowego, cyfrowego, nagrania filmu, ale także namalowania obrazu, wydrukowania czasopisma,

26 M. Mozgawa (w): M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks...*, art. 197.

27 Wyrok SN z 19.09.2019 r. (IV KK 374/18), LEX nr 3161552.

28 M. Bielski (w): *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 1, *Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 197.

29 P. Zakrzewski (w): *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 202.

nagrania kasety wideo, nagrania płyty CD, DVD, Blu-ray, nagrania danych na dysku typu pendrive albo SSD albo na każdym innym nośniku danych informatycznych, w tym zawartym w komputerze osobistym, laptopie, tablecie albo smartfonie”³⁰.

Aby określić zakres penalizowanego zachowania polegającego na udziale małoletniego w produkcji lub utrwalaniu treści pornograficznych, konieczne jest sprecyzowanie, czym są treści pornograficzne. Według M. Filara „uwzględniając aktualny stan świadomości społecznej, poglądy doktryny i praktykę orzecznictwa, można co najwyżej stwierdzić, że przesłankami uznania danej prezentacji za pornograficzną będzie równoczesne i łączne wystąpienie w niej następujących cech:

1. **przedstawienie przejawów płciowości i życia seksualnego człowieka;**
2. **koncentrowanie się wyłącznie na zaprezentowaniu jego techniczno-biologicznych aspektów, z pominięciem wszelkiej warstwy intelektualno-personalitetnej;**
3. **ukazanie organów płciowych w ich seksualnych funkcjach, w szczególności w ich bezpośrednim zetknięciu się podczas stosunków seksualnych, przez co zyskuje ono postać całkowicie zdepersonalizowanej i zdehumanizowanej rejestracji «technologii seksu»;**
4. **przedmiotowe aspekty prezentacji wykazują jednoznacznie, że jedyną lub główną intencją twórcy było wywołanie u odbiorcy podniecenia seksualnego;**
5. **kryterium pomocniczym może być walor estetyczny danej prezentacji; im jest on niższy, tym bardziej sugerować może ocenę danej prezentacji jako pornograficznej”³¹.**

PRZYCZYNY ZJAWISKA

Istotną rolę w analizie przyczyn *groomingu* odgrywają czynniki kryminogenne, które wskazują na główne uwarunkowania sprzyjające jego rozwo-

30 P. Zakrzewski (w:) *Kodeks karny...*

31 M. Filar, M. Berent (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, art. 202.

jowi. Zauważalny wzrost przestępczości związanej z *groomingiem* jest w dużej mierze efektem gwałtownego i niekontrolowanego rozwoju nowych technologii. Zjawisko to ma swoje podłoże przy łatwo dostępnym i bezpośrednim kontakcie z małoletnią ofiarą, o konkretnych cechach i zachowaniach wynikających ze stopnia i sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej. *Online grooming* odbywa się wyłącznie przy użyciu powszechnych portali społecznościowych i komunikatorów. Polska edycja EU Kids Online podjęła próbę oszacowania doświadczeń i praktyk uczniów w zakresie korzystania z możliwości Internetu. Grupa docelowa obejmowała uczniów w wieku 9–17 lat w 90 szkołach na terytorium Polski. Spośród badanych, w przedziale wiekowym od 11. do 12. roku życia, 41,2% respondentów szukała nowych przyjaciół albo znajomych w Internecie. Udział badanych szukających nowych znajomości w sieci wzrasta o ponad 5 punktów procentowych między 13. a 14. rokiem życia. Udział respondentów, którzy dodali do listy znajomych lub listy kontaktów kogoś, z kim nigdy wcześniej się nie spotkali twarzą w twarz, również wyraźnie rośnie z wiekiem. Dla najmłodszych wynosi zaledwie 21,7%, dla nastolatków w wieku 11–12 lat to 37,2%, dla młodzieży w wieku 13–14 lat 59%, a dla najstarszych aż 62,8%. Zjawisko to częściej dotyczy dziewcząt 47,2% niż chłopców 44,8%. Badania jednoznacznie wskazują na występujące relacje interpersonalne dzieci i młodzieży z nieznanymi online³². Potencjał zagrożeń jest skorelowany z wiekiem oraz poziomem kompetencji osobowościowych.

Internet stał się nie tylko głównym źródłem informacji i rozrywki, ale również platformą do integracji społecznej. Te trzy pozytywnie postrzegane funkcje często zakłócają zdolność do realnego dostrzegania zagrożeń, które mogą czyhać na użytkowników w różnych serwisach i portalach. Gwałtowny rozwój ery cyfrowej przy braku odpowiednich ram prawnych użytkowania stworzył idealną przestrzeń sprzyjającą cyberprzestępstwom. Dlaczego? W dużej mierze dlatego, że brak skutecznych regulacji i nadzoru prowadził do poczucia bezkarności wśród sprawców. Internet oferuje nie tylko przestrzeń do nawiązywania relacji wirtualnych, ale również narzędzia do jej kreowania. Wśród nich największym zagrożeniem odznacza się funkcja anonimowości, która umożliwia sprawcy nie tylko ukrywanie się pod inną tożsamością, ale przybranie całkowicie fikcyjnej postaci odpowia-

32 J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk, *Polskie badanie EU Kids Online – Najważniejsze wyniki i wnioski 2018*, Poznań 2019, s. 85–86.

dającej zapotrzebowaniu ofiary. Sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci chętnie korzystają z ogólnodostępnych platform komunikacyjnych, z których na co dzień korzystają małoletni, ponieważ umożliwiają one szybkie i bezpośrednie nawiązywanie relacji z potencjalnymi ofiarami. Według raportu „Nastolatki 3.0” przeprowadzonego przez Thinkstat coraz więcej małoletnich decyduje się na spotkanie z osobą dorosłą poznaną przez Internet, co pokazuje wzrost z 14,1% w 2020 r. do 17,9% w 2022 r. Ponadto co czwarty z nich nie informuje nikogo o takich spotkaniach, co stanowi 25,3% w 2022 r. w porównaniu do 24,5% w 2020 r.³³ Małoletni są szczególnie narażeni na różnego rodzaju manipulacje czy oszustwa, w szczególności w trakcie nawiązywania nowych znajomości przez Internet. I. R. Berson wskazuje, że „dzięki Internetowi ludzie, którzy wykorzystują seksualnie dzieci, mogą skrócić czas potrzebny na budowanie zaufania i zdobywać zaufanie kilku ofiar jednocześnie”³⁴. Wirtualna anonimowość, pozorna ochrona prywatności, łatwość tworzenia fałszywych informacji i tożsamości oraz brak możliwości interpretacji znaków niewerbalnych sprawiają, że ocena intencji rozmówcy i rozpoznanie ewentualnego zagrożenia są utrudnione dla małoletnich. Zatem niewątpliwie jest, że kryminogennym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi groomingu jest świat wirtualny.

Wyłączne ocenianie wzrostu przestępczości *groomingu* przez pryzmat powszechnej dostępności do Internetu i oferowanych przez niego narzędzi to podejście błędne. Sieć internetowa to tylko narzędzie technologiczne, które bez zaangażowania ludzkiego nie wykazuje aktywności. W konsekwencji to czynnik ludzki nadaje jej kierunek działania. W dużej mierze do czynników kryminogennych *groomingu* zalicza się również aktywności online małoletnich. J. Pyżalski podkreśla, że „potencjalne ryzyko staje się bardziej powiązane z aktywnością własną młodego człowieka. To jego działanie lub zaniechanie zwiększa prawdopodobieństwo wiktyimizacji”³⁵. Działania młodego człowieka mogą przejawiać się w podejmowaniu ryzykownych zachowań, które definiowane są jako naruszające normy

33 R. Lande, A. Wrońska, A. Ładna, K. Kamiński, M. Błażej A. Jankiewicz, K. Rostaniec, *Nastolatki 3.0 Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*, red. R. Lande, Warszawa 2023, NASK.

34 I. R. Berson, *Cyberofiary – psychospołeczne konsekwencje wykorzystywania seksualnego*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2003, nr 2, s. 76.

35 J. Pyżalski, *Rodzina i szkoła a przeciwdziałanie zaangażowaniu młodych ludzi w ryzykowne zachowania online*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2013, nr 12(1), s. 99–109.

społeczne i zagrażające własnemu zdrowiu fizycznemu lub psychicznemu, a także właściwemu rozwojowi”³⁶.

Internet jest często określany jako „podwórko” współczesnej młodzieży, ponieważ akt społecznej integracji i komunikacji w głównej mierze odbywa się w sferze cyfrowej. Dzieci i młodzież spędzają niemal czterokrotnie więcej czasu w Internecie niż ich rodzice, szczególnie w dni powszednie, kiedy średnio korzystają z sieci przez 5 godzin i 36 minut (4 godziny 50 minut w 2020 roku)³⁷. W obliczu licznych stresów współczesnego świata, małoletni czują się bardziej komfortowo, komunikując się na różnych portalach społecznościowych niż w czasie rzeczywistym. Platformy te zapewniają przestrzeń do swobodnej interakcji, gdzie mogą nawiązywać relacje bez dodatkowego napięcia towarzyszącego spotkaniom twarzą w twarz.

Rozkwit *groomingu* w cyberprzestrzeni jest częściowo rezultatem nie tylko obecności dzieci w sieci, ale również charakteru ich aktywności online. Szeroka gama oferowanych narzędzi umożliwia m.in.: publikację zdjęć i krótkich filmików, wymianę zdań i doświadczeń, oświadczenie statusów odnośnie przeżyć osobistych i zawodowych, dołączanie do tematycznych grup dyskusyjnych, udostępnianie informacji, a przede wszystkim nawiązywanie relacji poprzez czaty i wideo czaty. Niestety często młodzi ludzie nie biorą pod uwagę przeświadczenia mówiącego o tym, że w Internecie nic nie ginie. Pod wpływem emocji i skrajnej niedojrzałości umieszczają swój prywatny skrawek życia, nie zdając sobie sprawy z potencjalnych konsekwencji. Kierunek takich działań wynika z niewystarczającej świadomości małoletnich o istniejących zagrożeniach przy korzystaniu z Internetu. Dodatkowo, może być spowodowany niedostateczną wiedzą i nadzorem ze strony opiekunów prawnych nad ich aktywnością online.

Rozwojowi *groomingu* towarzyszy także coraz powszechniejsze korzystanie z mediów społecznościowych przez małoletnich. Przeciętny małoletni otrzymuje swój pierwszy telefon z dostępem do Internetu w wieku 8 lat i 5 miesięcy³⁸. Dolna granica wiekowa umożliwiająca korzystanie z większości portali społecznościowych to 13 lat. Jednakże nacisk rówieśniczy,

36 I. Klonowska, *Psychopedagogiczne i kryminologiczne aspekty zachowań ryzykownych młodzieży*, „Resocjalizacja Polska” 2016/11, s. 84–85.

37 R. Lande, A. Wrońska, A. Ładna, K. Kamiński, M. Błażej A. Jankiewicz, K. Rosłaniec, *Nastolatki 3.0...*

38 R. Lande, A. Wrońska, A. Ładna, K. Kamiński, M. Błażej A. Jankiewicz, K. Rosłaniec, *Nastolatki 3.0...*

ciekawość oraz chęć uczestniczenia w wirtualnej społeczności skłaniają małoletnich do podania nieprawdziwych danych podczas rejestracji. Większość platform nie posiada systemów weryfikujących prawdziwość podanego wieku. Z danych wynika, że „co czwarty nastolatek (25,8%) posiada od 5 do 8 kont na portalach i platformach społecznościowych, natomiast ponad jedna trzecia (36%) posiada więcej niż 8 takich kont”³⁹. Wśród młodego pokolenia istnieje przekonanie, że jeżeli nie posiadasz choć jednego konta wśród najpopularniejszych platform społecznościowych takich jak Facebook, Instagram czy Snapchat, to stajesz się niewidoczny dla pozostałych. Ma to swój unikalny charakter, odzwierciedlający współczesne czasy, w których dorastają młodzi ludzie, a jednocześnie różniący się od metod wychowawczych stosowanych w XX wieku. Małoletni postrzegają cyfryzację jako nieodłączny element życia codziennego, co potwierdza rosnąca liczba użytkowników portali oferujących różnorodne usługi umożliwiające wyrażanie swojej tożsamości oraz utrzymywanie kontaktu z innymi. Profile na portalach społecznościowych nie tylko pełnią rolę wizytówki, ale stają się otwartą księgą informacji o potencjalnych ofiarach. W pełni upublicznione dane umożliwiają sprawcom łatwą identyfikację pożądanых cech u małoletnich. Spośród podstawowych danych takich jak imię, nazwisko czy wiek, największe zagrożenie stanowią udostępnione zdjęcia, które często odzwierciedlają samopoczucie, a czasem przybierają bardziej odważną formę cielesną.

Posiadanie określonych cech przez małoletnich stanowi również czynnik kryminogeny *groomingu*. Dla sprawców seksualnych są one wskaźnikiem podatności na manipulację oraz łatwości w nawiązywaniu pożądanego kontaktu. Zdaniem K. Fenik „dzieci, u których występuje większe prawdopodobieństwo, że staną się ofiarami nadużyć w Internecie, to te, które:

- **nie mają zaspokojonych emocjonalnych potrzeb – nie mają silnych i właściwych relacji zarówno z dorosłymi, jak i z rówieśnikami;**
- **są ciche – zdolne do trzymania w tajemnicy tego, co im się przydarzyło;**
- **potrzebują uwagi – dlatego łatwo uwieść je, poświęcając im uwagę;**

39 R. Lande, A. Wrońska, A. Ładna, K. Kamiński, M. Błażej A. Jankiewicz, K. Rostaniec, *Nastolatki 3.0...*

- **młodsze – nie rozumieją, co się dzieje, nie dziwią się, ufają;**
- **są odrzucone przez inne dzieci – dlatego potrzebują przyjaciół;**
- **mają niskie poczucie własnej wartości – są bardziej podatne na skuteczne oddziaływanie pedofila;**
- **są ufne – nie zauważają niebezpieczeństwa;**
- **są uległe – podatne na manipulacje;**
- **wychowują się w rodzinie rozbitej – potrzebują troski”⁴⁰.**

Kategoryzacja powyższych cech jest jak najbardziej uzasadniona. Występowanie określonych cech u potencjalnych ofiar *groomingu* wynika nie tylko ze specyfiki Internetu, ale także z sytuacji rodzinnej i szkolnej, co podkreśla trafność tezy J. Pyżalskiego o wpływie czynników zewnętrznych na aktywność online małoletnich⁴¹.

40 K. Fenik, *Grooming - uwodzenie dzieci w Internecie* (w:) *Tabu seksuologii*, red. A. Jodko, Warszawa 2008, s. 141.

41 J. Pyżalski, *Rodzina...*, s. 99–101.

STATYSTYCZNY OBRAZ PRZESTĘPSTWA

Na podstawie statystyk policyjnych, od 2016 r. liczba wszczętych postępowań nie spada poniżej 500 rocznie. W latach 2010–2023 wszczęto ogółem 5706 postępowań, przy czym stwierdzono popełnienie 4726 przestępstw. W ciągu zaledwie trzech lat, od 2020 do 2023 r. liczba wszczętych postępowań wyniosła 2633. Natomiast stwierdzonych przestępstw odnotowano 2185 – to około 46% wszystkich przestępstw stwierdzonych na lata 2010–2023.

Tabela nr 1. Statystyki policyjne dotyczące przestępstw z art. 200a § 1–2 k.k.

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2023	628	568
2022	643	581
2021	778	580
2020	584	456
2019	570	423
2018	555	475
2017	676	626
2016	529	339
2015	281	275
2014	154	129
2013	129	132
2012	84	74
2011	64	62
2010	34	6

>> Źródło:

Zakres danych od 2010 r. do 2020 r., https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-kar/ny/pr/zes_t_epstwa-przeciwko-6/64005, Uwodzenie-maloletniego-ponizej-lat-15-z-wykorzystaniem-systemu-teleinformatyczne.html (dostęp: 26.06.2024 r.), Zakres danych od 2021 r. do 2023 r. uzyskany na podstawie wniosku o udostępnienie informacji publicznej.

Niestety do wzrostu przestępczości *groomingu* przyczyniać się może wadliwa i utrwalona praktyka orzecznictwa sądów powszechnych RP.

Tabela nr 2. Statystyki sądowe – orzeczone kary wolnościowe

Rok	Rodzaj przestępstwa	Bez zawieszenia	Z zawieszeniem		
			Razem	Dozór	Bez dozoru
2020	200a § 1 k.k.	4	6	5	1
	200a § 2 k.k.	15	46	27	19
2021	200a § 1 k.k.	7	14	8	6
	200a § 2 k.k.	13	61	32	29
2022	200a § 1 k.k.	4	13	8	5
	200a § 2 k.k.	23	67	43	24
2023	200a § 1 k.k.	14	10	6	4
	200a § 2 k.k.	22	33	22	11

>> Źródło:

Zakres danych od 2020 r. do 2023 r. uzyskany na podstawie wniosku o udostępnienie informacji publicznej.

Z przedstawionych statystyk wynika, że w latach 2020–2023 łącznie orzeczono 127 kar grzywny i 133 kary ograniczenia wolności, co pokazuje, że różnica wśród orzeczonych kar wolnościowych jest niewielka. W analizowanym okresie czasowym stanowią one łącznie 39% wszystkich skazań za przestępstwo *groomingu*. Fakt ten może sugerować, że judykatura w znacznej mierze decyduje się na orzeczenie kary pozbawienia wolności, uznając ją za bardziej dotkliwą dla sprawców. Nic bardziej mylnego.

Tabela nr 3. Statystyki sądowe – orzeczone kary pozbawienia wolności

Rok	Rodzaj przestępstwa	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności
2020	200a § 1 k.k.	3	1
	200a § 2 k.k.	29	17
2021	200a § 1 k.k.	1	7
	200a § 2 k.k.	30	26
2022	200a § 1 k.k.	2	6
	200a § 2 k.k.	32	44
2023	200a § 1 k.k.	5	6
	200a § 2 k.k.	25	26

>> Źródło:

Zakres danych od 2020 r. do 2023 r. uzyskany na podstawie wniosku o udostępnienie informacji publicznej.

Mimo że w latach 2020–2023 kara pozbawienia wolności była orzekana w 61% wszystkich skazań, należy zauważyć, że w 71% tych przypadków sąd zdecydował się na jej warunkowe zawieszenie. Pocieszający jest jednak fakt, że orzeczony dozór przy zawieszeniu kary wynosił aż 60%. Czy zastosowany dozór okazywał się skuteczny? Niestety dane statystyczne w tym zakresie nie są prowadzone.

Mając na uwadze powyższe, można stwierdzić, że przestępczość związana z *groomingiem* przybiera formę błędnego koła. Z jednej strony, zgodnie z założeniem preambuły Konwencji o Prawach Dziecka, dziecko – ze względu na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową – wymaga szczególnej opieki i troski, a także najsukuteczniejszej ochrony prawnej w każdym zakresie normatywnym ze strony państwa. Z drugiej strony przyjęta praktyka orzecznicza sądów RP utrwała w świadomości sprawców *groomingu* poczucie bezkarności. Dlaczego? Podejmowane przez nich działania nie skutkują w większości przypadków realnym pozbawieniem wolności, lecz jedynie warunkowym zawieszeniem kary, co nie stanowi dla nich dostatecznie odstraszającego środka.

WNIOSKI

Artykuł 200a k.k. z uwagi na swą zawiłą konstrukcję jest niezbyt czytelny i stwarza wiele nadinterpretacji wśród doktryny karnej. Największe wątpliwości budzi kwestia form stadialnych. W chwili obecnej wśród doktryny wyodrębniły się dwa poglądy. Pierwszy zakłada penalizację przygotowania przestępstw seksualnych wymienionych w art. 200a k.k. Natomiast wedle drugiego zachowania stypizowane w art. 200a k.k. należy kwalifikować jako usiłowanie. Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że art 200a k.k. wymaga radykalnych zmian konstrukcyjnych.

Każdy z nas może dostrzec coraz to większą aktywność małoletnich w świecie wirtualnym. Wzmóżone uczestnictwo w cyberprzestrzeni spotyka się również z ich niekontrolowanymi i pochopnymi zachowaniami. W trosce o zdrowie psychiczne i fizyczne dzieci należy wprowadzić regulacje zakazujące osobom poniżej 15. roku życia korzystania z platform społecznościowych. *Online grooming* umożliwia sprawcy podjęcie takich działań, których nie byłby w stanie dokonać w świecie rzeczywistym. Tym bardziej gdy media społecznościowe ułatwiają sprawcy nawiązanie kontaktu z małoletnim. Stąd też drugi wniosek, iż *online grooming* powinien być penalizowany jako indywidualne przestępstwo, nie zaś jako forma stadialna.

Grooming nie powinien przybierać formy stadialnej, tj. usiłowania i przygotowania ani tym bardziej być wynikiem ich rezultatu. Jak opisano powyżej, znamię czasownikowe „zmierza” w obu typach przestępstw art. 200a k.k. tworzy wadliwość przepisu, a tym samym wiele sprzecznych interpretacji. Konwencja z Lanzarote wyznaczyła jedynie standard ochrony małoletnich przed zjawiskiem *groomingu*, wobec czego ustawodawca krajowy ma możliwość rozszerzyć i umocnić jego zakres w postaci likwidacji wyrażenia „zmierza”.

Trzeci wniosek sprowadza się do wyodrębnienia dwóch różnych zachowań sprawcy w art. 200a k.k. (§ 1) Sama złożona propozycja seksualna przez sprawcę, nawet bez dążenia do jej realizacji, powinna stanowić poważne zagrożenie dla małoletniego. (§ 2) Ze względu na specyfikę *online groomingu* zachodzi potrzeba utworzenia typu kwalifikowanego, który będzie penalizował już samo nawiązanie kontaktu z małoletnim za pomocą oszukańczych zabiegów o ukrytych celach seksualnych.

Zatem art. 200a k.k. mógłby brzmieć następująco:

- § 1 Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.**
- § 2 Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15 za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej celem doprowadzenia go do obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.**

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

1. I. R. Berson, *Cyberofiary – psychospołeczne konsekwencje wykorzystywania seksualnego*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2003, nr 2.
2. M. Bielski (w:) *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 1, *Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 197.
3. M. Bielski (w:) *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 1, *Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 200(a).
4. K. Fenik, *Grooming – uwodzenie dzieci w Internecie* (w:) *Tabu seksuologii*, red. A. Jodko, Warszawa 2008.
5. M. Filar, M. Berent (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, art. 202.
6. *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, *Komentarz do art. 117–221*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2023.
7. R. Lande, A. Wrońska, A. Ładna, K. Kamiński, M. Błażej, A. Jankiewicz, K. Rostaniec, *Nastolatki 3.0 Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*, red. R. Lande, Warszawa 2023, NASK.
8. K. Lipiński (w:) *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, art. 200(a).
9. M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 197.
10. M. Mozgawa (w:) M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 200(a).
11. J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk, *Polskie badanie EU Kids Online – Najważniejsze wyniki i wnioski 2018*, Poznań 2019.
12. J. Pyżalski, *Rodzina i szkoła a przeciwdziałanie zaangażowaniu młodych ludzi w ryzykowne zachowania online*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2013, nr 12(1).
13. P. Zakrzewski (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 202.

AKTY PRAWNE

1. Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25.10.2007 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 608).
2. Rządowy projekt ustawy z 31.10.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy

o Policji (druk sejmowy nr 1276).

3. Ustawa z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 206 poz. 1589).
4. Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17).
5. Ustawa z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 z późn. zm.).
6. Ustawa z 7.10.2008 r. o zmianie ustawy z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (druk sejmowy 1465).

ORZECZNICTWO

1. Postanowienie SN z 23.11.2017 r. (V KK 227/17), LEX nr 2418099.
2. Wyrok SN z 19.09.2019 r. (V KK 374/18), LEX nr 3161552.
3. Wyrok SN z 23.07.2020 r. (III KK 281/19), LEX nr 3126968.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/nagabywanie.html> (dostęp: 10.12.2024 r.).
2. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/produkowanie> (dostęp: 25.11.2024 r.).
3. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/uwodzenie.html> (dostęp: 10.12.2024 r.).
4. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/propozycja;2572692.html> (dostęp: 26.11.2024 r.).

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie czytelnikowi, czym jest przestępstwo *groomingu*. Zadaniem artykułu jest również odpowiedzieć na pytanie „Czy obecny stan prawny skutecznie chroni małoletnich przed *groomingiem* w dobie nowych technologii?”. Z uwagi na poruszaną problematykę autorka przedstawia propozycje *de lege ferenda* dotyczące art. 200a k.k. w celu dostosowania regulacji prawnych do realiów wynikających z rozwoju cyfrowych środków komunikacji i innych nowoczesnych technologii.

Słowa kluczowe: przestępstwo seksualne, małoletni poniżej 15. roku życia, *grooming*, przestępczość internetowa

ABSTRACT

The purpose of this article is to familiarize the reader with what the crime of grooming is. The task of the article is also to answer the question „Does the current state of the law effectively protect minors from grooming in the age of new technology?”. In view of the issue raised, the author presents *de lege ferenda* proposals for Article 200a of the Penal Code, in order to adapt legal regulations to the realities arising from the development of digital means of communication and other modern technologies.

Keywords: sex crime, minors under 15, grooming, internet crime

Cywilne

**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

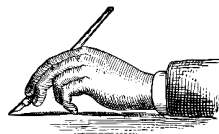
Rozwiązywanie
alternatywne sporów

(ADR) a sądownictwo.

Analiza korzyści i wyzwań
związanych z rozwiązywaniem sporów
za pomocą mediacji,
arbitrażu oraz innych metod ADR
w porównaniu z tradycyjnym
procesem sądowym

mgr Magdalena Bożyk

Uniwersytet w Białymstoku

METODY ALTERNATYWNE ROZWIĄZYWANIA SPORÓW (ADR) I TRADYCYJNY PROCES SĄDOWY – OMÓWIENIE

Metody alternatywne rozwiązywania sporów stanowią zestaw pozasądowych narzędzi, które umożliwiają stronom rozstrzygnięcie sporu za pośrednictwem neutralnej jednostki, unikając przy tym długotrwałego i często kosztownego procesu sądowego. Do najczęściej stosowanych metod ADR należą mediacje, negocjacje, komisje concyliacyjne, postępowanie pojednawcze oraz arbitraż.

W kontekście mediacji, jej głównym założeniem jest osiągnięcie porozumienia między stronami przy wsparciu mediatora¹. Ten ostatni nie dysponuje władzą decyzyjną, a jego rola sprowadza się do ułatwiania dialogu między stronami w celu znalezienia wspólnie akceptowalnego rozwiązania.

¹ E. Gmurzyńska, R. Morek, *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2018, s. 25.

Mediacja charakteryzuje się szeregiem istotnych cech, które przyczyniają się do jej efektywności². Przede wszystkim jest to proces dobrowolny, co oznacza, że wszystkie strony muszą wyrazić zgodę na udział w mediacji. Kolejnym ważnym elementem jest autonomia stron, które mają pełną kontrolę nad procesem negocjacyjnym i decyzją ostateczną. Poufność postępowania gwarantuje, że wszystkie informacje ujawnione w trakcie mediacji są chronione przed ujawnieniem na zewnątrz, co sprzyja otwartej i szczerzej wymianie opinii. Mediator, pełniąc swoją funkcję, zachowuje pełną bezstronność wobec stron oraz neutralność wobec przedmiotu sporu, co buduje zaufanie i otwartość dialogu³. Proces ten wyróżnia się także szybkością osiągnięcia porozumienia oraz znacznym obniżeniem kosztów w porównaniu z tradycyjnym postępowaniem sądowym.

Mediacja, jako elastyczne i skoncentrowane na rozwiązaniu narzędzie, stawia na pierwszym miejscu dobro i zadowolenie stron, umożliwiając im wypracowanie trwałego i satysfakcjonującego rozwiązania. Taka forma rozstrzygania sporów jest coraz częściej doceniana zarówno w sprawach cywilnych, jak i gospodarczych, oferując alternatywę dla czasochłonnych i formalistycznych procedur sądowych.

W ramach alternatywnych metod rozwiązywania sporów mediacja i negocjacje wyróżniają się jako efektywne narzędzia pozwalające na osiągnięcie porozumienia bez konieczności angażowania się w formalny proces sądowy. Mediacja opiera się na współpracy stron z mediatorem, którego zadaniem jest nie tyle rozstrzygnięcie sporu, co ułatwienie dialogu między stronami, aby mogły one wspólnie wypracować akceptowalne rozwiązanie. Tajemnica mediacyjna, zabezpieczona przepisami Kodeksu postępowania cywilnego, nakłada na mediatora obowiązek zachowania w poufności informacji uzyskanych w trakcie procesu, chyba że strony zdecydują inaczej. Mediacja może przybierać formę bezpośrednią, gdzie strony wraz z mediatorem rozmawiają otwarcie, lub pośrednią, która zakłada komunikację za pośrednictwem mediatora, co bywa wykorzystywane w sytuacjach wymagających szczególnej ostrożności lub przy wysokim poziomie napięcia emocjonalnego.

2 Alternatywne metody rozwiązywania sporów w polskim systemie prawnym, red. W. Głodowski, Poznań 2020, s. 28.

3 Alternatywne metody..., s. 28.

Z kolei negocjacje to proces dwustronny, gdzie strony aktywnie dążą do osiągnięcia porozumienia, które będzie dla nich korzystne, mając na uwadze realizację własnych celów. Istotą negocjacji jest zdolność do rozpoznawania i respektowania potrzeb drugiej strony, co często wymaga kompromisu. Negocjacje charakteryzują się dobrowolnością udziału, autonomią stron w decydowaniu o rozwiązaniach oraz możliwością utrzymania dyskrecji dotyczącej przebiegu rozmów. Nie zawsze muszą one dotyczyć sytuacji konfliktowych – mogą obejmować także ustalanie warunków umów gospodarczych⁴. W praktyce, zarówno w mediacjach, jak i negocjacjach, niejednokrotnie kluczowe okazuje się wsparcie zewnętrznych ekspertów, którzy mogą przyczynić się do obiektywizacji dyskusji, szczególnie gdy emocje zaczynają dominować nad racjonalnym rozważaniem faktów⁵. Ważne jest, aby przed rozpoczęciem negocjacji dokładnie określić przedmiot sporu oraz potencjalne korzyści wynikające z osiągnięcia porozumienia, co ułatwia konstruktywny dialog i minimalizuje ryzyko nieporozumień.

W obu przypadkach zarówno mediator, jak i strony negocjacji powinni pamiętać o celu, jakim jest znalezienie rozwiązania satysfakcjonującego dla obu stron, co wymaga otwartości, gotowości do wysłuchania drugiej strony oraz elastyczności w poszukiwaniu kompromisów. Dobrze przeprowadzone negocjacje czy mediacja nie tylko rozwiązują istniejące spory, ale mogą również przyczynić się do budowania trwałych, pozytywnych relacji między stronami⁶.

W kontekście alternatywnych metod rozwiązywania sporów, takich jak negocjacje, postępowanie pojednawcze oraz arbitraż, istnieje szereg zasad i cech charakterystycznych, które różnią te procesy od tradycyjnego postępowania sądowego.

Podczas negocjacji poufność informacji nie jest wymagana z mocy prawa, jak ma to miejsce w przypadku mediacji. Strony mają swobodę w decydowaniu, czy przeprowadzane rozmowy będą objęte tajemnicą, czy też nie.

4 Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. nr 16 poz. 93), art. 72.

5 B. Brożek, J. Stelmach, *Negocjacje. Jak negocjować w sposób słuszny, skuteczny i ekonomicznie efektywny?*, Kraków 2018, s. 17.

6 B. Brożek, J. Stelmach, *Negocjacje...*, s. 19.

Ta elastyczność pozwala uczestnikom negocjacji na dostosowanie procesu do swoich potrzeb i oczekiwań.

Postępowanie pojednawcze oferuje alternatywę dla tradycyjnego procesu sądowego, skierowaną do rozwiązania konfliktów w sferze cywilnej i prawa pracy przed eskalacją sporu. Jego główne atuty to niższe koszty w porównaniu z pełnym postępowaniem sądowym, możliwość inicjowania przez obie strony konfliktu, dobrowolność uczestnictwa, szybkość dochodzenia do rozwiązania oraz skutki pozytywne płynące z zawartej ugody. W procesie cywilnym działania te są regulowane przez artykuły od 184 do 186 Kodeksu postępowania cywilnego, które nakreślają ramy dla zawierania ugód. Z kolei w prawie pracy postępowanie to jest szczegółowo opisane w artykułach od 244 do 258 Kodeksu pracy, gdzie szczególnie rolę odgrywają komisje pojednawcze. Te organy mają za zadanie zachęcanie stron do osiągnięcia porozumienia, jednak nie decydują o merytorycznym rozstrzygnięciu sporu⁷.

Arbitraż, znany również jako sądownictwo polubowne, jest procedurą, w której strony dobrowolnie poddają rozstrzygnięcie swojego sporu wybranemu arbitrowi lub arbitrom. Proces ten wyróżnia się jednoinstancyjnością, co przyspiesza rozstrzygnięcie, niskimi kosztami postępowania oraz poufnością, ponieważ rozprawy nie są jawne dla publiczności. Strony mają również swobodę w wyborze miejsca postępowania, co daje im dodatkową elastyczność⁸. Wyrok wydany przez sąd polubowny, po nadaniu klauzuli wykonalności, podlega egzekucji w taki sam sposób jak wyrok sądu państwowego. Arbitraż umożliwia rozstrzyganie sporów zarówno na podstawie przepisów prawa, jak i zasad słuszności, co stanowi o jego uniwersalności. Przepisy regulujące arbitraż zawarte są w Kodeksie postępowania cywilnego, w artykułach od 1154 do 1217.

Każda z wymienionych metod ADR ma swoje unikalne cechy i zalety, co pozwala stronom na wybór najbardziej odpowiedniej formy rozwiązania konfliktu, dostosowanej do ich specyficznych potrzeb i oczekiwań.

7 Ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 1974 r. nr 24 poz. 141), art. 244–258.

8 Ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2011 r. nr 80 poz. 432), art. 39.

Arbitraż, rozumiany jako metoda rozstrzygania sporów poza strukturami sądowymi, może przyjmować formę zarówno stałego organu arbitrażowego, jak i organu powołanego *ad hoc* do rozwiązania określonej sprawy⁹. W Polsce funkcjonują uznane instytucje arbitrażowe, takie jak Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej, stałe sądy konsumenckie czy Sąd Arbitrażowy przy Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych Lewiatan, które oferują platformę do rozwiązywania różnorodnych sporów¹⁰.

W ramach arbitrażu rozpatrywane mogą być konflikty dotyczące zarówno praw majątkowych, jak i niemajątkowych, gdzie istnieje możliwość zawarcia ugody. Wyjątkiem są sprawy dotyczące obowiązków alimentacyjnych, które nie podlegają arbitrażowi. W kontekście prawa pracy, umowa o skorzystanie z sądu polubownego staje się możliwa jedynie po zaistnieniu sporu i musi być formalnie potwierdzona na piśmie.

W celu skierowania sprawy do arbitrażu konieczne jest precyzyjne określenie przedmiotu konfliktu lub relacji prawnej będącej jego podstawą. Daje to możliwość umownego uregulowania przyszłych sporów. Strony mają prawo do indywidualnego kształtowania procedury arbitrażowej¹¹, co może obejmować wybór liczby i kwalifikacji arbitrów, języka postępowania, terminów oraz miejsca prowadzenia arbitrażu, przy czym wszystkie te ustalenia muszą respektować zasadę równości stron i być zgodne z prawem, w szczególności z art. 1170 Kodeksu postępowania cywilnego.

W przypadku niezgody na wyrok arbitrażowy, strony mają prawo wniesienia skargi o jego uchylenie, którą rozpoznaje właściwy sąd powszechny, zgodnie z regulacjami zawartymi w art. 1206 Kodeksu postępowania cywilnego. Aby wyrok arbitrażowy lub zawarta przed nim ugoda nabrały mocy prawnej porównywalnej z orzeczeniem sądu powszechnego, wymagane jest ich oficjalne uznanie lub stwierdzenie wykonalności przez sąd¹².

9 P. Nowaczyk, *Tsunami sporów przed nami*, „Biuletyn SIDIR” 2010, nr 17, s. 9.

10 M. Hartung, *Zespół Rozwiązywania Sporów i Arbitrażu*, Wartyński i Wspólnicy, <https://codozasady.pl/p/o-arbitrazu-w-polsce> (dostęp: 29.03.2024 r.).

11 *Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej*, <https://sadarbitrazowy.org.pl/> (dostęp: 29.03.2024 r.).

12 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), art. 1206.

Tradycyjny proces sądowy jest formalną procedurą rozstrzygania sporów i konfliktów prawnych, którą prowadzi niezawisły sąd. Proces ten jest ściśle regulowany przez prawo, co gwarantuje sprawiedliwe i obiektywne rozpatrywanie spraw. Jego celem jest wydanie wyroku na podstawie obowiązujących przepisów prawa, który jest wiążący dla stron konfliktu.

Proces sądowy rozpoczyna się od złożenia pozwu przez powoda, który wskazuje stronę przeciwną (pozanego), przedmiot sporu oraz przedstawia swoje żądania. Pozew powinien zawierać uzasadnienie prawne i faktyczne, a także dowody wspierające twierdzenia powoda. Następnie sąd weryfikuje formalną poprawność pozwu i decyduje o jego przyjęciu do rozpatrzenia.

Po przyjęciu pozwu i ewentualnym wniesieniu odpowiedzi na pozew przez pozwanego sąd ustala terminy rozpraw, na których strony mogą przedstawić swoje argumenty, dowody oraz świadków. Rozprawy są otwarte dla publiczności, chyba że sąd zdecyduje inaczej ze względu na ochronę prywatności osób lub interesu publicznego.

W trakcie postępowania sąd ma za zadanie zebrać i ocenić zgromadzony materiał dowodowy, wysłuchać stron oraz świadków, a także uwzględnić opinie biegłych, jeśli są one niezbędne do wyjaśnienia kwestii technicznych lub specjalistycznych. Sąd prowadzi postępowanie w sposób niezależny i bezstronny, kierując się wyłącznie przepisami prawa oraz zasadami sprawiedliwości¹³.

Po zakończeniu postępowania dowodowego i wysłuchaniu ostatecznych uwag stron, sąd wydaje wyrok, który rozstrzyga sprawę. Wyrok określa prawa i obowiązki stron oraz rozstrzyga o kosztach sądowych¹⁴. Strony mogą zaskarżyć wyrok do wyższej instancji, jeśli uważają, że został on wydany z naruszeniem prawa lub na podstawie niewłaściwej oceny zgromadzonego materiału dowodowego¹⁵.

13 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), rozdz. 3.

14 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), art. 108.

15 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), dział 8.

Proces sądowy, choć może być długotrwały i kosztowny, zapewnia pełną ochronę prawną stron i możliwość odwołania się od wydanego orzeczenia, co stanowi istotną gwarancję sprawiedliwego traktowania w ramach systemu prawnego.

Kodeks postępowania cywilnego zawiera szczegółowe przepisy dotyczące postępowania sądowego, w tym zasady postępowania przed sądami cywilnymi (np. zasady dotyczące składania pozwów, dowodów, rozpraw sądowych, apelacji). Przykłady artykułów to art. 1 k.p.c., który określa zakres stosowania kodeksu, czy art. 232 k.p.c., mówiący o zasadach dowodowych.

Artykuł 45 Konstytucji RP gwarantuje każdemu prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy, bez nieuzasadnionej zwłoki, przed sądem. Konstytucja stanowi również o niezawisłości sędziów (art. 178) i prawie do sądu (art. 77).

CEL ANALIZY I ZNACZENIE

Analiza korzyści i wyzwań związanych z rozwiązywaniem sporów za pomocą metod alternatywnych (ADR) w porównaniu z tradycyjnym procesem sądowym ma kluczowe znaczenie dla zrozumienia dynamiki i efektywności obu podejść w kontekście współczesnego systemu prawnego. Celem tej analizy jest zgłębienie, w jakich okolicznościach i z jakich powodów jedna metoda rozstrzygania konfliktów może być preferowana nad drugą, co ma ogromne znaczenie zarówno dla praktyki prawniczej, jak i dla samych stron konfliktu. Znaczenie tej analizy wykracza poza akademicką ciekawość, ponieważ jej wyniki mogą wpłynąć na decyzje indywidualnych i korporacyjnych uczestników rynku, a także na kształtowanie polityk publicznych w zakresie administrowania sprawiedliwości.

Metody ADR, takie jak mediacja, arbitraż czy negocjacje, oferują szereg korzyści w porównaniu do tradycyjnego procesu sądowego. Jedną z głównych zalet jest szybkość i elastyczność procesu, która pozwala na szybsze osiągnięcie rozstrzygnięcia. Jest to szczególnie istotne w środowisku biznesowym, gdzie czas jest kluczowym zasobem. Ponadto ADR może prowadzić do znaczącej redukcji kosztów związanych z rozstrzy-

ganiem sporów, zarówno bezpośrednich (takich jak opłaty sądowe), jak i pośrednich (takich jak utrata czasu).

Inną ważną korzyścią ADR jest poufność procesu, która jest szczególnie cenna w przypadkach, gdy stronom zależy na zachowaniu wrażliwych informacji biznesowych w tajemnicy. Metody ADR oferują także możliwość bardziej elastycznego podejścia do rozwiązania sporu, co może prowadzić do bardziej twórczych i dostosowanych do potrzeb stron rozstrzygnięć¹⁶.

Jednakże ADR nie jest pozbawione wyzwań. Brak formalnej struktury i proceduralnych gwarancji, charakterystycznych dla procesu sądowego, może być postrzegany jako wada, szczególnie w bardziej złożonych sprawach, gdzie przestrzeganie ścisłych reguł prawnych jest niezbędne do sprawiedliwego rozstrzygnięcia. Dodatkowo, wyniki procesów ADR mogą być trudniejsze do egzekwowania niż tradycyjne wyroki sądowe, co może stanowić przeszkodę w niektórych przypadkach.

Z drugiej strony tradycyjny proces sądowy oferuje strukturę, która jest przejrzysta i przewidywalna, z jasno określonymi zasadami postępowania i możliwością odwołania. Jest to szczególnie ważne w kontekście zapewnienia sprawiedliwości i równości stron. Jednakże procesy sądowe mogą być długotrwałe i kosztowne, co stanowi istotną barierę dla wielu uczestników.

Znaczenie tej analizy leży w zrozumieniu, że wybór między ADR a sądownictwem nie jest kwestią jednoznaczną i zależy od wielu czynników, takich jak specyfika sporu, potrzeby i oczekiwania stron, a także strategiczne i finansowe kalkulacje. W świetle rosnącej popularności ADR, zarówno prawnicy, jak i strony sporu muszą być świadomi możliwości i ograniczeń obu ścieżek, aby móc dokonać najlepszego wyboru dla swojej sytuacji.

Analiza przypadków z praktyki dostarcza cennych wskazówek na temat efektywności zarówno metod ADR, jak i tradycyjnego procesu sądowego.

16 Parlament Europejski, Rezolucja z dnia 25 października 2011 r. w sprawie alternatywnych metod rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych, handlowych i rodzinnych (2011/2117(INI)), Dz.U.JE C 131 E z 8.05.2013 r., s. 1.

Poniżej przedstawiam kilka przykładów, które ilustrują, jak obie ścieżki rozwiązywania sporów sprawdzają się w różnych kontekstach.

- **Przypadek 1. Spór korporacyjny – arbitraż**

W jednym z międzynarodowych koncernów mogłoby dojść do sporu dotyczącego interpretacji klauzul umowy o współpracy. Ze względu na międzynarodowy charakter sprawy i chęć zachowania poufności informacji biznesowych, strony zdecydowały się na rozwiązanie konfliktu za pomocą arbitrażu. Proces ten umożliwił im wybór arbitrów z odpowiednią wiedzą specjalistyczną, co przyspieszyło rozstrzygnięcie sporu. Poufność arbitrażu pozwoli na ochronę wrażliwych danych biznesowych, a elastyczność procedury dostosuje proces do specyficznych potrzeb stron. Ostatecznie, dzięki arbitrażowi, strony doszłyby do satysfakcjonującego obie rezultatu w wyniku zawarcia umowy, która nie tylko zakończyłaby spór, ale również pozwoliła na kontynuację współpracy biznesowej¹⁷.

- **Przypadek 2. Spór sąsiedzki – mediacja**

W przypadku konfliktu między sąsiadami dotyczącego granic nieruchomości, tradycyjny proces sądowy mógłby trwać miesiące lub nawet lata, pogłębiając animozje między stronami. Przyjmijmy, że w tej sytuacji zdecydowano by się na mediację. Neutralny mediator pomógłby obu stronom zrozumieć perspektywę drugiej strony i wspólnie znaleźć rozwiązanie, które zadowoliliby obie z nich. Proces mediacji byłby znacznie szybszy i tańszy niż proces sądowy, a co najważniejsze, pozwoliłby on na zachowanie dobrych relacji między sąsiadami, co jest trudne do osiągnięcia w ramach tradycyjnego sądownictwa¹⁸.

- **Przypadek 3. Rozwód – proces sądowy**

W sprawie rozwodowej, gdzie jedna ze stron kwestionowała podział majątku oraz opiekę nad dziećmi, tradycyjny proces sądowy okazał się najodpowiedniejszą formą rozwiązania konfliktu. Proces ten zapewnił formalną ocenę dowodów, zeznań świadków i ekspertyz, co było niezbędne do sprawiedli-

17 T. Szurski, *Arbitraż – skuteczny sposób likwidowania sporów*, MoP 1998, nr 12, s. 468–476.

18 C.W. Moore, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa 2009, s. 10–33.

wego rozstrzygnięcia sprawy. Sądowe postępowanie rozwiązało spór w sposób ostateczny, dając obu stronom możliwość odwołania się od wyroku. W tej sytuacji, gdzie emocje były wysokie, a stawka dotyczyła kwestii fundamentalnych dla obu stron, formalna struktura procesu sądowego zapewniła niezbędną ramę prawą¹⁹.

RÓŻNICE MIĘDZY METODAMI ALTERNATYWNYMI ROZWIĄZYWANIA SPORÓW (ADR) A TRADYCYJNYM PROCESEM SĄDOWYM

Metody ADR, takie jak mediacja i arbitraż, wyróżniają się większą szybkością rozstrzygania konfliktów i możliwością dostosowania procedur do indywidualnych potrzeb stron. Na przykład, zgodnie z art. 1170 § 2 k.p.c., strony mogą elastycznie ustalić procedurę arbitrażową, co obejmuje wybór języka postępowania czy miejsca, gdzie ma się ono odbyć. Ta elastyczność jest szczególnie wartościowa w kontekście międzynarodowych sporów biznesowych, gdzie zrozumienie specyfiki danej branży i ochrona poufnych informacji są kluczowe.

Proces sądowy cechuje się większym stopniem sformalizowania i mniejszą elastycznością w porównaniu z innymi formami rozstrzygania sporów. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego ściśle określają kolejne etapy postępowania, co często przekłada się na jego wydłużenie. Przykładem może być konieczność formalnego przeprowadzenia postępowania dowodowego, przewidziana m.in. w art. 227 k.p.c., która istotnie wpływa na czas potrzebny do wydania orzeczenia²⁰.

W kontekście kosztów ADR przewyższa tradycyjne sądownictwo, oferując szybsze rozwiązania przy niższych kosztach. To przede wszystkim mniejsza formalność procedur i krótszy czas rozstrzygnięcia wpływają na ograniczenie finansowego obciążenia stron. W przeciwieństwie do tego, proces sądowy może generować znaczne koszty, zwłaszcza w przypadku długotrwałych postępowań, wliczając w to opłaty sądowe oraz koszty związane z reprezentacją prawną i ekspertyzami.

¹⁹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550), rozdz. 2.

²⁰ Postępowanie dowodowe. Komentarz do art. 227–315 k.p.c., red. M. Dziurda, T. Ereciński, Wolters Kluwer Polska 2024.

Poufność jest kolejnym aspektem, w którym ADR wypada korzystnie, zwłaszcza w arbitrażu, gdzie regulaminy arbitrażowe często zawierają klauzule zapewniające wysoki stopień ochrony poufnych informacji. Proces sądowy, będący z reguły jawny, może nie zapewniać odpowiedniej ochrony poufności, choć istnieją możliwości wyłączenia jawności rozprawy z ważnych powodów, jak wskazuje art. 153 § 1 k.p.c.

Istotnym aspektem pozostaje kwestia wykonalności orzeczeń. W arbitrażu orzeczenie staje się wykonalne dopiero po nadaniu mu klauzuli wykonalności przez sąd powszechny, zgodnie z art. 1214 § 3 k.p.c., co zapewnia jego skuteczność prawną. Natomiast wyroki sądów powszechnych są z założenia wykonalne, choć możliwość wniesienia apelacji i przewidziany tok instancyjny mogą wydłużyć moment uzyskania ostatecznego rozstrzygnięcia²¹.

Wybór między ADR a tradycyjnym procesem sądowym zależy od wielu czynników, takich jak natura sporu, potrzeba szybkiego rozwiązania, wymogi poufności i koszty. ADR oferuje alternatywę dla tradycyjnego sądownictwa, przynosząc korzyści w postaci szybkości, niższych kosztów i większej poufności, ale może być ograniczona w kwestiach formalnej oceny dowodów i wykonawczości. Tymczasem sądownictwo zapewnia formalny i ustrukturyzowany proces z gwarancjami proceduralnymi i możliwościami odwoławczymi, co jest istotne w bardziej skomplikowanych i zasadniczych sprawach.

Analizując korzyści płynące zarówno z metod alternatywnych rozwiązywania sporów (ADR), jak i tradycyjnego procesu sądowego, można dostrzec wyraźne różnice, które sprawiają, że każde z tych rozwiązań może być bardziej odpowiednie w zależności od okoliczności konkretnego przypadku. Odwołując się do literatury przedmiotu oraz odpowiednich przepisów prawa, można głębiej zrozumieć te korzyści i wyzwania.

21 *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, red. T. Ereciński, wyd. 5, Wolters Kluwer Polska 2021, komentarz do art. 1214 k.p.c. (dostęp 30.04.2025: LEX <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze/kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-ii-art-506-1217-wyd-587778724>).

KORZYŚCI OBU PROCEDUR

Szybkość i elastyczność procedur to jedne z głównych atutów ADR. Procedury te, jak podkreślają Ury, Brett i Goldberg w swojej pracy *Getting Disputes Resolved: Designing Systems to Cut the Costs of Conflict*, pozwalają na osiągnięcie szybszych rozstrzygnięć dzięki mniejszej formalności i możliwości dostosowania procesu do konkretnych potrzeb stron²². Elastyczność ta jest wspierana przez przepisy, np. art. 1170 § 2 k.p.c., który umożliwia elastyczne ustalanie procedury arbitrażowej.

Koszty postępowania w przypadku ADR są zazwyczaj niższe niż w tradycyjnym procesie sądowym, głównie z powodu skrócenia czasu potrzebnego na rozstrzygnięcie oraz ograniczenia procedur formalnych. Jak zauważa Sourdin w pracy *Alternative Dispute Resolution*, mniejsza formalność procedur przekłada się na bezpośrednie obniżenie kosztów związanych z procesem rozwiązywania sporów.

Poufność i ochrona prywatności stron stanowią kolejny ważny argument za wyborem ADR. W kontekście arbitrażu, regulaminy arbitrażowe często zawierają klauzule zapewniające ochronę poufności, co jest kluczowe w sprawach wrażliwych biznesowo. Ochrona ta jest mniej widoczna w tradycyjnym procesie sądowym, gdzie zasada jawności postępowania, zakotwiczona np. w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, dominuje nad potrzebą poufności²³.

Możliwość zastosowania niestandardowych rozwiązań jest często podkreślana jako zaleta mediacji i innych form ADR. Strony mają większą swobodę w negocjowaniu rozwiązań, które najlepiej odpowiadają ich unikalnej sytuacji, co może prowadzić do bardziej satysfakcjonujących i trwałych porozumień.

Jeśli chodzi zaś o korzyści sądownictwa, to formalna i ujednolicona procedura sądowa zapewnia stronom pewność prawa i równość wobec procedur. Jak zauważa Barbara Ćwierz-Matysiak we *Wprowadzeniu do prawa dla ekonomistów*, formalizm procesu sądowego ma na celu zapewnienie

22 W. Ury, J. Brett, S.B. Goldberg, *Getting Disputes Resolved: Designing Systems to Cut the Costs of Conflict*, Jossey-Bass, San Francisco 1988.

23 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 z późn. zm.).

sprawiedliwego i bezstronnego rozstrzygnięcia, co jest fundamentem zaufania do systemu prawnego²⁴.

Możliwość odwołania się od decyzji jest kluczową korzyścią sądownictwa, która pozwala na ponowne rozpatrzenie sprawy w przypadku, gdy strona nie zgadza się z wydanym orzeczeniem. Zasada dwuinstancyjności, zapisana w k.p.c., zapewnia możliwość kontroli sądowej nad prawidłowością wydanego wyroku.

Wykonawczość orzeczeń sądowych, bezpośrednio wynikająca z art. 777 k.p.c.²⁵, stanowi o ich skuteczności i jest gwarancją, że podjęte rozstrzygnięcia zostaną faktycznie wykonane. Możliwość egzekwowania wyroków sądowych dodaje procesowi sądowemu wagi i zapewnia, że sprawiedliwość zostanie ostatecznie zrealizowana.

Porównując te dwa podejścia, należy zwrócić uwagę na fakt, że wybór metody rozstrzygania sporów zależy od wielu czynników, w tym od specyfiki sprawy, oczekiwań stron oraz wagi, jaką przykładają do szybkości, kosztów, poufności oraz możliwości odwołania się od decyzji. Zarówno ADR, jak i tradycyjne sądownictwo mają swoje miejsce w systemie rozwiązywania konfliktów, oferując różne korzyści, które w określonych okolicznościach mogą lepiej służyć potrzebom stron.

24 B. Ćwierż-Matysiak, *Wprowadzenie do prawa dla ekonomistów*, Wrocław 2004, s. 245.

25 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), art. 777.

WYKORZYSTANIE NOWYCH TECHNOLOGII W SYSTEMIE ADR

W ostatnich latach obserwuje się dynamiczny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych, które znajdują coraz szersze zastosowanie w procesach alternatywnego rozwiązywania sporów (ADR). Jednym z kluczowych obszarów jest implementacja sztucznej inteligencji (SI) w mediacji i arbitrażu. Systemy oparte na SI mogą wspierać mediatorów w analizie danych, identyfikacji wzorców zachowań stron oraz sugerowaniu potencjalnych rozwiązań konfliktów. Przykładem jest wykorzystanie algorytmów do analizy emocji uczestników na podstawie ich wypowiedzi, co pozwala na lepsze dostosowanie strategii mediacyjnych do indywidualnych potrzeb stron²⁶.

Ponadto technologia blockchain zyskuje na znaczeniu w kontekście ADR. Dzięki swojej niezmienności i transparentności blockchain może zapewnić bezpieczne przechowywanie i udostępnianie dokumentacji związanej z procesem rozwiązywania sporów, co zwiększa zaufanie stron do procedur ADR. Przykładem jest zastosowanie inteligentnych kontraktów, które automatycznie egzekwują warunki ugody po spełnieniu określonych kryteriów²⁷.

Integracja nowych technologii w procesy ADR nie tylko zwiększa efektywność i szybkość rozwiązywania sporów, ale także poszerza dostępność tych metod dla szerszego grona użytkowników. Jednakże wprowadzenie technologii wiąże się również z wyzwaniami, takimi jak zapewnienie ochrony danych osobowych czy zachowanie ludzkiego elementu w procesie mediacji. Dlatego istotne jest, aby implementacja nowych rozwiązań technologicznych w ADR była przeprowadzana z uwzględnieniem zarówno potencjalnych korzyści, jak i zagrożeń²⁸.

26 K. Flaga-Gieruszyńska, *Zastosowanie sztucznej inteligencji w pozasądowym rozwiązywaniu sporów cywilnych*, „Studia Prawnicze KUL”, 2019 nr 3, s. 3.

27 K. Flaga-Gieruszyńska, *Zastosowanie...*, s. 3

28 *Alternatywnie. Nowe spojrzenia na zastosowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów w prawie*, red. J. Czapska, Kraków 2023.

WYZWANIA

Metody alternatywne rozwiązywania sporów (ADR) i tradycyjny proces sądowy prezentują różnorodne wyzwania, które mają bezpośredni wpływ na ich efektywność i przydatność w różnych sytuacjach.

W ADR brak formalnej mocy prawnej większości porozumień, z wyjątkiem arbitrażu (potwierdzonego klauzulą wykonalności, art. 1214 § 3 k.p.c.), stanowi wyzwanie w kontekście egzekwowania ustaleń. Nieodpowiedni dobór mediatorów lub arbitrów może wpływać na jakość i sprawiedliwość procesu, co podkreśla potrzebę opracowania standardów kwalifikacyjnych. Nierówność stron, zwłaszcza w negocjacjach, może prowadzić do niekorzystnych rozstrzygnięć dla słabszej strony, co jest wynikiem braku strukturalnych gwarancji równości.

Z drugiej strony proces sądowy napotyka na wyzwanie długotrwałości postępowań, wynikające z obowiązku przestrzegania formalności (np. formalne postępowanie dowodowe, m.in. art. 232 § 1 k.p.c.), co może odstraszać strony od poszukiwania sprawiedliwości drogą sądową. Wysokie koszty, włączając opłaty sądowe i koszty reprezentacji prawnej, stanowią kolejną barierę, ograniczając dostęp do sądu dla osób o mniejszych zasobach finansowych. Formalizm i ograniczona elastyczność procedur sądowych mogą nie odpowiadać potrzebom wszystkich sporów, szczególnie tych, które wymagają szybkiego rozwiązania lub specjalistycznej wiedzy.

Analiza tych wyzwań wskazuje na konieczność dalszego badania i rozwoju obu systemów rozwiązywania sporów. Istotne jest znalezienie sposobów na zwiększenie egzekwowalności porozumień w ramach ADR, rozwijanie standardów kwalifikacji mediatorów i arbitrów oraz opracowanie metod zapewniających większą równość stron. W kontekście sądownictwa poszukiwane są rozwiązania na skrócenie czasu trwania postępowań, obniżenie kosztów oraz zwiększenie elastyczności procedur, aby lepiej odpowiadały one na potrzeby i oczekiwania stron konfliktu.

PODSUMOWANIE

Ta tabelka podsumowuje kluczowe różnice między tymi dwiema metodami rozstrzygnięcia sporów, pomagając zrozumieć ich zalety i potencjalne wady.

ASPEKT	ADR	DROGA SĄDOWA
Prywatność	Procesy arbitrażowe i mediacje są prywatne, co oznacza, że szczegóły sporu nie są ujawniane publicznie.	Procesy sądowe są zazwyczaj publiczne, co oznacza, że informacje o sporze mogą stać się dostępne dla opinii publicznej.
Koszty	Arbitraż i inne formy ADR mogą być tańsze niż proces sądowy, głównie z powodu krótszego czasu rozstrzygnięcia sporów i mniejszej formalności procedur ²⁹ .	Procesy sądowe mogą być drogie i długotrwałe, zwłaszcza w przypadku skomplikowanych spraw.
Czas trwania	Zazwyczaj szybszy sposób na rozwiązanie sporu.	Procesy sądowe mogą trwać miesiące lub nawet lata, zwłaszcza jeśli sprawa jest skomplikowana lub dochodzi do apelacji.
Specjalistyczna wiedza	Arbitrzy i mediatorzy mogą posiadać specjalistyczną wiedzę w danej dziedzinie.	Sędziowie są prawnikami, ale mogą nie mieć specjalistycznej wiedzy w konkretnych obszarach spornych.
Ostateczność decyzji	W niektórych formach ADR, jak arbitraż, decyzje są ostateczne i wiążące, z ograniczonymi możliwościami odwołania.	Decyzje sądowe mogą być przedmiotem apelacji, co może przedłużać proces rozstrzygnięcia sporu.
Kontrola nad wynikiem	Strony mają większą kontrolę nad procesem i mogą negocjować rozwiązania, które najlepiej odpowiadają ich potrzebom.	Rozstrzygnięcie jest podejmowane przez sędziego lub ławę przysięgłych i może nie zawsze odpowiadać oczekiwaniom stron.

29. W przypadku mediacji sądowej sąd wyznacza mediatora z listy stałych mediatorów sądowych. Koszty mediacji sądowej są ustawowo ustalone i obejmują wynagrodzenie mediatora oraz wydatki związane z przeprowadzeniem mediacji. Wynagrodzenie mediatora w sprawach cywilnych jest określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 20.06.2016 r. W sprawach o prawa majątkowe wynagrodzenie wynosi 1% wartości przedmiotu sporu, ale nie mniej niż 150 zł i nie więcej niż 2000 zł za całość postępowania mediacyjnego. W sprawach o prawa niemajątkowe lub gdy wartości przedmiotu sporu nie da się ustalić, wynagrodzenie za pierwsze posiedzenie wynosi 150 zł, a za każde kolejne 100 zł, nie więcej niż 450 zł łącznie – <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/strona-w-budowie> (dostęp 29.03.2024).

Współczesne technologie, takie jak sztuczna inteligencja (SI) i blockchain, odgrywają kluczową rolę w transformacji alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR). Integracja SI w procesy mediacji i arbitrażu umożliwia analizę dużych zbiorów danych, identyfikację wzorców oraz przewidywanie potencjalnych rozstrzygnięć, co przyspiesza i usprawnia proces decyzyjny. Z kolei technologia blockchain zapewnia transparentność i niezmienność zapisów, co zwiększa zaufanie stron do procedur ADR. Wykorzystanie inteligentnych kontraktów pozwala na automatyczne egzekwowanie warunków umowy po spełnieniu określonych kryteriów. Jednakże wprowadzenie tych technologii wiąże się z wyzwaniami, takimi jak zapewnienie ochrony danych osobowych, zachowanie ludzkiego elementu w mediacji oraz kwestie etyczne związane z autonomią algorytmów. Dlatego istotne jest, aby implementacja nowych rozwiązań technologicznych w ADR była przeprowadzana z uwzględnieniem zarówno potencjalnych korzyści, jak i zagrożeń.

W celu analizy efektywności alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR) w porównaniu z tradycyjnym procesem sądowym przeprowadzono badania obejmujące analizę literatury przedmiotu oraz studia przypadków. Analiza literatury pozwoliła na zidentyfikowanie kluczowych korzyści i wyzwań związanych z ADR, natomiast studia przypadków dostarczyły praktycznych przykładów zastosowania tych metod w różnych kontekstach prawnych.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
2. Parlament Europejski, Rezolucja z 25.10.2011 r. w sprawie alternatywnych metod rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych, handlowych i rodzinnych (2011/2117(INI)), Dz.U.UE C 131 E z 8.05.2013 r., s. 1.
3. Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), art. 777.
4. Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550), rozdz. 2.
5. Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296), art. 1206.
6. Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. nr 16 poz. 93), art. 72.
7. Ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 1974 r. nr 24 poz. 141), art. 244–258.
8. Ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2011 r. nr 80 poz. 432), art. 39.

LITERATURA

1. *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w polskim systemie prawnym*, red. W. Głodowski, Poznań 2020.
2. *Alternatywnie. Nowe spojrzenia na zastosowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów w prawie*, red. J. Czapska, Kraków 2023.
3. Brożek B. i Stelmach J., *Negocjacje. Jak negocjować w sposób słuszny, skuteczny i ekonomicznie efektywny?*, Kraków 2018.
4. Ćwierć-Matysiak B., *Wprowadzenie do prawa dla ekonomistów*, Wrocław 2004.
5. Flaga-Gieruszyńska K., *Zastosowanie sztucznej inteligencji w pozasądowym rozwiązywaniu sporów cywilnych*, „Studia Prawnicze KUL” 2019, nr 3.
6. Gmurzyńska E. i Morek R., *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2018.
7. Hartung M., *Zespół Rozwiązywania Sporów i Arbitrażu*, Wardyński i Wspólnicy, dostępne na: <https://codozasady.pl/p/o-arbitrazu-w-polsce> (dostęp: 29.03.2024 r.).

8. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, red. T. Ereciński, wyd. 5, Wolters Kluwer Polska 2021, komentarz do art. 1214 k.p.c. (dostęp: 30.04.2025, LEX: <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze/kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-ii-art-506-1217-wyd-587778724>).
9. Moore C.W., *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa 2009.
10. Nowaczyk P., *Tsunami sporów przed nami*, Biuletyn SIDIR 2010, nr 17.
11. *Postępowanie dowodowe. Komentarz do art. 227–315 k.p.c.*, red. M. Dziurda, T. Ereciński, Wolters Kluwer Polska 2024.
12. Szurski T., *Arbitraż – skuteczny sposób likwidowania sporów*, MoP 1998, nr 12, s. 468–476.
13. Ury W., Brett J. i Goldberg S.B., *Getting Disputes Resolved: Designing Systems to Cut the Costs of Conflict*, San Francisco 1988.

STRONY INTERNETOWE

1. Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej, dostępne na: <https://sadarbitrazowy.org.pl/> (dostęp: 29.03.2024 r.).

STRESZCZENIE

Współczesny system prawny oferuje dwa główne podejścia do rozstrzygania sporów: metody alternatywne (ADR) i tradycyjny proces sądowy. Obie ścieżki mają swoje unikalne korzyści i wyzwania, które wpływają na ich efektywność i przydatność w różnych kontekstach. ADR, obejmujące takie metody jak mediacja, negocjacje, arbitraż, wyróżnia się szybkością, elastycznością procedur, niższymi kosztami oraz poufnością, oferując stronom możliwość zastosowania niestandardowych rozwiązań. Jednakże brak formalnej mocy prawnej większości porozumień (z wyjątkiem arbitrażu), ryzyko nieodpowiedniego dobierania mediatorów lub arbitrów oraz możliwa nierówność stron w negocjacjach stanowią istotne wyzwania. Z kolei tradycyjny proces sądowy charakteryzuje się formalną i ujednoliconą procedurą, możliwością odwołania się od decyzji i bezpośrednią wykonalnością orzeczeń. Wyzwaniami dla procesu sądowego są długotrwałość postępowania, wysokie koszty oraz formalizm, który może ograniczać elastyczność potrzebną do dostosowania rozstrzygnięć do specyficznych potrzeb stron.

Analiza korzyści i wyzwań obu ścieżek wskazuje na potrzebę dalszego rozwoju i badania, aby zwiększyć efektywność systemu rozstrzygania sporów. W świetle rosnącej popularności ADR, kluczowe jest opracowanie standardów kwalifikacji mediatorów i arbitrów, zapewnienie większej równości stron oraz poszukiwanie metod na zwiększenie egzekwowalności porozumień. Jednocześnie, w kontekście sądownictwa, poszukiwane są sposoby na skrócenie czasu trwania postępowań, obniżenie kosztów i zwiększenie elastyczności procedur, co ma na celu lepsze dostosowanie procesu sądowego do potrzeb i oczekiwań stron. Rozwój i doskonalenie obu systemów rozwiązywania konfliktów ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia sprawiedliwego, skutecznego i dostępnego systemu prawnego, który odpowiada na potrzeby współczesnego społeczeństwa.

Słowa kluczowe: ADR, rozwiązywanie konfliktów, metody alternatywne, sądownictwo, tradycyjna droga sądowa

ABSTRACT

The modern legal system offers two main approaches to dispute resolution: alternative methods (ADR) and the traditional court process. Both pathways have their unique benefits and challenges that influence their effectiveness and suitability in different contexts. ADR, which includes methods such as mediation, negotiation, and arbitration, is characterized by speed, procedural flexibility, lower costs, and confidentiality, offering parties the possibility to apply non-standard solutions. However, the lack of formal legal power for most agreements (except for arbitration), the risk of improperly selecting mediators or arbitrators, and potential inequality between parties during negotiations present significant challenges.

On the other hand, the traditional court process is characterized by formal and standardized procedures, the possibility of appealing decisions, and the direct enforceability of judgments. Challenges for court proceedings include lengthy case durations, high costs, and formalism, which can limit the flexibility needed to adapt resolutions to the specific needs of the parties.

An analysis of the benefits and challenges of both pathways indicates the need for further development and research to enhance the effectiveness of the dispute resolution system. In light of the growing popularity of ADR, it is crucial to develop qualification standards for mediators and arbitrators, ensure greater equality between parties, and seek methods to increase the enforceability of agreements. At the same time, in the context of the judiciary, efforts are being made to shorten the duration of proceedings, reduce costs, and increase procedural flexibility to better adapt the court process to the needs and expectations of the parties.

The development and improvement of both conflict resolution systems are key to ensuring a fair, effective, and accessible legal system that meets the needs of contemporary society.

Keywords: ADR, conflict resolution, alternative methods, judiciary, traditional court process

Strategie marketingowe dla prawników:

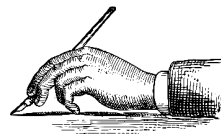

od klasycznych metod
do nowoczesnych
kanałów komunikacji

mgr Maja Wojtyś

Uniwersytet w Białymstoku

WSTĘP

Współczesny rynek usług prawniczych charakteryzuje się rosnącą konkurencją i dynamicznymi zmianami w sposobach komunikacji z klientami. Coraz częściej prawnicy i kancelarie prawne muszą wychodzić poza tradycyjne metody promocji, adaptując nowoczesne narzędzia marketingowe. Marketing w zawodzie prawnika nie jest już wyłącznie kwestią budowania renomy, ale także kluczowym elementem strategii biznesowej, pozwalającym na wyróżnienie się w tłumie i skuteczniejsze dotarcie do klientów. Niniejsza publikacja ma na celu przedstawienie ewolucji marketingu w zawodzie prawnika – od klasycznych metod, takich jak reklama w mediach drukowanych i marketing szeptany, po nowoczesne kanały komunikacji, takie jak media społecznościowe czy *content marketing*. W pracy omówione zostaną także wyzwania związane z etyką zawodową oraz budowanie marki osobistej w cyfrowym świecie. W dynamicznie zmieniającym się rynku usług prawniczych skuteczny marketing odgrywa kluczową rolę w budowaniu wizerunku kancelarii oraz pozyskiwaniu klientów. Tradycyjne metody promocji, takie jak reklama w mediach

drukowanych czy marketing szeptany, stanowią fundament działań marketingowych. Jednak w obliczu postępującej cyfryzacji konieczne jest ich uzupełnienie o nowoczesne narzędzia komunikacji. Współczesne strategie marketingowe dla prawników obejmują m.in. obecność w mediach społecznościowych, *content marketing* oraz optymalizację stron internetowych pod kątem wyszukiwarek (SEO). Dzięki temu możliwe jest dotarcie do szerszego grona potencjalnych klientów oraz budowanie autorytetu w sieci. Warto zauważyć, że skuteczny marketing nie tylko przyciąga nowych klientów, ale także wzmacnia lojalność obecnych, co przekłada się na długoterminowy sukces kancelarii. Niemniej jednak, wprowadzając nowoczesne strategie marketingowe, prawnicy muszą zachować ostrożność, aby nie naruszyć zasad etyki zawodowej, co wymaga precyzyjnego planowania i świadomego podejścia do działań promocyjnych¹.

W kontekście etycznych aspektów marketingu prawniczego istotne jest przestrzeganie obowiązujących regulacji prawnych oraz standardów zawodowych. W Polsce marketing prawniczy jest dozwolony na podstawie Dyrektywy 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r.² oraz zmian wprowadzonych w 2023 r. w Kodeksie etyki adwokackiej. Niemniej jednak działania promocyjne muszą być prowadzone w sposób umiarkowany, taktowny i zgodny z dobrym imieniem zawodu, co oznacza unikanie porównań z konkurencją oraz przesadnego chwalenia się osiągnięciami. Prawnicy powinni dbać o uczciwość i rzetelność w promowaniu swoich usług, aby nie naruszać zasad etyki zawodowej³.

Media społecznościowe odgrywają coraz większą rolę w marketingu kancelarii prawnych. Platformy takie jak Facebook, LinkedIn czy Twitter umożliwiają interakcję z klientami oraz budowanie relacji. Dobrze prowadzone profile w mediach społecznościowych mogą pomóc w kreowaniu wizerunku eksperta oraz w budowaniu zaufania do marki. Kancelarie mogą publikować porady prawne, artykuły branżowe czy aktualności z zakresu

1 M. Żmuda, *Marketing prawniczy – jak skutecznie promować kancelarię*, marcinzmuda.com, <https://ieps-iris.org/prawo/jak-skutecznie-promowac-kancelarie-prawna-kompleksowy-przewodnik-do-marketingu-prawniczego/> (dostęp: 6.12.2024 r.).

2 Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz. Urz. UE L 376 z 27.12.2006 r., s. 36).

3 *Jak prowadzić legalny marketing prawniczy?*, prawnikursus.pl, <https://prawnikursus.pl/jak-prowadzic-legalny-marketing-prawniczy/> (dostęp: 6.12.2024 r.).

prawa, co zwiększa ich widoczność i zaangażowanie użytkowników⁴. Wykorzystanie mediów społecznościowych w promocji prawnika pozwala na dotarcie do szerokiego grona odbiorców, w tym potencjalnych klientów. Dzielenie się specjalistyczną wiedzą oraz praktycznymi doświadczeniami w mediach społecznościowych znacząco wpływa na kształtowanie zaufania zarówno do konkretnych prawników, jak i do całej kancelarii. *Social media* umożliwiają otwarty dialog z klientami – prawnik nie pozostaje jedynie twórcą przekazu, lecz tworzy przestrzeń do natychmiastowej reakcji ze strony odbiorców. Dzięki temu możliwe jest ciągłe śledzenie opinii o kancelarii i błyskawiczne reagowanie na ewentualne negatywne komentarze, co sprzyja budowaniu profesjonalnego wizerunku⁵. Podsumowując – skuteczny marketing w branży prawniczej wymaga harmonijnego połączenia tradycyjnych metod z nowoczesnymi narzędziami komunikacji, przy jednoczesnym przestrzeganiu zasad etyki zawodowej. Tylko takie podejście pozwoli na budowanie trwałego i pozytywnego wizerunku kancelarii oraz efektywne pozyskiwanie klientów.

KLASYCZNE METODY MARKETINGOWE W ZAWODZIE PRAWNIKA

W Polsce marketing usług prawniczych przez długi czas podlegał znacznym ograniczeniom wynikającym z regulacji samorządów zawodowych, które zabraniały reklamy i promowania usług prawniczych. Tradycyjnie, prawnicy polegali głównie na reputacji oraz rekomendacjach od zadowolonych klientów jako głównych źródłach pozyskiwania nowych zleceń. Taka sytuacja miała na celu ochronę godności zawodu oraz zapewnienie wysokich standardów etycznych. Jednak wraz z transformacją ustrojową w latach 90. XX wieku oraz rosnącą konkurencją na rynku usług prawniczych pojawiła się potrzeba zmiany podejścia do marketingu w tej branży. Stopniowo zaczęto dostrzegać konieczność wprowadzenia bardziej aktywnych działań promocyjnych, choć nadal z poszanowaniem zasad etyki zawodowej. W rezultacie, w ostatnich dekadach obserwuje się ewolucję podejścia do marketingu prawniczego w Polsce, z uwzględnieniem zarówno

4 Marketing dla kancelarii, pozycjonusz.pl, <https://www.pozycjonusz.pl/jak-skutecznie-wdrozyc-marketing-dla-kancelarii-prawnych-przewodnik-krok-po-kroku/> (dostęp: 6.12.2024 r.).

5 Wykorzystanie mediów społecznościowych w promocji prawnika, wolterskluwer.com, <https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/expert-insights/wykorzystanie-mediow-spolesnosciowych-w-promocji-prawnika> (dostęp: 6.12.2024 r.).

tradycyjnych metod, jak i nowoczesnych narzędzi komunikacji⁶. Tradycyjne metody promocji kancelarii prawnych odgrywają istotną rolę w budowaniu ich wizerunku oraz pozyskiwaniu klientów. Reklama drukowana, obejmująca wizytówki, broszury czy ulotki, stanowi podstawowe narzędzie promocji kancelarii prawnych. Wizytówki umożliwiają szybkie przekazanie podstawowych informacji kontaktowych, natomiast broszury i ulotki pozwalają na szczegółowe przedstawienie zakresu usług oraz specjalizacji kancelarii. Estetycznie zaprojektowane materiały drukowane mogą skutecznie przyciągać uwagę potencjalnych klientów i budować profesjonalny wizerunek. Marketing szeptany, oparty na rekomendacjach zadowolonych klientów, odgrywa kluczową rolę w pozyskiwaniu nowych zleceń dla kancelarii prawnych. Pozytywne opinie przekazywane w kręgach społecznych budują zaufanie do prawnika i jego usług. W branży prawniczej, gdzie relacje interpersonalne są niezwykle istotne, marketing szeptany stanowi efektywne i wiarygodne źródło nowych klientów. Umieszczanie informacji o kancelarii w specjalistycznych katalogach prawniczych, zarówno drukowanych, jak i internetowych, zwiększa jej widoczność wśród potencjalnych klientów. Katalogi te często są pierwszym miejscem, do którego zwracają się osoby poszukujące usług prawnych, co czyni je wartościowym narzędziem promocji. Obecność w renomowanych katalogach może również podnosić prestiż kancelarii⁷.

Współczesny rynek usług prawniczych ulega dynamicznym przemianom, co wymusza analizę skuteczności tradycyjnych metod promocji kancelarii w obecnych realiach. Reklama drukowana, obejmująca wizytówki, broszury i ulotki, nadal pełni ważną rolę w budowaniu profesjonalnego wizerunku oraz w nawiązywaniu relacji z klientami. W wielu przypadkach, zwłaszcza podczas spotkań biznesowych, przekazanie dobrze zaprojektowanej wizytówki może być początkiem owocnej współpracy. Niemniej jednak ich skuteczność w docieraniu do szerokiego grona odbiorców jest ograniczona. W dobie cyfryzacji klienci coraz częściej poszukują informacji o kancelariach w Internecie, co zmniejsza znaczenie reklamy drukowanej jako głównego narzędzia promocji⁸. Marketing szeptany pozostaje jednym z najbardziej wiarygodnych sposobów pozyskiwania klientów w branży prawniczej.

6 M. Bobrowicz, *Marketing usług prawniczych, czyli jak wyprzedzić konkurencję*, Warszawa 2006, s. 15.

7 A. Kłosowski, *Zarządzanie marketingiem w kancelarii prawniczej*, Warszawa 2017, s. 45.

8 A. Kłosowski, *Zarządzanie...*, s. 48.

Rekomendacje od zadowolonych klientów nadal budują zaufanie i reputację kancelarii. Jednakże poleganie wyłącznie na tej formie promocji może okazać się niewystarczające w kontekście rosnącej konkurencji na rynku prawniczym⁹. Warto zauważyć, że marketing szeptany zyskuje na skuteczności, gdy jest wspierany innymi narzędziami marketingowymi, takimi jak aktywność w mediach społecznościowych czy publikacje eksperckie. Obecność w katalogach prawniczych również odgrywa istotną rolę w budowaniu widoczności kancelarii. W szczególności katalogi internetowe, które umożliwiają szybkie wyszukiwanie kancelarii według lokalizacji lub specjalizacji, mogą być efektywnym narzędziem. Tradycyjne katalogi drukowane tracą jednak na znaczeniu w erze cyfrowej, co zmusza kancelarie do inwestowania w bardziej interaktywne i dostępne formy reklamy¹⁰. Klasyczne metody marketingowe wciąż mają znaczenie w budowaniu wizerunku i relacji z klientami. Jednak ich skuteczność w obecnych czasach znacząco wzrasta, gdy są integrowane z nowoczesnymi strategiami marketingowymi, takimi jak *content marketing*, SEO czy aktywność w mediach społecznościowych. Prawnicy, którzy potrafią połączyć tradycję z nowoczesnością, zyskują przewagę na rynku, skutecznie docierając do szerokiego grona odbiorców i budując długotrwałe relacje z klientami¹¹.

NOWOCZESNE KANAŁY KOMUNIKACJI W MARKETINGU PRAWNICZYM

Współczesne technologie cyfrowe oferują prawnikom szereg narzędzi do promocji i komunikacji z klientami. Strony internetowe, blogi prawnicze, media społecznościowe czy *e-mail marketing* stały się nieodłącznymi elementami strategii marketingowych kancelarii. Dzięki nim możliwe jest budowanie marki osobistej, edukowanie klientów oraz prezentowanie ekspertyzy w określonych dziedzinach prawa. W Polsce marketing prawniczy podlega określonym regulacjom prawnym i etycznym. Zgodnie z ustawą z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 i 1268)¹², adwokaci są zobowiązani do przestrzegania zasad etyki

9 M. Żmuda, *Marketing prawniczy – nowe perspektywy dla kancelarii*, Warszawa 2015, s. 30.

10 J. Kowalski, *Marketing usług prawniczych w Polsce*, Kraków 2019, s. 60–62.

11 P. Zieliński, *Reklama kancelarii prawnej w erze cyfrowej*, Wrocław 2020, s. 40.

12 Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 i 1268).

zawodowej, które ograniczają formy reklamy i promocji ich usług. Podobne regulacje dotyczą radców prawnych na mocy ustawy z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166)¹³. Niemniej jednak, w odpowiedzi na zmieniające się realia rynkowe, w 2023 r. wprowadzono zmiany w Kodeksie etyki adwokackiej, które umożliwiły bardziej elastyczne podejście do marketingu, z zachowaniem zasad etyki zawodowej.

Media społecznościowe, takie jak Facebook, LinkedIn czy Instagram, stały się ważnym narzędziem w marketingu prawniczym. Pozwalają one na budowanie relacji z klientami, prezentowanie wiedzy eksperckiej oraz zwiększanie widoczności kancelarii w sieci. Regularne publikowanie wartościowych treści oraz interakcja z użytkownikami sprzyja budowaniu zaufania i pozytywnego wizerunku kancelarii. Tworzenie i dystrybucja wartościowych treści, takich jak artykuły, e-booki czy webinary, pozwala na edukowanie klientów oraz prezentowanie ekspertyzy kancelarii w określonych dziedzinach prawa. Content marketing sprzyja również poprawie pozycji strony internetowej w wynikach wyszukiwania, co przekłada się na większą liczbę zapytań od potencjalnych klientów. Cyfryzacja wprowadziła nowe możliwości w marketingu prawniczym, umożliwiając kancelariom skuteczniejsze docieranie do klientów oraz budowanie silnej marki w sieci. Jednakże działania te muszą być prowadzone z uwzględnieniem obowiązujących regulacji prawnych i etycznych, aby zachować profesjonalizm i zaufanie klientów¹⁴. Media społecznościowe odgrywają istotną rolę w promocji usług prawniczych, umożliwiając nawiązywanie relacji z klientami oraz prezentowanie ekspertyzy w przystępny sposób. LinkedIn to platforma dedykowana profesjonalistom, umożliwiająca budowanie sieci kontaktów biznesowych oraz prezentowanie kompetencji zawodowych. Dla prawników stanowi doskonałe narzędzie do dzielenia się wiedzą, publikowania artykułów branżowych oraz uczestniczenia w dyskusjach tematycznych. Aktywność na LinkedIn sprzyja budowaniu marki osobistej oraz pozyskiwaniu klientów poszukujących specjalistycznej wiedzy prawniczej¹⁵.

13 Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166).

14 *Marketing prawniczy – co to jest i na czym polega?*, cyrekdigital.com, <https://cyrekdigital.com/pl/baza-wiedzy/marketing-prawniczy/> (dostęp: 6.12.2024 r.).

15 A. Kłosowski, *Zarządzanie marketingiem w kancelarii prawniczej*, Warszawa 2017, s. 45–50.

Choć Instagram i TikTok kojarzone są głównie z treściami rozrywkowymi, coraz więcej prawników wykorzystuje te platformy do budowania marki osobistej. Poprzez publikowanie krótkich filmów edukacyjnych, porad prawnych czy relacji z życia zawodowego, prawnicy mogą dotrzeć do młodszej grupy odbiorców oraz humanizować swój wizerunek¹⁶.

YouTube oraz podcasty stanowią efektywne narzędzia do dzielenia się wiedzą prawniczą w bardziej rozbudowanej formie. Tworzenie materiałów wideo czy audio pozwala na szczegółowe omówienie skomplikowanych zagadnień prawnych, co może przyciągnąć klientów poszukujących rzetelnych informacji¹⁷. Profesjonalna strona internetowa oraz prowadzenie bloga prawniczego to fundamenty obecności kancelarii w sieci. Prowadzenie bloga prawniczego umożliwia regularne publikowanie treści odpowiadających na pytania i potrzeby potencjalnych klientów. Dzięki temu kancelaria może zwiększyć swoją widoczność w wynikach wyszukiwania oraz budować wizerunek eksperta¹⁸. Optymalizacja strony internetowej pod kątem wyszukiwarek (SEO) oraz kampanie linków sponsorowanych (SEM) są kluczowe dla zwiększenia widoczności kancelarii w Internecie. Dzięki odpowiednio dobranym słowom kluczowym, optymalizacji treści oraz strategiom linkowania strona kancelarii może osiągać wyższe pozycje w wynikach wyszukiwania, co przekłada się na większą liczbę odwiedzin i potencjalnych klientów¹⁹. *E-mail marketing*, w tym regularne wysyłanie newsletterów, pozwala na utrzymywanie stałego kontaktu z klientami oraz informowanie ich o nowościach, zmianach w przepisach czy oferowanych usługach. Personalizowane treści dostarczane bezpośrednio do skrzynki odbiorczej sprzyjają budowaniu lojalności oraz pozytywnego wizerunku kancelarii. Warto jednak pamiętać o przestrzeganiu przepisów dotyczących ochrony danych osobowych oraz uzyskiwaniu zgody na przesyłanie treści marketingowych²⁰. Budowanie marki osobistej jest kluczowym elementem sukcesu w zawodzie prawnika, stanowiąc fundament zaufania klientów i wpływając na ich decyzje o wyborze konkretnego specjalisty. Marka osobista prawnika to celowo kreowany wizerunek

16 M. Thompson, *Digital Marketing for Lawyers*, London 2021, s. 75–80.

17 P. Zieliński, *Podcasty i wideo w marketingu usług prawniczych*, Wrocław 2020, s. 15–20.

18 J. Kowalski, *Marketing usług prawniczych w Polsce*, Kraków 2019, s. 60–62.

19 M. Żmuda, *Marketing prawniczy – nowe perspektywy dla kancelarii*, Warszawa 2015, s. 25–30.

20 Ustawa z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1000).

i reputacja, które pozwalają wyróżnić się w konkurencyjnej branży prawniczej. Proces ten obejmuje budowanie profesjonalnej tożsamości, odzwierciedlającej wartości, specjalizację, umiejętności i doświadczenie²¹. Silna marka osobista opiera się na reputacji, kompetencjach i zaufaniu, sprawiając, że klienci są bardziej skłonni do wyboru usług konkretnego prawnika. Prawnicy, którzy skutecznie budują swoją markę osobistą, zwiększają swoją rozpoznawalność na rynku oraz budują zaufanie wśród potencjalnych klientów. W dobie cyfryzacji wykorzystanie narzędzi internetowych, takich jak strony internetowe, blogi czy media społecznościowe, stało się nieodzowne w procesie budowania marki osobistej prawnika. Pozwalają one na dotarcie do szerokiego grona odbiorców, prezentowanie ekspertyzy oraz budowanie relacji z klientami²².

Konsekwencja w budowaniu marki osobistej ma kluczowe znaczenie, gdyż pomaga w budowaniu zaufania i lojalności klientów, wzmacniając tym samym pozycję prawnika na rynku usług prawniczych. Marka osobista prawnika jest nie tylko narzędziem marketingowym, ale przede wszystkim fundamentem budowania trwałych i opartych na zaufaniu relacji z klientami, co przekłada się na sukces zawodowy i rozwój kariery w branży prawniczej²³. Marketing prawniczy w Polsce wiąże się z licznymi wyzwaniami, wynikającymi z konieczności pogodzenia działań promocyjnych z wymogami prawnymi oraz zasadami etyki zawodowej. Ta delikatna równowaga wymaga znajomości regulacji dotyczących reklamy oraz praktycznego zastosowania tych zasad w codziennej działalności.

21 S. Montoya, *Personal Branding for Professionals*, New York 2018, s. 56–60.

22 R. Wright, *Building Trust Through Personal Branding*, Oxford 2020, s. 42–45.

23 P. Johnson, *The Power of Authentic Branding in Legal Practice*, Cambridge 2019, s. 63–66.

REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE REKLAMY PRAWNICZEJ W POLSCE

W Polsce działania promocyjne prawników regulowane są przede wszystkim przez:

1. **ustawę z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze²⁴, która w art. 3a wskazuje na obowiązek przestrzegania zasad etyki zawodowej przez adwokatów. Kodeks etyki adwokackiej szczegółowo opisuje, jakie formy promocji są dopuszczalne, a jakie zabronione. Przykładowo, art. 23a Kodeksu wskazuje, że „adwokat nie może prowadzić reklamy w sposób sprzeczny z godnością zawodu”;**
2. **ustawę z 6.07.1982 r. o radcach prawnych²⁵, która również nakłada na radców prawnych obowiązek przestrzegania zasad etyki. Analogiczne regulacje dotyczące reklamy znajdują się w Kodeksie etyki radcy prawnego;**
3. **Kodeks postępowania cywilnego²⁶, którego przepisy mogą być przywoływane w sytuacjach naruszeń zasad reklamy przez prawników w postępowaniach sądowych związanych z nieuczciwą konkurencją.**

Analiza regulacji prawnych dotyczących działań promocyjnych w branży prawniczej wskazuje na wyraźną tendencję do ochrony prestiżu zawodu adwokata i radcy prawnego. Jednocześnie przepisy te odzwierciedlają dylemat między zachowaniem godności zawodu a koniecznością przystosowania się do dynamicznie zmieniającego się rynku usług. Kluczowym wnioskiem płynącym z analizy jest fakt, że polski system prawny, choć restrykcyjny, pozostawia pewne pole manewru dla prawniczej autopromocji, o ile jest ona prowadzona z zachowaniem zasad umiaru i profesjonalizmu. Prawnicy, przestrzegając norm etycznych, mogą skutecznie budować swoją widoczność w ramach narzędzi zgodnych z prawem, takich jak publikacje eksperckie czy aktywność w mediach społecznościowych, o ile działania te są zgodne z duchem przepisów. Warto również podkreślić, że regulacje takie jak Kodeks postępowania cywilnego w kontekście ochrony przed nieuczciwą konkurencją mają podwójną rolę: zapewniają sprawiedli-

²⁴ Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 i 1268.

²⁵ Dz.U. z 2022 r. poz. 1166.

²⁶ Dz.U. z 2023 r. poz. 1053 z późn. zm.

wość rynkową oraz chronią klientów przed potencjalnie wprowadzającymi w błąd działaniami reklamowymi. Tym samym działania marketingowe w branży prawniczej muszą być prowadzone w sposób etyczny nie tylko ze względu na przepisy, ale także w interesie klientów, którzy polegają na zaufaniu do zawodu prawnika²⁷. Promocja usług prawniczych, choć dopuszczalna w określonych granicach, może łatwo przekroczyć linię wyznaczoną przez zasady etyki zawodowej. Kluczowe różnice między zgodną z prawem autopromocją a naruszeniem etyki można zaobserwować w następujących aspektach: zgodnie z orzeczeniem Naczelnego Sądu Administracyjnego z 19.04.2017 r. (II GSK 1104/16), reklama prawnika powinna być „powściągliwa, rzeczowa i nienachalna”, co oznacza, że nie może przybierać formy agresywnego marketingu²⁸.

Przykładem naruszenia zasad etyki jest przesadne eksponowanie sukcesów w postępowaniach sądowych lub sugerowanie gwarancji wygranej sprawy, co jest zabronione przez przepisy Kodeksu etyki. Utrzymanie równowagi między skuteczną autopromocją a profesjonalizmem wymaga przemyślanej strategii marketingowej. Prawnicy mogą korzystać z następujących narzędzi w sposób zgodny z przepisami prawa:

- 1. Media społecznościowe: zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 15.05.2019 r. (I ACa 212/19) prawnik może prowadzić działania marketingowe w mediach społecznościowych, pod warunkiem, że „nie naruszają one godności zawodu oraz nie wprowadzają w błąd”²⁹.**
- 2. Publikacje eksperckie: tworzenie merytorycznych artykułów na blogu kancelarii czy publikacji w prasie branżowej jest uważane za dopuszczalną formę autopromocji, ponieważ przyczynia się do edukacji klientów.**
- 3. Reklama internetowa: kampanie SEO i SEM mogą być prowadzone, o ile nie naruszają zasad etyki zawodowej, co zostało podkreślone w uchwale Naczelnej Rady Adwokackiej z 21.04.2023 r.³⁰**

27 W. Pepels, *Marketing dla prawników*, Warszawa 2006, s. 45–50.

28 Wyrok NSA z 19.04.2017 r. (II GSK 1104/16), LEX nr 2290157.

29 Wyrok SA w Krakowie z 15.05.2019 r. (I ACa 212/19), LEX nr 2689542.

30 Uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z 21.04.2023 r., „Palestra” 2023, nr 5, s. 15–17.

ZAKOŃCZENIE

Marketing w zawodzie prawnika ewoluował w odpowiedzi na zmieniające się warunki rynkowe i oczekiwania klientów. W pracy przedstawiono zarówno tradycyjne, jak i nowoczesne strategie promocji, podkreślając ich znaczenie w budowaniu wizerunku oraz pozyskiwaniu klientów. Klasyczne metody, takie jak reklama drukowana czy marketing szeptany, wciąż mają swoją wartość, jednak ich skuteczność wzrasta, gdy są wspierane przez nowoczesne narzędzia komunikacji, takie jak media społecznościowe, *content marketing* czy SEO.

Adaptacja do nowoczesnych narzędzi komunikacji staje się nieodzownym elementem strategii marketingowych kancelarii prawnych. Wykorzystanie platform takich jak LinkedIn czy Instagram pozwala na budowanie relacji z klientami, zwiększenie widoczności kancelarii oraz prezentowanie ekspertyzy w danej dziedzinie prawa. Jednocześnie narzędzia takie jak blogi prawnicze czy *e-mail marketing* sprzyjają utrzymywaniu stałego kontaktu z klientami i budowaniu lojalności. Perspektywy rozwoju marketingu prawniczego w Polsce wydają się obiecujące. W dobie postępującej cyfryzacji prawnicy mają szansę na jeszcze lepsze wykorzystanie nowoczesnych technologii do promocji swoich usług. Istotnym wyzwaniem pozostaje jednak pogodzenie działań marketingowych z wymogami prawnymi oraz zasadami etyki zawodowej. Regulacje dotyczące reklamy prawniczej, choć nadal ograniczające, stopniowo dostosowują się do realiów współczesnego rynku, co stwarza nowe możliwości dla kancelarii prawnych. Sukces w marketingu prawniczym wymaga umiejętnego łączenia tradycji z nowoczesnością oraz przestrzegania wysokich standardów etycznych. Właściwie zaplanowana strategia marketingowa może stać się kluczowym elementem rozwoju kariery prawnika oraz sukcesu kancelarii na coraz bardziej konkurencyjnym rynku.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

1. Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz. Urz. UE L 376 z 27.12.2006 r., s. 36).
2. Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 i 1268).
3. Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166).
4. Ustawa z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1000).
5. Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1053 z późn. zm.).
6. Uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z 21.04.2023 r., „Palestra” 2023, nr 5.
7. Wyrok NSA z 19.04.2017 r. (II GSK 1104/16), LEX nr 2290157.
8. Wyrok SA w Krakowie z 15.05.2019 r. (I ACa 212/19), LEX nr 2689542.

LITERATURA

1. M. Bobrowicz, *Marketing usług prawniczych, czyli jak wyprzedzić konkurencję*, Warszawa 2006.
2. P. Johnson, *The Power of Authentic Branding in Legal Practice*, Cambridge 2019.
3. A. Kłosowski, *Zarządzanie marketingiem w kancelarii prawniczej*, Warszawa 2017.
4. J. Kowalski, *Marketing usług prawniczych w Polsce*, Kraków 2019.
5. S. Montoya, *Personal Branding for Professionals*, New York 2018.
6. W. Pepels, *Marketing dla prawników*, Warszawa 2006.
7. M. Thompson, *Digital Marketing for Lawyers*, London 2021.
8. R. Wright, *Building Trust Through Personal Branding*, Oxford 2020.
9. P. Zieliński, *Podcasty i wideo w marketingu usług prawniczych*, Wrocław 2020.
10. P. Zieliński, *Reklama kancelarii prawnej w erze cyfrowej*, Wrocław 2020.
11. M. Żmuda, *Marketing prawniczy – nowe perspektywy dla kancelarii*, Warszawa 2015.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

1. *Jak prowadzić legalny marketing prawniczy?*, prawnikursus.pl, <https://prawnikursus.pl/jak-prowadzic-legalny-marketing-prawniczy/> (dostęp: 6.12.2024 r.).
2. *Marketing dla kancelarii*, pozycjonusz.pl, <https://www.pozycjonusz.pl/jak-skutecznie-wdrozyc-marketing-dla-kancelarii-prawnych-przewodnik-krok-po-kroku/> (dostęp: 6.12.2024 r.).
3. *Marketing prawniczy – co to jest i na czym polega?*, cyrekdigital.com, <https://cyrekdigital.com/pl/baza-wiedzy/marketing-prawniczy/> (dostęp: 6.12.2024 r.).
4. *Marketing prawniczy – jak skutecznie promować kancelarię*, marcinzmuda.com, <https://marcinzmuda.com/marketing-prawniczy-strategia-marketingowa-kancelarii/> (dostęp: 6.12.2024 r.).
5. *Wykorzystanie mediów społecznościowych w promocji prawnika*, wolterskluwer.com, <https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/expert-insights/wykorzystanie-mediow-spoecznościowych-w-promocji-prawnika> (dostęp: 6.12.2024 r.).

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia strategie marketingowe w branży prawniczej, uwzględniając znaczenie tradycyjnych i nowoczesnych narzędzi promocji. Omówiono regulacje prawne dotyczące reklamy prawniczej, zasady etyki zawodowej oraz wyzwania związane z adaptacją do cyfrowych form komunikacji, takich jak media społecznościowe, SEO i *content marketing*. Wskazano konieczność łączenia profesjonalizmu z efektywną promocją w celu budowania zaufania klientów i rozwijania marki osobistej. Podkreślono również znaczenie spójności działań marketingowych z przepisami prawa oraz perspektywy rozwoju marketingu prawniczego w Polsce.

Słowa kluczowe: marketing prawniczy, etyka zawodowa, media społecznościowe, reklama prawnicza, budowanie marki osobistej, SEO w prawie, regulacje prawne

ABSTRACT

The article outlines marketing strategies in the legal profession, considering the significance of both traditional and modern promotional tools. Legal regulations on lawyer advertising, ethical standards, and challenges in adopting digital communication methods, such as social media, SEO, and content marketing, are discussed. Emphasis is placed on balancing professionalism with effective promotion to build client trust and enhance personal branding. The importance of aligning marketing activities with legal regulations and the future prospects of legal marketing in Poland are also highlighted.

Keywords: legal marketing, professional ethics, social media, lawyer advertising, personal branding, SEO in law, legal regulations

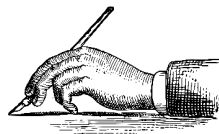

Odwołanie DAROWIZNY

...
w przypadku **rażącej**
niewdzięczności
obdarowanego
...

mgr Gabriela Szeliga

Uniwersytet Rzeszowski

WSTĘP

Dokonywanie darowizny jest obecnie coraz częstsze, szczególnie w stosunku do członków rodziny czy bliskich osób, z którymi darczyńcę łączy więź emocjonalna. Umowa darowizny uregulowana jest w art. 888 Kodeksu cywilnego¹. To czynność prawna, na mocy której darczyńca zobowiązuje się do jednostronnego bezpłatnego świadczenia kosztem swojego majątku na rzecz obdarowanego, przy równoczesnym braku nałożenia na niego obowiązku świadczenia w zamian za uczynioną darowiznę. Cechą odróżniającą umowę darowizny od innych umów nazwanych jest jej nieodpłatny charakter². Nie ulega wątpliwości, iż do *essentialia negotii* umowy darowizny nie należy obowiązek sprawowania opieki nad darczyńcą przez obdarowanego, lecz umowa darowizny rodzi po stronie obdarowanego moralny obowiązek wdzięczności³. Wynika on z faktu, że darczyńca dokonuje

1 Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, 1237 z późn. zm.), dalej: k.c.

2 Wyrok SA w Łodzi z 27.02.2015 r. (I ACa 1279/14), LEX nr 1665831; wyrok SO w Warszawie z 30.11.2020 r. (XXV C 1120/19), LEX nr 3213252.

3 Wyrok SN z 13.10.2005 r. (I CK 112/05), LEX nr 186998.

bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Darczyńca ma jednak pewne instrumenty prawne, które umożliwiają mu odwołanie darowizny, nawet tej już wykonanej, np. z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego, dlatego warto przybliżyć tę bardzo ciekawą problematykę.

Zgodnie z art. 898 § 1 k.c. darczyńca może odwołać darowiznę nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Odwołanie darowizny jest możliwe w przypadku stwierdzenia rażącej niewdzięczności, która stanowi swoistą przesłankę *sine qua non*. Nie jest jednak wystarczające, aby obdarowany okazał się niewdzięczny w powszechnym tego słowa znaczeniu⁴. Niewdzięczność ta musi być rażąca, co oznacza takie zachowanie obdarowanego, które w ocenie społeczeństwa zostałoby uznane za naganne, wyrządzające dotkliwe zło lub poważną krzywdę darczyńcy⁵. Jak podnosi się w doktrynie, rażąca niewdzięczność jest pojęciem niezdefiniowanym i niedookreślonym⁶. Nie istnieje normatywna definicja tego pojęcia ani enumeratywny katalog zachowań, które stanowią jego przejaw. Jak słusznie wskazuje się w orzecznictwie, „trudno byłoby zresztą oczekiwać nawet próby legalnego określenia tego pojęcia, bo byłaby ona z góry skazana na niepowodzenie. Zróżnicowane sytuacje życiowe czynią niemożliwym konstruowanie definicji na poziomie ogólnym”⁷. To sąd ma za zadanie dokonać oceny, czy w realiach konkretnej sprawy zachowanie obdarowanego nosiło znamiona rażącej niewdzięczności, mając na uwadze stan faktyczny oraz całokształt okoliczności rozpoznawanej sprawy. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie można dostrzec liczne próby uchwycenia istoty ww. pojęcia. W orzecznictwie wskazuje się, iż przez pojęcie „rażącej niewdzięczności” należy rozumieć takie czynności obdarowanego – działania lub zaniechania, które są skierowane przeciwko darczyńcy z zamiarem nieprzyjaznym⁸. W judykaturze ugruntowany jest także pogląd, że za rażąca niewdzięczność uznaje się świadome naruszenie podstawowych obowiązków ciążących na obdarowanym względem

4 Wyrok SA w Białymstoku z 26.04.2018 r. (I ACa 18/18), LEX nr 2528760.

5 Wyrok SN z 29.10.1999 r. (I CKN 174/98), LEX nr 1216921; wyrok SN z 15.06.2010 r. (II CSK 68/10), LEX nr 852539; wyrok SN z 25.11.1999 r. (II CKN 600/98), LEX nr 79932; wyrok SN z 15.02.2012 r. (I CSK 278/11), LEX nr 1170209; wyrok SN z 9.10.2014 r. (I CSK 556/13), LEX nr 1541042; wyrok SN z 29.04.2016 r. (I CSK 209/15), LEX nr 2071109.

6 S. Babiarsz, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2012, s. 239.

7 Wyrok SO w Gliwicach z 21.02.2024 r. (I C 275/23), LEX nr 3728440.

8 Wyrok SA w Łodzi z 8.11.2018 r. (I ACa 1499/17), LEX nr 2625560.

darczyńcy, krzywdzące darczyńcę. Niewdzięczność w rażącym stopniu może polegać nie tylko na działaniu, lecz także na zaniechaniu⁹.

Dla oceny, czy zachodzi rażąca niewdzięczność obdarowanego, brane są pod uwagę wyłącznie te zdarzenia, które nastąpiły między dokonaniem a odwołaniem darowizny. Wcześniejsze okoliczności mogą być jedynie podstawą uchylenia się od skutków oświadczenia woli ze względu na jego wadę, zaś okoliczności późniejsze nie mogą sanować wcześniejszego bezpodstawnego odwołania darowizny¹⁰.

PRÓBY DEFINICYJNEGO UJĘCIA RAŻĄCEJ NIEWDZIĘCZNOŚCI W ORZECZNICTWIE

1. „Pojęcie rażącej niewdzięczności odnosi się do takiego zachowania obdarowanego, które było skierowane przeciwko darczyńcy świadomie i w nieprzyjaznym zamiarze, krzywdzące darczyńcę, długotrwałe i uporczywe”¹¹.
2. „(...) pod pojęcie rażącej niewdzięczności podpadają tylko takie czynności obdarowanego, które są skierowane przeciwko darczyńcy ze świadomością i w nieprzyjaznym zamiarze. Chodzi tu więc przede wszystkim o popełnione przestępstwo przeciwko darczyńcy (zarówno przeciwko życiu, zdrowiu i czci, jak i przeciwko mieniu) oraz o naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą, jak np. odmowa udzielenia pomocy w chorobie mimo oczywistej możliwości. Czynny dowodzące niewdzięczności muszą świadczyć o znacznym napięciu złej woli obdarowanego, na co wskazuje użycie przez ustawodawcę słów «rażąca niewdzięczność»”¹².
3. „O rażącej niewdzięczności w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. świadczy tylko takie zachowanie obdarowanego, polegające na działaniu lub zaniechaniu skierowanym bezpośrednio lub nawet pośrednio przeciwko darczyńcy, które, oceniając rzecz rozsądnie, musi być uznane za wysoce niewłaściwe i krzywdzące darczyńcę. Są to

⁹ Wyrok SN z 22.03.2001 r. (V CKN 1599/00), LEX nr 53220.

¹⁰ Wyrok SN z 26.10.1999 r. (II CKN 528/98), LEX nr 1216187; wyrok SN z 22.04.1997 r. (III CKN 43/96), niepubl.

¹¹ Wyrok SN z 22.03.2001 r. (V CKN 1599/00), LEX nr 53220.

¹² Wyrok SN z 7.05.1997 r. (I CKN 117/97), LEX nr 137781.

zachowania i czyny szczególnie naganne z punktu widzenia norm prawnych i moralnych”¹³.

4. „Niewdzięczne będzie każde zachowanie obdarowanego, niewłaściwe i krzywdzące darczyńcę, przy czym aby zostało uznane za «rażąco niewdzięczne», musi cechować je znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej. (...) Cechy rażącej niewdzięczności mogą mieć zachowania wysoce nieprzyjazne kierowane w stosunku do osoby bliskiej darczyńcy”¹⁴.
5. „Przez pojęcie «rażącej niewdzięczności» należy rozumieć tylko takie czynności obdarowanego – działania lub zaniechania, które są skierowane przeciwko darczyńcy z zamiarem nieprzyjaznym. Chodzi tu przede wszystkim o popełnienie przestępstwa przeciwko darczyńcy, np. przeciwko zdrowiu, życiu, czci, mieniu oraz o naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą – np. odmowa udzielenia pomocy w czasie choroby”¹⁵.
6. „Dla odwołania darowizny nie wystarczy, by zachowanie obdarowanego było uznane za przejaw niewdzięczności. Niewdzięczność ta musi być rażąca, co oznacza, że zachowanie obdarowanego w ocenie większości członków społeczeństwa zostałoby uznane za wyrządzające dotkliwe zło darczyńcy”¹⁶.

W przywołanych powyżej orzeczeniach sądowych można dostrzec pewne elementy wspólne, w próbie definicyjnego ujęcia rażącej niewdzięczności. Przede wszystkim w judykaturze występuje zgodność co do tego, iż rażąca niewdzięczność może przybrać formę zarówno działania, jak i zaniechania. Po drugie, musi ono być wysoce niewłaściwe, naganne, czyli cechować się znacznym nasileniem złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej. Pod kątem podmiotowym to działanie lub zaniechanie powinno być skierowane bezpośrednio lub nawet pośrednio przeciwko darczyńcy. Co ciekawe, odwołanie darowizny jest możliwe również w sytuacji, gdy naganne zachowanie obdarowanego skierowane jest wprawdzie bezpośrednio przeciwko osobie bliskiej darczyńcy, ale

13 Wyrok SA w Łodzi z 21.08.2015 r. (I ACa 226/15), LEX nr 1797157.

14 Wyrok SN z 26.07.2000 r. (I CKN 919/98), LEX nr 50820.

15 Wyrok SO w Bielsku-Białej z 3.10.2017 r. (I C 562/16), LEX nr 2593610.

16 Wyrok SN z 29.10.1999 r. (I CKN 174/98), LEX nr 1216921; wyrok SN z 15.06.2010 r. (II CSK 68/10), LEX nr 852539; wyrok SN z 25.11.1999 r. (II CKN 600/98), LEX nr 79932; wyrok SN z 15.02.2012 r. (I CSK 278/11), LEX nr 1170209; wyrok SN z 9.10.2014 r. (I CSK 556/13), LEX nr 1541042; wyrok SN z 29.04.2016 r. (I CSK 209/15), LEX nr 2071109.

jednocześnie dotyka odczuć samego darczyńcy i zostanie uznane przez sąd za rażącą niewdzięczność¹⁷. Cechy rażącej niewdzięczności mogą mieć także inne zachowania wysoce nieprzyjazne kierowane bezpośrednio wobec darczyńcy, jak i także w stosunku do osoby jemu bliskiej¹⁸. W bogatym dorobku judykatury można dostrzec wiele przykładów zachowań lub zaniechań uznanych przez sąd za przejaw rażącej niewdzięczności, wśród których wyróżnia się m.in.: popełnienie przestępstwa przeciwko darczyńcy (przeciwko życiu, zdrowiu, czci, mieniu itp.), naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą – np. odmowa udzielenia pomocy w czasie choroby itd.

Należy wskazać, iż uprawnienie darczyńcy do odwołania darowizny należy traktować jako wyjątkowe, a zatem nie może podlegać wykładni rozszerzającej¹⁹. Jest ono bowiem ograniczone wyłącznie do tych sytuacji, w których działanie lub zaniechanie obdarowanego spełnia znamiona rażącej niewdzięczności. Oceny, czy zachowanie obdarowanego uzasadnia odwołanie darowizny, dokonuje się na datę złożenia przez darczyńcę oświadczenia o odwołaniu darowizny. Zgodnie z treścią art. 900 k.c. odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu na piśmie. Stosownie do art. 902 k.c., przepisów o odwołaniu darowizny nie stosuje się do darowizn czyniących zadość zasadom współżycia społecznego.

TERMIN NA ODWOŁANIE DAROWIZNY

Darczyńca może dokonać odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności w terminie jednego roku od momentu powzięcia wiedzy o rażąco niewdzięcznym zachowaniu obdarowanego. Termin ten jest relatywnie krótki i na dodatek ma charakter prekluzyjny²⁰, co oznacza, iż po jego upływie uprawnienie to wygasa²¹. Jak słusznie zauważa się w orzecznictwie, stosunkowo krótki termin na realizację prawa przez darczyńcę jest uzasadniany potrzebą eliminowania niepewności po stronie obdarowanego.

17 Wyrok SN z 7.04.1998 r. (II CKN 688/97), LEX nr 50625.

18 Wyrok SN z 26.07.2000 r. (I CKN 919/98), LEX nr 50820.

19 Wyrok SA w Krakowie z 9.09.2016 r. (I ACa 552/16), LEX nr 2137113.

20 Wyrok SA w Katowicach z 22.01.2013 r. (I ACa 863/12), LEX nr 1271836.

21 Wyrok SA w Katowicach z 22.01.2013 r. (I ACa 863/12), LEX nr 1271836.

W judykaturze akcentuje się, iż taka niepewność jest pod względem gospodarczym niepożądana, zwłaszcza gdyby obdarowany podejmował działania w celu naprawienia skutków swojego niewdzięcznego zachowania, a brak reakcji darczyńcy nie pozwala mu na pewność co do oceny tego zachowania²².

FORMA ODWOŁANIA DAROWIZNY

Oświadczenie o odwołaniu darowizny co do zasady nie wymaga zachowania żadnej formy szczególnej. Warto jednak pamiętać, że odwołanie darowizny nie może zostać dokonane w sposób dorozumiany, ponieważ oświadczenie to musi być jasne, zrozumiałe oraz zawierać jednoznaczny przekaz dla obdarowanego, że darczyńca odwołuje dokonaną na jego rzecz darowiznę²³. Ponadto powinno ono być skierowane do obdarowanego i wywołuje ono skutek z chwilą jego dojścia do obdarowanego w taki sposób, żeby mógł on zapoznać się z jego treścią. Należy mieć na uwadze, iż oświadczenie o odwołaniu darowizny ma skutek obligacyjny i nie powoduje przejścia własności na darczyńcę. W judykaturze wskazuje się, że powstaje wówczas jedynie obowiązek zwrotu przedmiotu darowizny stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Dla osiągnięcia skutku rzeczowego konieczne jest powrotne przeniesienie własności darowanej nieruchomości, przy czym nastąpić to powinno w drodze umowy. Jeżeli jednak do zawarcia umowy nie dojdzie, darczyńca powinien wystąpić z powództwem o zobowiązanie obdarowanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własności rzeczy z powrotem na darczyńcę. Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek strony do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie²⁴.

22 Wyrok SA w Łodzi z 30.08.2012 r. (I ACa 519/12), LEX nr 1220553.

23 Wyrok SA w Szczecinie z 13.08.2015 r. (I ACa 271/15), LEX nr 1960817.

24 Wyrok SO w Świdnicy z 24.02.2024 r. (I C 1938/22), LEX nr 3716611.

PRZYKŁADY RAŻĄCEJ NIEWDZIĘCZNOŚCI W ŚWIELE DOKTRYNY I ORZECZNICTWA:

1. odmowa pomocy darczyńcy w chorobie, w szczególności gdy jest on w ciężkim stanie, a pomimo tego obdarowany nie wykazuje zainteresowania i chęci pomocy²⁵;
2. umyślne pozbawienie przez obdarowanego darczyńcę życia lub umyślne wywołanie u niego rozstroju zdrowia, którego skutkiem była śmierć darczyńcy;
3. naruszenie godności, naruszenie dóbr osobistych darczyńcy;
4. rozpowszechnienie szkalujących informacji oraz pomówień na temat darczyńcy;
5. wyrzucenie darczyńcy przez obdarowanego z domu, w sytuacji, gdy darczyńca nie posiada innego zastępczego mieszkania, w którym mógłby zamieszkać²⁶;
6. obmawianie darczyńcy przez obdarowanego wobec osób trzecich o postępowanie, które godzi w jego dobre imię²⁷;
7. pobicie czy ciężkie znieważenie²⁸;
8. zaniechanie spełnienia obowiązków obciążających obdarowanego, krzywdzących darczyńcę (jednym z ustawowo uregulowanych obowiązków jest obowiązek alimentacji darczyńcy, o ile ten po wykonaniu darowizny popadnie w niedostatek)²⁹.

25 Wyrok SO w Siedlcach z 26.11.2015 r. (I C 1085/14), LEX nr 1952117.

26 Wyrok SA w Białymstoku z 15.01.2014 r. (I ACa 648/13), LEX nr 1425367.

27 Wyrok SN z 12.05.1998 r. (II CKN 729/97), niepubl.

28 B. Burian, *Odwwołanie darowizny jako sankcja rażącej niewdzięczności*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1994, Prace Cywilistyczne, pod red. E. Gniewka, s. 13.

29 Wyrok SN z 29.04.2016 r. (II CSK 209/15), LEX nr 2071109.

CO NIE STANOWI RAŻĄCEJ NIEWDZIĘCZNOŚCI?

1. czyny nieumyślne obdarowanego, a nawet pewne czyny umyślne, ale niewykraczające poza zwykłe konflikty rodzinne, incydentalne sprzeczki³⁰;
2. spory i kłótnie na tle majątkowym i osobistym, szczególnie gdy są one spowodowane przez darczyńcę;
3. żądanie rozwodu przez obdarowanego nie może być poczytane jako wyraz rażącej niewdzięczności. Obdarowanie współmałżonka nie wiąże się z obowiązkiem trwania przez lata w złe funkcjonującym małżeństwie wyłącznie z uwagi na dokonaną darowiznę³¹. Jak podkreśla się w orzecznictwie, obyczajowy wymóg wdzięczności nie obejmuje obowiązku znoszenia złośliwości czy upokarzania³²;
4. sam brak wdzięczności lub przejawy niechęci ze strony obdarowanego w stosunku do darczyńcy³³;
5. krzywdy niezamierzone, wyrządzone przypadkowo, w uniesieniu lub rozdrażnieniu, zwykle konflikty w życiu codziennym³⁴;
6. zachowanie obdarowanego niespełniające oczekiwań darczyńców albo stanowiące jedynie niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązków umownych³⁵;
7. nieudzielanie przez obdarowanych pomocy darczyńcy w pracach rolnych i w opiece nad upośledzonym dzieckiem, ponieważ obdarowany nie ma obowiązku świadczenia pracy na rzecz darczyńcy³⁶;

30 Wyrok SA w Rzeszowie z 11.10.2012 r. (I ACa 262/12), LEX nr 1259729.

31 Wyrok SA w Łodzi z 7.08.2015 r. (I ACa 185/15), LEX nr 1808658.

32 Wyrok SA w Łodzi z 6.04.2016 r. (I ACa 1475/15), LEX nr 2044385.

33 Wyrok SO w Płocku z 28.11.2017 r. (I C 50/17), LEX nr 2414745.

34 Wyrok SR w Ciechanowie z 21.04.2021 r. (I C 1856/19), LEX nr 3185310.

35 Wyrok SA w Łodzi z 13.12.2018 r. (I ACa 157/18), LEX nr 2625569.

36 Wyrok SN z 23.03.2000 r. (II KKN 810/98), LEX nr 50880.

8. **zawiedzione oczekiwania darczyńcy co do należytego zajmowania się przez obdarowanego przedmiotem darowizny³⁷;**
9. **niewierność małżeńska obdarowanego małżonka, będąca zawinioną przyczyną rozwodu nie stanowi rażącej niewdzięczności wobec darczyńców-teściów³⁸;**
10. **niezgodne z wolą darczyńcy działania obdarowanego, będące wyrazem zagwarantowanej mu przez prawo autonomii³⁹;**
11. **zawiedzione oczekiwania darczyńców co do odpowiedniego zajmowania się przez obdarowanego przedmiotem darowizny nie spełniają znamion rażącej niewdzięczności. Obdarowany po nabyciu własności podarowanej rzeczy może nią w zasadzie swobodnie dysponować (co wynika *explicite* z art. 140 k.c.) bez obawy, że jego zachowanie się w stosunku do rzeczy zostanie zakwalifikowane jako akt rażącej niewdzięczności w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. Rażąca niewdzięczność musi być bowiem skierowana wobec obdarowanych, a nie wobec przedmiotu darowizny⁴⁰;**
12. **wniesienie powództwa o alimenty w sytuacji, gdy istnieją do tego podstawy, nie stanowi przejawu rażącej niewdzięczności pełnoletniego uczącego się dziecka w stosunku do rodzica-darczyńcy⁴¹;**
13. **wytoczenie przez dziecko powództwa alimentacyjnego przeciwko rodzicowi nie stanowi przejawu rażącej niewdzięczności w rozumieniu art. 898 § 1 k.c., choćby dochodzone roszczenie było niezasadne⁴².**

Co może stanowić rażąca niewdzięczność, w zależności od sytuacji oraz okoliczności sprawy?

Z orzecznictwa wynika, iż niekiedy zaniechanie po stronie obdarowanego polegające na niepowstrzymaniu innych osób od działań skierowanych

37 Wyrok SN z 2.12.2005 r. (III CK 265/05), LEX nr 707399.

38 Wyrok SN z 28.03.2012 r. (V CSK 179/11), LEX nr 1211874.

39 Wyrok SN z 10.08.2017 r. (II CSK 871/16), LEX nr 2420321.

40 Wyrok SN z 2.12.2005 r. (III CK 265/05), LEX nr 707399.

41 Wyrok SN z 17.11.2011 r. (IV CSK 113/11), LEX nr 1111009.

42 Wyrok SO w Warszawie z 19.06.2018 r. (IV C 244/17), LEX nr 2566304.

przeciwko darczyńcy lub tolerowanie takich zachowań może być traktowane jako przejaw rażącej niewdzięczności⁴³.

PRZEBACZENIE A RAŻĄCA NIEWDZIĘCZNOŚĆ

Stosownie do art. 899 § 1 i 2 k.c. darowizna nie może być odwołana z powodu niewdzięczności, jeżeli darczyńca obdarowanemu przebaczył. Przebaczenie jest skuteczne nawet wtedy, gdy w chwili przebaczenia darczyńca nie miał zdolności do czynności prawnych, jeśli tylko nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem. Darowizna nie może być odwołana po upływie roku od dnia, w którym uprawniony do odwołania dowiedział się o niewdzięczności obdarowanego. Darowizna nie może być odwołana z powodu niewdzięczności, jeżeli darczyńca obdarowanemu przebaczył. Jeżeli w chwili przebaczenia darczyńca nie miał zdolności do czynności prawnych, przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem. Spadkobiercy darczyńcy mogą odwołać darowiznę z powodu rażącej niewdzięczności, o ile darczyńca w chwili śmierci był uprawniony do odwołania albo gdy obdarowany umyślnie pozbawił darczyńcę życia lub umyślnie wywołał rozstrój zdrowia, którego skutkiem była śmierć darczyńcy.

Z przywołanego powyżej przepisu wynika, iż odwołanie darowizny w przypadku rażącej niewdzięczności jest niemożliwe, z chwilą gdy darczyńca przebaczył obdarowanemu. Przebaczenie obdarowanemu przez darczyńcę stanowi zatem przeszkodę do odwołania darowizny. W aspekcie prawnym przebaczenie to zjawisko faktyczne, akt uczuciowy, emocjonalny, zbliżony do oświadczenia woli⁴⁴. Przepisy prawa nie przewidują żadnej formy tego aktu. Przebaczenie może zostać dokonane w sposób wyraźny lub dorozumiany (*per facta concludentia*). Nie jest konieczne, aby zostało skierowane do obdarowanego lub jakiegokolwiek innej osoby, lecz powinno być uzewnętrznione, tak aby nie było żadnych wątpliwości co do intencji darczyńcy w tej materii. Przebaczenie jest aktem o charakterze indywidualnym i może pochodzić wyłącznie od darczyńcy, a więc wyklucza się dokonanie przebaczenia za pośrednictwem pełnomocnika, przedstawiciela

43 Wyrok SN z 19.10.1949 r. (Wa. C. 108/49), cyt. za: „Państwo i Prawo” 1950, nr 8–9, s. 179.

44 Wyrok SO w Olsztynie z 2.02.2023 r. (I C 137/22), LEX nr 3603602.

ustawowego czy osoby trzeciej⁴⁵. Co ważne, przebaczenia może dokonać każda osoba, nawet taka, która nie posiada zdolności do czynności prawnej albo jest całkowicie ubezwłasnowolniona. Jeżeli w chwili przebaczenia darczyńca nie miał zdolności do czynności prawnych, przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem. Jak wyjaśnia doktryna, chodzi o dostrzegalny dla otoczenia przejaw nastawienia darczyńcy, by nie wywodzić nic więcej z doznanej przykrości⁴⁶. W orzecznictwie podnosi się, iż „przebaczenie polega na tym, że darczyńca puszcza w niepamięć zachowanie obdarowanego i nie chce wywodzić z niego negatywnych skutków”⁴⁷. Nie oznacza to jednak całkowitego wymazania z pamięci doznanej przykrości, co przecież w praktyce jest niemożliwe. Chodzi tutaj bardziej o nastawienie, postawę darczyńcy, wyrażającą się w pragnieniu powrotu do stosunków z obdarowanym sprzed czasu okazania przez niego względem darczyńcy rażącej niewdzięczności. Darczyńca nie musi zmierzać do wywołania określonych skutków prawnych, a nawet może nie być świadomy tego, iż przebaczenie powoduje utratę prawa odwołania darowizny⁴⁸. Przebaczenie obdarowanemu przez darczyńcę powoduje, że ten przejaw rażącej niewdzięczności nie może stanowić podstawy do odwołania darowizny. Jednakże nie wyklucza to możliwości odwołania darowizny, jeśli po przebaczeniu obdarowanemu nadal będzie on przejawiał naganne, krzywdzące zachowania lub zaniechania wobec darczyńcy.

45 Wyrok SO w Olsztynie z 2.02.2023 r. (I C 137/22), LEX nr 3603602.

46 Zob. A. Janas (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 5, *Zobowiązania. Część szczególna* (art. 765–921(16)), red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 899.

47 Wyrok SO w Olsztynie, z 2.02.2023 r. (I C 137/22), LEX nr 3603602.

48 Wyrok SO w Olsztynie, z 2.02.2023 r. (I C 137/22), LEX nr 3603602.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

1. Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, 1237 z późn. zm.).

LITERATURA

1. Babiarczyk S., *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2012.
2. Burian B., *Odwwołanie darowizny jako sankcja rażącej niewdzięczności*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1994, Prace Cywilistyczne, pod red. E. Gniewka.
3. Janas A. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania. Część szczegółowa*, Warszawa 2018.
4. Jezioro J. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2017.
5. Kawałko A., Witczak H., *Zobowiązania*, Warszawa 2022.
6. Kawałko A., Witczak H., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2021.
7. Radwański Z., Panowicz-Lipska J., *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2019.
8. Stecki L. (w.): *System Prawa Prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Rąbski, Warszawa 2011.
9. Załucki M. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2022.

ORZECZNICTWO

1. Wyrok SN z 19.10.1949 r. (Wa. C. 108/49), PIP 1950, z. 8–9, s. 179.
2. Wyrok SN z 22.04.1997 r. (III CKN 43/96), niepubl.
3. Wyrok SN z 7.05.1997 r. (I CKN 117/97), LEX nr 137781.
4. Wyrok SN z 7.04.1998 r. (II CKN 688/97), LEX nr 50625.
5. Wyrok SN z 12.05.1998 r. (II CKN 729/97), niepubl.
6. Wyrok SN z 26.10.1999 r. (II CKN 528/98), LEX nr 1216187.
7. Wyrok SN z 29.10.1999 r. (I CKN 174/98), LEX nr 1216921.
8. Wyrok SN z 25.11.1999 r. (II CKN 600/98), LEX nr 79932.

9. Wyrok SN z 23.03.2000 r. (II CKN 810/98), LEX nr 50880.
10. Wyrok SN z 26.07.2000 r. (I CKN 919/98), LEX nr 50820.
11. Wyrok SN z 26.09.2000 r. (III CKN 810/00), LEX nr 51880.
12. Wyrok SN z 22.03.2001 r. (V CKN 1599/00), LEX nr 53220.
13. Wyrok SN z 7.05.2003 r. (IV CKN 115/01), LEX nr 137593.
14. Wyrok SN z 13.10.2005 r. (I CK 112/05), LEX nr 186998.
15. Wyrok SN z 2.12.2005 r. (II CK 265/05), LEX nr 707399.
16. Wyrok SN z 15.06.2010 r. (II CSK 68/10), LEX nr 852539.
17. Wyrok SN z 17.11.2011 r. (IV CSK 113/11), LEX nr 1111009.
18. Wyrok SN z 15.02.2012 r. (I CSK 278/11), LEX nr 1170209.
19. Wyrok SN z 28.03.2012 r. (V CSK 179/11), LEX nr 1211874.
20. Wyrok SN z 9.10.2014 r. (I CSK 556/13), LEX nr 1541042.
21. Wyrok SN z 29.04.2016 r. (I CSK 209/15), LEX nr 2071109.
22. Wyrok SN z 21.10.2016 r. (IV CSK 12/16), LEX nr 2151463.
23. Wyrok SN z 10.08.2017 r. (II CSK 871/16), LEX nr 2420321.
24. Wyrok SA w Białymstoku z 15.01.2014 r. (I ACa 648/13), LEX nr 1425367.
25. Wyrok SA w Białymstoku z 26.04.2018 r. (I ACa 18/18), LEX nr 2528760.
26. Wyrok SA w Katowicach z 22.01.2013 r. (I ACa 863/12), LEX nr 1271836.
27. Wyrok SA w Łodzi z 30.08.2012 r. (I ACa 519/12), LEX nr 1220553.
28. Wyrok SA w Krakowie z 9.09.2016 r. (I ACa 552/16), LEX nr 2137113.
29. Wyrok SA w Łodzi z 27.02.2015 r. (I ACa 1279/14), LEX nr 1665831.
30. Wyrok SA w Łodzi z 7.08.2015 r. (I ACa 185/15), LEX nr 1808658.
31. Wyrok SA w Łodzi z 21.08.2015 r. (I ACa 226/15), LEX nr 1797157.
32. Wyrok SA w Łodzi z 6.04.2016 r. (I ACa 1475/15), LEX nr 2044385.
33. Wyrok SA w Łodzi z 8.11.2018 r. (I ACa 1499/17), LEX nr 2625560.
34. Wyrok SA w Łodzi z 13.12.2018 r. (I ACa 157/18), LEX nr 2625569.

35. Wyrok SA w Poznaniu z 16.01.2013 r. (I ACa 1111/12), LEX nr 1264389.
36. Wyrok SA w Rzeszowie z 11.10.2012 r. (I ACa 262/12), LEX nr 1259729.
37. Wyrok SA w Szczecinie z 13.08.2015 r. (I ACa 271/15), LEX nr 1960817.
38. Wyrok SA w Szczecinie z 14.03.2018 r. (I ACa 918/17), LEX nr 2505774.
39. Wyrok SA w Rzeszowie z 11.10.2012 r. (I ACa 262/12), LEX nr 1259729.
40. Wyrok SO w Bielsku-Białej z 3.10.2017 r. (I C 562/16), LEX nr 2593610.
41. Wyrok SO w Gliwicach z 21.02.2024 r. (I C 275/23), LEX nr 3728440.
42. Wyrok SO w Olsztynie z 2.02.2023 r. (I C 137/22), LEX nr 3603602.
43. Wyrok SO w Płocku z 28.11.2017 r. (I C 50/17), LEX nr 2414745.
44. Wyrok SO w Siedlcach z 26.11.2015 r. (I C 1085/14), LEX nr 1952117.
45. Wyrok SO w Świdnicy z 24.02.2024 r. (I C 1938/22), LEX nr 3716611.
46. Wyrok SO w Warszawie z 19.06.2018 r. (IV C 244/17), LEX nr 2566304.
47. Wyrok SO w Warszawie z 30.11.2020 r. (XXV C 1120/19), LEX nr 3213252.
48. Wyrok SR w Ciechanowie z 21.04.2021 r. (I C 1856/19), LEX nr 3185310.

STRESZCZENIE

Oświadczenie o odwołaniu darowizny jest istotnym i niezbędnym instrumentem prawnym, mającym na celu ochronę interesów darczyńcy w sytuacji, gdy obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Darczyńca może odwołać darowiznę nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Odwołanie darowizny jest możliwe w przypadku stwierdzenia rażącej niewdzięczności wobec darczyńcy. Rażąca niewdzięczność to takie zachowanie lub zaniechanie obdarowanego, które w ocenie większość członków społeczeństwa zostałoby uznane za naganne, wyrządzające dotkliwe zło lub poważną krzywdę darczyńcy. Artykuł poświęcony jest problematyce odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności, przesłankom, jakie należy spełnić, kwestiom formalno-prawnym, takim jak forma czy termin, w jakich należy dokonać powyższej czynności prawnej. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie przykładowych prób zdefiniowania rażącej niewdzięczności w kontekście odwołania darowizny, zaprezentowanych zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie. Autorka odnosi się do szeregu orzeczeń sądowych, próbując przybliżyć problematykę odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności.

Słowa kluczowe: darowizna, darczyńca, obdarowany, odwołanie darowizny, rażąca niewdzięczność

ABSTRACT

The declaration of revocation of a donation is an important and necessary legal instrument to protect the interests of the donor in a situation where the recipient has committed gross ingratitude towards him. Cancellation of a donation is possible if gross ingratitude towards the donor is established. Gross ingratitude is such behavior or omission of the recipient that, in the opinion of most members of society, would be considered reprehensible, causing grievous evil or serious harm to the donor. The article is devoted to the issue of cancellation of a donation due to gross ingratitude, the prerequisites to be met, formal and legal issues such as the form or time limit within which the above legal action must be performed. This

article aims to provide examples of attempts to define gross ingratitude in the context of revoking a donation, presented both in doctrine and case law. The author refers to a number of court decisions in an attempt to familiarize the issue of revoking a donation due to gross ingratitude.

Keywords: donation, donor, recipient, revocation of donation, gross ingratitude

Gospodarcze

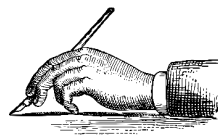
**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

apl. adw. Łukasz Sołowiej

Izba Adwokacka w Białymstoku

WPROWADZENIE

Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że sfera fiskalna jest najważniejszym elementem każdego państwa, zapewniającym stabilność oraz możliwość funkcjonowania niemalże wszystkich instytucji państwowych. Za zapewnienie wpływów do budżetu państwa odpowiada przede wszystkim system prawa podatkowego w szerokim znaczeniu, uwzględniającym system administracji skarbowej – którego podstawowym celem jest zapewnienie zgodnych z założeniami ekonomicznymi wpływów podatkowych do budżetu państwa. Wysoka złożoność i stopień skomplikowania przepisów podatkowych, regulujących nie tylko poszczególne elementy konstrukcyjne podatku, ale i metodykę ich poboru, stwarza niemalże idealne warunki do podejmowania przez podatników czynności mających na celu zmniejszenie obciążeń fiskalnych poprzez ich optymalizację.

Optymalizacje podatkowe mogą być realizowane na dwa sposoby. Pierwszym z nich jest dobór właściwej formy opodatkowania do wykonywanej przez podatnika działalności oraz skorzystanie (gdy jest to możliwe)

z dostępnych środków prawnych, takich jak ulgi podatkowe. Przy podejmowaniu takich czynności podatnik co do zasady nie powinien spodziewać się negatywnych konsekwencji, bowiem te wystąpić mogą co do zasady wyłącznie w przypadkach, w których podejmowane czynności mają charakter sztuczny i pozostają ukierunkowane wyłącznie na osiągnięcie korzyści podatkowej¹. Drugim sposobem unikania nadmiernych obciążeń podatkowych są czynności określane mianem „agresywnych optymalizacji podatkowych”. W kategorii tej zawierają się czynności stanowiące dostrzegalne nadużycie prawa podmiotowego oraz zmierzające w sposób bezpośredni do obejścia przepisów podatkowych². Praktyka zdaje się przy tym wskazywać, iż ten rodzaj optymalizacji wykorzystywany jest głównie przez duże podmioty gospodarcze. Zjawisku unikania opodatkowania przeciwdziałać ma przede wszystkim instytucja wprowadzona do ordynacji podatkowej 15.07.2016 r., określona przez ustawodawcę jako klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania.

ELEMENTY KONSTRUKCYJNE KLAUZULI PRZECIWKO UNIKANIU OPODATKOWANIA

Treść regulacji klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania w obecnym kształcie została przyjęta w wyniku nowelizacji wprowadzonej w życie z dniem 1.01.2019 r.³ W brzmieniu sprzed nowelizacji klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania⁴ dotyczyła czynności dokonanych z ukierunkowaniem na cel w postaci osiągnięcia korzyści podatkowej, sprzecznej w danych okolicznościach z przedmiotem i celem przepisu ustawy podatkowej, jeżeli sposób działania był sztuczny⁵. Na skutek zmian legislacyjnych, art. 119a o.p. konstytuujący przesłanki uzasadniające zastosowanie klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania przyjął następujące brzmienie: „Czynność nie skutkuje osiągnięciem korzyści podatkowej, jeżeli osiągnięcie tej korzyści, sprzecznej w danych okolicznościach z przedmiotem

1 Zob. np. wyrok WSA w Bydgoszczy z 20.12.2023 r. (I SA/Bd 609/23), LEX nr 3662480.

2 K. Winiarski, *Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania a obejście i nadużycie prawa podatkowego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 12, s. 104.

3 Ustawa z 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2193 z późn. zm.).

4 Dalej jako: klauzula GAAR.

5 Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 800) – w brzmieniu na dzień 23.03.2018 r.

lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu, było głównym lub jednym z głównych celów jej dokonania, a sposób działania był sztuczny⁶. Dokonana nowelizacja, pomimo zmiany treści przepisu, jakby się mogło здаwać – językowej, w zasadzie wiązała się z radykalnymi modyfikacjami przesłanek klauzuli GAAR.

Na gruncie aktualnie obowiązującej regulacji należałoby tym samym wyodrębnić cztery przesłanki, których kaskadowe wystąpienie (o czym więcej w dalszej części artykułu) uzasadnia zastosowanie omawianej klauzuli:

- 1. osiągnięcie korzyści podatkowej (przez podatnika);**
- 2. zaistnienie okoliczności wskazujących na sprzeczność czynności z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu;**
- 3. ukierunkowanie czynności na osiągnięcie korzyści podatkowej (zarówno w formie bezpośredniej, jak i ewentualnej);**
- 4. sztuczny sposób działania podatnika.**

W wyniku nowelizacji poszerzeniu uległ teoretyczny katalog zdarzeń, w których możliwe jest zastosowanie klauzuli. W poprzednim brzmieniu warunki w postaci sprzeczności określonej czynności w danych okolicznościach z przedmiotem i celem przepisów podatkowych musiały być spełnione łącznie. W nowym brzmieniu regulacji ustawodawca poprzez zastosowanie alternatywy łącznej dokonał formalnego rozdzielenia tych przesłanek. Wprowadzone zmiany teoretycznie więc uelastyczniają w znaczący sposób możliwość zastosowania klauzuli GAAR, umożliwiając organom podatkowym efektywniejsze przeciwdziałanie unikaniu opodatkowania. Skutki w sferze podatkowej, jakie wiążane są z dokonaniem czynności sprzecznej z przedmiotem i celem ustawy podatkowej, określane są na podstawie stanu rzeczy, który mógłby zaistnieć, gdyby dokonano czynności odpowiedniej.

⁶ Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 111) – w brzmieniu na dzień 23.12.2024 r.

W poprzednim brzmieniu ustawy za czynność odpowiednią uznawana była czynność, której podatnik mógłby w danych okolicznościach dokonać, jeżeli działałby rozsądnie i jeżeli kierowałby się zgodnymi z prawem celami, innymi niż osiągnięcie korzyści podatkowej sprzecznej z przedmiotem i celem przepisu ustawy podatkowej. Ustawodawca, podobnie jak przy przytoczonych wcześniej przesłankach, dokonał ich podziału⁷. W efekcie wprowadzonych zmian zarówno przesłanka sprzeczności z przedmiotem regulacji podatkowych, jak i przesłanka sprzeczności z ich celem zostały przekształcone w samoistne przesłanki, tracąc jednocześnie swój nierozdzielny funkcjonalny charakter. Ostatnia przesłanka, czyli sztuczność w sposobie działania, również uległa zmianom redakcyjnym. Zmiana ta nie wpłynęła jednak na jej zakres przedmiotowy. Ukształtowanie klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania poprzez zastosowanie opisanych wyżej uregulowań prowadzi do stworzenia kaskadowej („piętrowej”) konstrukcji instytucjonalnej, w której wystąpienie jednej przesłanki determinuje możliwość spełnienia się przesłanki następującej.

DEFINICJA KORZYŚCI MAJĄTKOWEJ

Głównym celem zastosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania jest cofnięcie skutków czynności prowadzącej do osiągnięcia korzyści podatkowej do stanu optymalnego, tj. stanu, który wystąpiłby w przypadku podjęcia takich czynności prawno-podatkowych, które pozostawałyby w zgodzie z celem ustawy podatkowej. Kryterium „korzyści podatkowej” stanowi podstawę do badania pozostałych przesłanek klauzuli, co za tym idzie – jest jednym z pierwszych determinantów podlegających badaniu przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej w postępowaniu dotyczącym zastosowania klauzuli GAAR. Dopiero po stwierdzeniu, że korzyść podatkowa wystąpiła, następuje badanie, czy w danych okolicznościach spełnione zostały pozostałe przesłanki określone w art. 119a ustawy.

Ustawodawca zdefiniował korzyść podatkową w art. 3 pkt 13 o.p. (słowniczek ustawowy), wskazując, że przez korzyść podatkową rozumie się niepowstanie zobowiązania podatkowego, odsunięcie w czasie powstania zobowiąza-

⁷ L. Etel, G. Liszewski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 119(a).

nia podatkowego lub obniżenie jego wysokości, powstanie lub zawyżenie straty podatkowej, powstanie nadpłaty lub prawa do zwrotu podatku albo zawyżenie kwoty nadpłaty lub zwrotu podatku oraz brak obowiązku pobrania podatku przez płatnika, jeżeli wynika on z okoliczności wskazanych na wstępie. Definicja ta została bezpośrednio inkorporowana z zaleceń Komisji (UE) 2012/772/UE z dnia 6.12.2012 r. w sprawie agresywnego planowania podatkowego⁸. W świetle pkt 4.7 wskazanego aktu za korzyść podatkową uznaje się różnicę między kwotą podatku należnego od podatnika a kwotą podatku, który byłby należny od tego samego podatnika w tych samych okolicznościach w przypadku braku przedmiotowego uzgodnienia lub przedmiotowych uzgodnień. Komisja wskazała przy tym nadto przykładowy katalog okoliczności uzasadniających stwierdzenie, że w danej sytuacji wystąpiła korzyść podatkowa. Do zdarzeń zaliczone zostało m.in. nieuwzględnienie kwoty w podstawie opodatkowania, skorzystanie z odliczenia, odnotowanie straty do celów podatkowych, wyłączenie należności podatku czy kompensowanie podatku zagranicznego.

Ustalona zarówno na gruncie ordynacji podatkowej, jak i w przytoczonych powyżej zaleceniach Komisji UE, definicja korzyści majątkowej obejmuje w zasadzie większość przypadków, które mogą generować po stronie podatnika niższe efektywne opodatkowanie – lub wręcz prowadzić do obniżenia podstawy opodatkowania do zera, np. poprzez wygenerowanie rażąco wysokich kosztów działalności. Należałoby uznać, że o ile tak szerokie ujęcie kryterium korzyści podatkowej pozwala organowi na prawidłowe ukierunkowanie postępowania w sprawie zastosowania klauzuli GAAR, w szczególności w sprawach, gdzie korzyść ta jest nie do końca jednoznaczna, o tyle praktyka prowadzić może do stwierdzenia wystąpienia korzyści podatkowej każdorazowo w sytuacji, w której w danym zdarzeniu podatkowym występuje mniej korzystna niż teoretycznie najbardziej optymalna forma opodatkowania. Tezę tę zdaje się potwierdzać jeden z wyroków WSA w Gliwicach, w którym to – w odniesieniu do stanu prawnego przed wejściem w życie klauzuli GAAR (a tym samym *a contrario* stanu aktualnego) – sąd ten wskazał, że: „Do czasu wprowadzenia klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania za dopuszczalny uznać należy wybór przez podatnika z kilku legalnych konstrukcji, z których każda wywołuje inny

8 Zalecenie Komisji z 6.12.2012 r. w sprawie agresywnego planowania podatkowego (Dz.U. UE. L. z 2012 r. nr 338, s. 41).

skutek podatkowy, tej, która wywołuje skutek najkorzystniejszy z punktu widzenia podatnika⁹.

Wskazana okoliczność może z kolei prowadzić do naruszenia sytuacji ekonomicznej podatnika w efekcie zamiaru doboru optymalniejszego sposobu opodatkowania danego zdarzenia prawno-podatkowego. Jednocześnie wskazuje ona na możliwość dokonywania przez organ celowej interpretacji rozszerzającej przesłanki zastosowania klauzuli.. Co należy jednak zaznaczyć, sam wybór optymalnej formy opodatkowania działalności z legalnie dostępnych nie jest uznawany za unikanie opodatkowania¹⁰.

PRZESŁANKA SPRZECZNOŚCI Z PRZEDMIOTEM LUB CELEM USTAWY PODATKOWEJ LUB JEJ PRZEPISU

Jak już zostało wcześniej wspomniane, nowelizując klauzulę GAAR, ustawodawca dokonał modyfikacji łączników zastosowanych przy poszczególnych jej elementach. Przesłanka sprzeczności z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu stanowi meritum opisywanej klauzuli, a także jest determinantem przesłanki ukierunkowania dokonanej czynności na osiągnięcie celu podatkowego oraz przesłanki sztuczności w sposobie działania¹¹. Jak wskazuje H. Filipczyk: „Cel ustawy to osiągnięcie takiego stanu rzeczy, by były zrealizowane zasady (założenia) konstrukcyjne ustawy: by opodatkowane było to, co opodatkowane być miało”¹². Podobnie jak przy definicji korzyści majątkowej, załączek definicji sprzeczności z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu ma swoje źródło w przytoczonych już wcześniej zaleceniach Komisji Europejskiej. Punkt 4.5 przytoczonego aktu mówi o sprzeczności czynności z „przedmiotem, duchem i celami przepisów podatkowych, które w przeciwnym razie miałyby zastosowanie”¹³.

⁹ Wyrok WSA w Gilwicach z 4.04.2024 r. (I SA/GI 359/23), LEX nr 3714474.

¹⁰ Wyrok NSA z 14.02.2024 r. (III FSK 653/21), LEX nr 3738661.

¹¹ H. Filipczyk, „Sprzeczność z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu” jako klauzulowa przesłanka unikania opodatkowania, „Przegląd Podatkowy” 2020, nr 3, s. 28.

¹² H. Filipczyk, „Sprzeczność...”, s. 28–29.

¹³ Zalecenie Komisji z 6.12.2012 r. w sprawie agresywnego planowania podatkowego (Dz.U. UE. L. z 2012 r. nr 338, s. 41).

Literalne przyjęcie tak ogólnej i abstrakcyjnej konstrukcji mogłoby budzić zastrzeżenia co do konstytucyjności klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania, aczkolwiek doktryna w tym zakresie zdaje się podzielać umiarkowane podejście, podnosząc, iż przesłanka ta odnosi się *stricto* do celu w postaci opodatkowania dochodu, obrotu lub przychodu, rozumianego z uwzględnieniem pełnej konstrukcji danego podatku (ustawy podatkowej)¹⁴. Wskazać należy również, iż mimo że celem ustaw podatkowych *per se* jest opodatkowanie określonych zdarzeń prawnych, poszczególne przepisy mogą mieć bardziej szczegółowe założenia, zaś niekiedy mogą stać w sprzeczności z ogólną intencją ustawodawcy przyświecającą określonej ustawie. Aby uznać, że korzyść podatkowa pozostaje w sprzeczności z celem danego przepisu ustawy podatkowej, należy wykazać, że choć wynika ona z jego zastosowania, to pozostaje wbrew intencji, dla której przewidziano tę preferencję. Stwierdzenie takiej sprzeczności wymaga jednoznacznego wskazania konkretnego przepisu ustawy, który ustanawia preferencyjne traktowanie określonej sytuacji w zakresie wymiaru podatku. Może ono przybierać formę zwolnienia lub wyłączenia z opodatkowania, obniżenia ciężaru podatkowego – czy to poprzez niższą stawkę, czy korzystniejsze zasady ustalania podstawy opodatkowania – bądź też odsunięcia obowiązku zapłaty podatku w czasie. W sytuacji, gdy podatnik korzysta z takiej preferencji niezgodnie z celem, dla którego została ona ustanowiona, oznacza to *de facto* nieuprawnione zastosowanie prawa do zwolnienia, obniżonego opodatkowania lub odroczenia płatności podatku¹⁵.

Dosłowna transkrypcja sformułowania „przedmiot i cel” stanowi bezpośrednią transkrypcję aktów unijnych, w których powszechnie używane było charakterystyczne dla kultury anglosaskiej sformułowanie „*subject and purpose*”. Jednakże należy mieć na względzie, że w polskim systemie prawnym, w przeciwieństwie do systemu anglosaskiego, zwroty niedookreślone są determinowane w sposób subiektywny na etapie stosowania prawa¹⁶. Mając na uwadze powyższe, można wysunąć tezę, że sformułowanie „przedmiot lub cel ustawy” jest efektem niedokładności zaistniałej na etapie legislacji, wynikającej z nieuwzględnienia kontekstu anglosaskiej wersji tego wyrażenia. Pomijając teoretycznoprawne wątpliwości na temat

14 L. Etel, G. Liszewski, *Ordynacja podatkowa*, t. 1, *Zobowiązania podatkowe*, Art. 1–119zzk. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2024, art. 119(a).

15 H. Filipczyk, „Sprzeczność...”, s. 32–33.

16 A. Gomułowicz, *Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania, czyli – Ave Caesar morituri te salutant*, „Przegląd Podatkowy” 2019, nr 10, s. 17.

zasadności użycia wskazanych zwrotów, należy wskazać, że wyrażenie „przedmiot lub cel ustawy” swoją istotą dotyczy zasad konstrukcyjnych instytucji materialnego prawa podatkowego, stanowiących podstawę do nałożenia na podatnika obowiązku podatkowego w momencie zaistnienia określonych w regulacjach prawnych okoliczności. Jednoznaczne przyporządkowanie takiego znaczenia prowadziłoby do klaryfikacji tego pojęcia i zmniejszenia stopnia jego nieostrości, a co za tym idzie – zwiększenia bezpieczeństwa prawnego podatnika.

Stosunkowo powszechnie przyjmuje się, że celem ustawy jest myśl przyświecająca ustawodawcy, która uzasadnia wprowadzenie określonych regulacji prawnych. Postulat ten może również być rekonstruowany w drodze interpretacji prawa, co prowadzi najczęściej do wykładni racjonalizującej, uwzględniającej zarówno faktyczny cel, jak i klarowność oraz zrozumiałość użytych pojęć¹⁷. Uwzględniając jednak specyfikę prawa podatkowego, należy mieć na uwadze, że regulacje podatkowe mają przede wszystkim cel fiskalny¹⁸. Cel ten sprowadza się do zapewnienia wpływów finansowych do budżetu państwa, w związku z czym dokonywanie abstrakcyjnej interpretacji celu ustawy prowadzić będzie do jeszcze istotniejszych komplikacji.

UKIERUNKOWANIE CZYNNOŚCI NA OSIĄGNIĘCIE KORZYŚCI PODATKOWEJ ORAZ SZTUCZNY SPOSÓB DOKONANIA CZYNNOŚCI

Kolejnym warunkiem niezbędnym do zastosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania jest wykazanie, że głównym lub jednym z głównych celów czynności było osiągnięcie korzyści podatkowej. Podobnie jak przy wcześniejszych przesłankach zastosowana konstrukcja została inkorporowana wprost z uregulowań unijnych¹⁹. Ustawodawca przyjął

¹⁷ H. Filipczyk, „Sprzeczność...”, s. 32.

¹⁸ L. Etel, G. Liszewski, *Ordynacja...*, art. 119(a).

¹⁹ Dyrektywa Rady 2016/1164 z 12.07.2016 r. ustanawiająca przepisy mające na celu przeciwdziałanie praktykom unikania opodatkowania, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego (Dz.U. UE. L. z 2016 r. nr 193, s. 1 z późn. zm.).

przedmiotową przesłankę jako podstawowy czynnik determinujący zastosowanie klauzuli.

Badanie wystąpienia wskazanej przesłanki sprowadza się do zbadania motywacji podatnika, która występowała przy podejmowaniu przedsięwzięcia wpływającego na sferę zobowiązań podatkowych. W celu przyporządkowania motywacji, w postaci uzyskania korzyści podatkowej do dokonanej przez podatnika czynności, należy najpierw określić, że motywacja ta miała przeważający wpływ na jej podjęcie, a także że w danych okolicznościach stanowiła immanentny determinant dokonanego działania. Organ podatkowy powinien wykazać, że w przypadku wystąpienia innej motywacji niż wyżej wskazana podatnik zachowujący się w sposób racjonalny nie podjąłby określonej czynności²⁰. Co istotne, we wskazanej przesłance zostało wprowadzone kryterium wartościujące, co prowadzi do wniosku, że zastosowanie klauzuli nie powinno mieć miejsca w sytuacji, gdy korzyść podatkowa była jedynie incydentalnym efektem działań podjętych przez podatnika²¹. Opisywane kryterium w porównaniu do pozostałych przesłanek posiada zdecydowanie mocniejszy, subiektywny wydźwięk, przez co stanowi „furtkę” do zapewnienia swobody interpretacyjnej w trakcie kontroli podatkowej prowadzonej przez organ podatkowy.

Należy również podać w wątpliwość faktyczną możliwość określenia wewnętrznej motywacji podatnika. W teorii wydawać się może, że subiektywny charakter opisywanej przesłanki prowadzić będzie do przeniesienia ciężaru dowodu na organ podatkowy, ograniczając tym samym możliwość arbitralnego traktowania podatnika. Jednakże na etapie postępowania o zastosowanie klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania organ podatkowy zobowiązany jest jedynie do wykazania racjonalnych przesłanek, uzasadniających przypuszczenie, że powzięta czynność miała na celu osiągnięcie korzyści podatkowej²², co też częściowo przenosi ciężar wykazania celowości podjętych czynności samodzielnie przez podatnika²³. Ilość

20 M. Stefaniak, *Cel dokonania czynności oraz sztuczny sposób działania jako odrębne przesłanki stosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania*, „Przegląd Podatkowy” 2020, nr 5, s. 23.

21 L. Etel, G. Liszewski, *Ordynacja...*, art. 119(a).

22 M. Boniecka, P. Sołtysiak, *Wybrane aspekty prawne i podatkowe dotyczące klauzuli PPT*, „Przegląd Podatkowy” 2018, nr 10, s. 46.

23 Wyrok NSA z 25.10.2024 r. (II FSK 164/22), LEX nr 3810879.

czynności podjętych w ramach tego przedsięwzięcia nie ma tym samym istotnego znaczenia.

Oznacza to, że czynność może przybierać jednostkowy charakter, jak na przykład sprzedaż praw udziałowych z wykorzystaniem założonej do tego celu fundacji rodzinnej²⁴, jak i może składać się z szeregu czynności ukierunkowanych na stworzenie struktury optymalizacyjnej. Zwrócić należy uwagę, iż w judykaturze przyjmuje się stosunkowo szerokie rozumienie pojęcia sztucznego sposobu działania. Na gruncie jednego z wyroków NSA dostrzec można bowiem, że w kryterium tym mieści się rozdzielenie przez członka zarządu spółki (posiadającego jednocześnie udziały w spółce) świadczeń na czynności zarządzające w ramach stosunku powołania oraz związane *stricte* ze świadczeniem innych usług w ramach jednoosobowej działalności gospodarczej, opodatkowanych 8,5% stawką zryczałtowanego podatku dochodowego. Jak wskazał bowiem sąd: „przesłanka sztuczności wypełnia się już w chwili sztucznego wydzielenia opisanych przez niego zadań do działalności gospodarczej. Istnieje uzasadnione przypuszczenie, iż celem wprowadzenia tego rozwiązania było zmniejszenie obciążeń podatkowych Skarżącego”²⁵. Zasadne zdaje się stwierdzenie, że w przypadkach takich jak podniesiony w powołanym wyroku winno dochodzić do badania rynkowości świadczonych usług, racjonalności ich świadczenia na rzecz spółki oraz tego, czy były faktycznie realizowane. Co istotne, należy mieć również na uwadze fakt, że w przypadku gdy czynności stanowią zaplanowany proces, bez znaczenia pozostaje to, czy zostały podjęte przez podatnika, czy przez osobę trzecią²⁶. Powyższy stan rzeczy zdaje się potwierdzać jedna z odmów wydania decyzji zabezpieczającej, której przedmiot stanowiło zaplanowanie działań mających na celu przejście określonej grupy pracowników na kontrakty B2B²⁷.

Ustawodawca w celu doprecyzowania kierunku interpretacji opisywanej definicji wskazał nadto na kryteria uzasadniające uznanie danego sposobu

24 Pismo z 18.12.2024 r., wydane przez: Szef Krajowej Administracji Skarbowej, DKP1.8082.4.2024, Odmowa wydania opinii zabezpieczającej w zakresie (1) wniesienia posiadanych przez Fundatorów udziałów oraz ogółu praw i obowiązków w spółkach handlowych do Fundacji Rodzinnej, (2) sprzedaży wniesionych udziałów oraz ogółu praw i obowiązków w spółkach handlowych przez Fundację do niezależnego inwestora, (3) dystrybucji środków do beneficjentów Fundacji zgodnie ze statutem Fundacji, <http://sip.mf.gov.pl> (dostęp: 9.03.2025 r.).

25 Wyrok NSA z 5.11.2024 r. (II FSK 996/24), LEX nr 3786211.

26 Ł. Dzida, *Unikanie opodatkowania w kontekście generalnej klauzuli obejścia prawa*, „Palestra” 2018, nr 7–8, s. 58.

27 Pismo z dnia 12.06.2024 r., wydane przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, DKP3.8082.10.2023, Założenie spółki i zmiana umów o pracę na umowy o świadczenie usług, <http://sip.mf.gov.pl> (dostęp: 9.03.2025 r.).

działania za sztuczny. Do katalogu zaliczone zostało: nieuzasadnione dzielenie operacji, angażowanie podmiotów pośredniczących mimo braku uzasadnienia ekonomicznego lub gospodarczego, wystąpienie elementów prowadzących do uzyskania stanu identycznego lub zbliżonego do stanu istniejącego przed dokonaniem czynności, wystąpienie elementów wzajemnie się znoszących lub kompensujących, występowanie ryzyka gospodarczego przeważającego spodziewane korzyści inne niż podatkowe w takim stopniu, że należy uznać, że działający rozsądnie podmiot nie wybrałby tego sposobu działania, sytuacje, w których osiągnięta korzyść podatkowa nie ma odzwierciedlenia w poniesionym przez podmiot ryzyku gospodarczym lub jego przepływach pieniężnych, zysk przed opodatkowaniem, który jest nieznaczny w porównaniu do korzyści podatkowej, która nie wynika bezpośrednio z rzeczywiście poniesionej ekonomicznej straty, oraz angaż podmiotu, który nie prowadzi rzeczywistej działalności gospodarczej lub nie pełni istotnej funkcji ekonomicznej lub który posiada siedzibę lub miejsce zamieszkania w kraju lub na terytorium określonym w przepisach szczególnych.

Wskazany katalog zawiera jedynie przykładowe przesłanki, co za tym idzie – nie posiada charakteru wyczerpującego. Sztuczność sposobu działania sprowadza się swoją istotą do dokonywania czynności w sposób atypowy, odbiegający od norm przyjętych w danej sytuacji. Inaczej mówiąc, dotyczy on nieracjonalnego zachowania i tworzenia pewnych konstrukcji powiązanych ze sferą podatkową, w sposób nienaturalny i pozbawiony ekonomicznego sensu²⁸. W tym miejscu rysuje się związek funkcjonalny między kryterium ukierunkowania na osiągnięcie korzyści podatkowej a sztucznością w sposobie działania. Organ podatkowy może zastosować klauzulę przeciwko unikaniu opodatkowania tylko w przypadku spełnienia obu przesłanek łącznie, co wynika z występującej między nimi korelacji. Warto jednak podkreślić, że sztuczny sposób działania w każdym przypadku będzie efektem ukierunkowania czynności na osiągnięcie korzyści podatkowej, z kolei dokonanie czynności, której głównym lub pobocznym celem jest korzyść podatkowa, będzie wiązało się z jej dokonaniem w sposób sztuczny. Wydawać się może, że wskazana konstrukcja stanowi błąd logiczny *idem per idem*. Jednakże jej przyjęcie należy ocenić pozytywnie.

28 L. Etel, G. Liszewski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 119(c).

Wynika to z konieczności oddzielenia instytucji klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania od instytucji odpowiedzialności karnej i karnoskarbowej. Brak sztuczności będzie prowadził do bezprawności działania, z kolei bezprawność – do potencjalnej odpowiedzialności na gruncie ustawy karnoskarbowej. Unikanie opodatkowania jest zespołem czynności podejmowanych „na granicy prawa” i nie wiąże się w bezpośredni sposób z odpowiedzialnością karną.

WNIOSKI

Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania w obecnym kształcie zdaje się stwarzać ramy prawne pozwalające na jej szerokie zastosowanie. O ile przyjęty model konstrukcji kaskadowej omówionych przesłanek stanowi swoistą formę zabezpieczenia podatnika przed nadmierną arbitralnością ze strony organu, o tyle należy mieć na uwadze, że wszystkie przesłanki przybierają formę pomniejszych klauzul generalnych. W obecnym stanie prawnym, który konstytuuje, że to Szef Krajowej Administracji Skarbowej posiada wyłączną kompetencję do prowadzenia postępowania podatkowego w sprawach, w których może zostać zastosowana klauzula GAAR, ryzyka związane z konstrukcją klauzuli zdają się mniej dostrzegalne. Na uwadze należy mieć przy tym, iż ze względu na nadanie przedmiotowej kompetencji Szefowi KAS, w praktyce sprawy dotyczące możliwości zastosowania klauzuli ograniczają się do przypadków, w których występują znaczne korzyści podatkowe. Zauważalne jest to w danych publikowanych corocznie przez Krajową Administrację Skarbową, bowiem na dzień 31.12.2024 r., od 15.07.2016 r. prowadzone były 233 postępowania, z czego 29 wszczętych zostało z urzędu, zaś 204 wynikały z przejęcia postępowania podatkowego przez Szefa KAS w toku prowadzonej kontroli podatkowej lub celno-skarbowej. Postępowania KAS w 171 przypadkach zakończyły się wydaniem decyzji wymiarowej w oparciu o klauzulę GAAR.

W debacie publicznej coraz częściej pojawiają się głosy o umożliwieniu prowadzenia postępowania w sprawie o zastosowanie klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania przez inne organy wchodzące w skład Krajowej Administracji Skarbowej. W sytuacji, w której kompetencje do prowadzenia tego rodzaju postępowania zostałyby scedowane na kontrolne organy podatkowe, z wysokim prawdopodobieństwem wzrosłaby ilość przypadków,

w których dochodziłoby do stwierdzenia unikania opodatkowania. Okoliczność ta z kolei prowadziłaby zarówno do istotnego ograniczenia stosowania optymalizacji podatkowych oraz do pogorszenia bezpieczeństwa prawnego przedsiębiorców, gdyż jak wskazuje praktyka organów skarbowych – nawet i dokonanie zmiany opodatkowania na ryczałt ewidencjonowany przez podatnika prowadzącego jednoosobową działalność gospodarczą może być kwalifikowane jako „uzasadnione podejrzenie” unikania opodatkowania. W obecnym kształcie, przy uwzględnieniu wyłączności jej stosowania przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, klauzula spełnia swoje założenia, stanowiąc nadzwyczajny element postępowania podatkowego, znajdujący zastosowanie najczęściej do postępowań podatkowych wiążących się z dużym uszczerbkiem finansowym skarbu państwa, częstokroć związanym wprost z odpowiedzialnością karno-skarbową.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

1. Dyrektywa Rady 2016/1164 z 12.07.2016 r. ustanawiająca przepisy mające na celu przeciwdziałanie praktykom unikania opodatkowania, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego (Dz.U. UE. L. z 2016 r. nr 193, s. 1 z późn. zm.).
2. Ustawa z 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2193 z późn. zm.).
3. Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 800).
4. Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 111).

LITERATURA

1. Boniecka M., Sołtysiak P., *Wybrane aspekty prawne i podatkowe dotyczące klauzuli PPT*, „Przegląd Podatkowy” 2018, nr 10, s. 46.
2. Dzida Ł., *Unikanie opodatkowania w kontekście generalnej klauzuli obejścia prawa*, „Palestra” 2018, nr 7–8, s. 58.
3. Etel L., Liszewski G., *Ordynacja podatkowa*, t. 1, *Zobowiązania podatkowe*. Art. 1–119zzk. *Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 119(a).
4. Etel L., Liszewski G., *Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 119(a).
5. Filipczyk H., „*Sprzeczność z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu*” jako *klauzulowa przesłanka unikania opodatkowania*, „Przegląd Podatkowy” 2020, nr 3, s. 32.
6. Gomułowicz A., *Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania, czyli – Ave Caesar morituri te salutant*, „Przegląd Podatkowy” 2019, nr 10, s. 17.
7. Stefaniak M., *Cel dokonania czynności oraz sztuczny sposób działania jako odrębne przesłanki stosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania*, „Przegląd Podatkowy” 2020, nr 5, s. 23.
8. Winiarski K., *Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania a obejście i nadużycie prawa podatkowego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 12, s. 104.

ORZECZNICTWO

1. Wyrok NSA z 14.02.2024 r. (II FSK 653/21) LEX nr 3738661.
2. Wyrok NSA z 25.10.2024 r. (II FSK 164/22), LEX nr 3810879.
3. Wyrok NSA z 5.11.2024 r. (II FSK 996/24), LEX nr 3786211.
4. Wyrok WSA w Bydgoszczy z 20.12.2023 r. (I SA/Bd 609/23), LEX nr 3662480.
5. Wyrok WSA w Gliwicach z 4.04.2024 r. (I SA/Gl 359/23), LEX nr 3714474.

INNE

1. Pismo z 18.12.2024 r., wydane przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, DKP1.8082.4.2024.
2. Pismo z 12.06.2024 r., wydane przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, DKP3.8082.10.2023 (dostęp: 9.03.2025 r.).
3. Zalecenie Komisji z 6.12.2012 r. w sprawie agresywnego planowania podatkowego (Dz.U. UE. L. z 2012 r. nr 338, s. 41).

STRESZCZENIE

Artykuł ma na celu dokonanie analizy przesłanek stosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania. Klauzula GAAR stanowi względnie nowe narzędzie w rękach organów podatkowych, prowadząc tym samym do licznych wątpliwości co do okoliczności, w których znajduje swoje zastosowanie. Autor dokonuje zestawienia regulacji przed nowelizacją i po nowelizacji Ordynacji podatkowej, mającej miejsce w 2019 r. oraz wskazuje najważniejsze aspekty, które uległy zmianie. Następnie autor przechodzi do kompleksowego opisu oraz analizy poszczególnych przesłanek, wskazując również zagrożenia wynikające z przyjęcia określonych konstrukcji prawnych. W ostatnim fragmencie dokonana została zbiorcza ocena przyjętych rozwiązań.

Słowa kluczowe: Prawo podatkowe, klauzula GAAR, unikanie opodatkowania, Ordynacja podatkowa

ABSTRACT

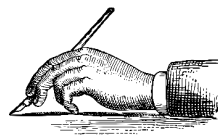
Abstract: The article aims to analyse the rationale for the application of the anti-avoidance clause. The GAAR clause is a relatively new tool in the hands of tax authorities, thus leading to numerous doubts about the circumstances in which it is applied. The author compares the regulations before and after the amendment of the Tax Ordinance, taking place in 2017, and indicates the most important aspects that have changed. Then, the author proceeds to a comprehensive description and analysis of the individual premises, also indicating the threats resulting from the adoption of certain legal constructions. In the final section, a collective assessment of the solutions adopted is made.

Keywords: Tax law, GAAR clause, tax avoidance, tax ordinance

apl. adw. Gabriela Siołek

Izba Adwokacka w Kielcach

ISTOTA I ZAKRES DZIAŁALNOŚCI SPÓŁKI KOMUNALNEJ

Nie wszystkim i nie od razu wyobrażnia podsuwa obraz spółki komunalnej, bowiem w polskim porządku prawnym nie istnieje forma takiej spółki¹. Jako że w spółkach komunalnych udziały posiadają wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego (stanowią one zatem własność publiczną, ale nie własność Skarbu Państwa)², zwykło się je nazywać „spółkami komunalnymi”. W wyniku przekształceń ustrojowych, które poczęły nabierać tempa w 1989 r., po wprowadzeniu nowego podziału terytorialnego, a co za tym idzie – utworzeniu nowych jednostek samorządu terytorialnego, istotą zaspakajania zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej stała się działalność komunalna i wykonywanie zadań własnych jednostek terytorialnych. Należy jednak w tym miejscu podnieść, że zakres działalności komunalnej nie sprowadza się jedynie do realizacji zadań o charakterze

1 Z. Dolewka, *Funkcjonowanie spółek komunalnych w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu” 2017, nr 477, s. 61.

2 M. Bałtowski, *Spółki Skarbu Państwa, próba typologii*, Warszawa 2015, s. 12.

użyteczności publicznej, bowiem zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym, jednostka terytorialna może prowadzić działalność wykraczającą poza sferę działań o charakterze użyteczności publicznej, ale wyłącznie w przypadkach określonych w odrębnej ustawie – o gospodarce komunalnej. Pojawia się niejako podział sfer działalności komunalnej na zadania:

- 1. o charakterze użyteczności publicznej – w wielu samorządach są to przedsiębiorstwa wodociągowe i kanalizacyjne, energii ciepłej, oczyszczalnie ścieków, oczyszczania i gospodarki odpadami, transportu miejskiego³, wykonywane np. w formie spółki z o.o.**
- 2. oraz na działania nastawione na zysk, czyli formę działalności komercyjnej.**

Utworzenie spółki komunalnej nie wymaga skomplikowanych zabiegów proceduralnych, następuje w wyniku uchwały organu stanowiącego samorząd terytorialny – rady bądź sejmiku. W praktyce zwykle projektodawcą takiego przedsięwzięcia jest organ wykonawczy, przedstawiający odpowiednie uzasadnienie⁴. Zasady tworzenia i wykonywania działalności komunalnej zawarte są między innymi w tzw. ustawach samorządowych, o gospodarce komunalnej i o finansach publicznych, a także literalnie normuje je Kodeks spółek handlowych czy ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. W tym miejscu nasuwa się wniosek, iż w przypadku weryfikacji legalności powstania omawianej spółki przez prawników nie będzie od nich wymagane zgłębianie nadmiernej ilości aktów prawnych, niemniej nie powinno to być powodem do pominięcia na tym etapie dogłębnej analizy uchwał organu stanowiącego spółkę komunalną, bowiem to one stanowiąc będą źródło zasad zarówno działalności danej spółki, jak i ewentualnych przyczyn odpowiedzialności za szkody.

Spółki komunalne mogą powstać zarówno z przekształcenia przedsiębiorstw komunalnych czy komunalnych zakładów budżetowych (z mocy prawa w wyniku upływu terminu na podjęcie decyzji organów lub przy zachowaniu tego terminu), jak i w trybie k.s.h. – mogą powstać samoistnie. Różnicowanie może dotyczyć też wielkości udziału jednostki samorządu

³ Definicję zadań użyteczności publicznej wprowadzono w ustawie z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym.

⁴ Z. Dolewka, *Spółki komunalne w samorządzie terytorialnym*, „Analiza Celowa” 2022, nr 19.

terytorialnego, spółki bowiem mogą być z wyłącznym, większościowym lub mniejszościowym udziałem samorządu. Działalność komunalna może być zatem prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego w formie samorządowego zakładu budżetowego lub spółek prawa handlowego, a o wyborze sposobu prowadzenia form gospodarki komunalnej decydują organy władzy tych jednostek⁵. Dr hab. Rafał Szczepaniak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w swoim rozważaniu na temat istoty spółki komunalnej podkreśla, że jest ona „pewnym narzędziem w rękach założyciela i współnika zarazem”⁶.

FORMY DZIAŁALNOŚCI KOMUNALNEJ

W oparciu o powyższe wywieść można, że działalność ta może być prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego w formie zakładu budżetowego lub spółek prawa handlowego. Jednakże przy analizie literatury podmiotu i rozważań prawników nad istotą spółki komunalnej nasuwa się refleksja dotycząca charakterystyki omawianej spółki przez samego ustawodawcę, ponieważ z przepisu *expressis verbis* wynika, że gospodarka komunalna jest to działalność jednostek samorządu terytorialnego polegająca na wykonywaniu nałożonych na nie ustawowo zadań, natomiast zarówno spółka prawa handlowego, jak i zakład budżetowy to tylko formy wykonywania przez jednostki samorządu terytorialnego zadań. Zatem gospodarka komunalna nie przestaje być działalnością jednostki samorządu terytorialnego, nawet za pośrednictwem spółki handlowej⁷. Niemniej jednak według autora niniejszego artykułu taka forma spółki pozwala jednostce samorządowej na „poszerzenie działalności” dyktowanej przez pryzmat narzuconych ustawowo zadań. W trakcie badania działalności konkretnej spółki komunalnej należy mieć zatem na względzie całokształt wykonywanej działalności zarówno samej spółki, jak i jednostki samorządu terytorialnego. Celem takiej analizy winno być ustalenie, czy przedmiot działalności obu nie pozostaje ze sobą w sprzeczności, bądź czy nie wykracza znacznie poza zakres ustawowych zadań samorządu.

5 Tj. art. 2 i art. 4 ust. 1 ustawy z 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej, dalej: GospKomU

6 <https://www.prawo.pl/samorzad/formalizm-prawny-nie-powinien-przesadzac-o-naturze-prawnej-spolki-komunalnej,90574.html> (dostęp: 12.03.2025 r.).

7 R. Szczepaniak, *Spółka komunalna z udziałem Skarbu Państwa – szkic do charakterystyki porównawczej*, Warszawa 2015, s. 157.

Jednostki terytorialne mogą w drodze umowy powierzać wykonywanie zadań z zakresu gospodarki komunalnej osobom fizycznym, osobom prawnym lub jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej. Przenosząc niniejsze na grunt przepisów dotyczących spółek prawa handlowego – to właśnie w przypadku jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej powierzenie zadań z zakresu gospodarki komunalnej może nastąpić na rzecz spółki jawnej, spółki komandytowej, komandytowo-akcyjnej, a także jednostki partnerskiej.

Zakłady budżetowe działają na podstawie ustawy o finansach publicznych oraz ustawy o gospodarce komunalnej. Są zakładami samodzielnymi finansowo i nie posiadają osobowości prawnej. Co ważniejsze, zakłady te mogą wykonywać działalność tylko o charakterze użyteczności publicznej⁸. Powołanie, likwidacja czy przekształcenie komunalnego zakładu budżetowego mogą zostać powzięte w formie uchwały odpowiedniego organu samorządowego (rady gminy, powiatu czy sejmiku). W ich gestii leżnie zarazem decyzja o formie działalności i przedmiocie usług komunalnych, a także ustalenie lokalizacji zakładów, liczby ich oddziałów, a nadto ewentualnego finansowania utworzenia zakładu czy też ustalenia wysokości cen za konkretne usługi komunalne⁹. Warto wówczas sprawdzić przesłanki, na podstawie których organ rozstrzygnął o powodach utworzenia spółki oraz danych, które stanowiły o lokalizacji czy liczbie oddziałów. Dokładna analiza takich podstaw i postawienie ewentualnych warunków, a także konieczność ich uzasadnienia pozwoliłyby uniknąć nadmiernych i nieopracowanych inwestycji, dokonywanych przez jednostki samorządu terytorialnego na rzecz powstających spółek.

Kapitałowe spółki prawa handlowego tworzone są z kolei na podstawie przepisów k.s.h. oraz ustawy o gospodarce komunalnej. Cechą tejże formy działalności jest przede wszystkim fakt, iż spółka kapitałowa jest w mniejszym stopniu zależna od organów samorządowych niżli zakłady budżetowe, a nadto prowadzona przez te spółki działalność może wybiegać poza sferę zadań o charakterze użyteczności publicznej. W odróżnieniu od zakładu budżetowego spółka posiada osobowość prawną i samodzielnie odpowiada za zobowiązania. W związku z cechami, jakie odróżniają spółki, które mogą

8 Ustawa z 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 679).

9 Rozporządzenie Ministra Finansów z 29.12.2000 r. (Dz.U. nr 122 poz. 1333).

być tworzone przez jednostki samorządów terytorialnych, od zakładów budżetowych, ustawodawca dla równowagi wprowadził szereg wymogów, które muszą być spełnione jednocześnie przez daną jednostkę, aby ta mogła utworzyć spółkę prawa handlowego. I tak dla gminy muszą być spełnione łącznie następujące warunki – gmina nie może posiadać niezaspokojonych potrzeb wspólnoty samorządowej na lokalnym rynku, a bezrobocie występujące na terenie danej gminy pomimo stosowania dostępnych narzędzi pozostawać musi na tym samym poziomie.

Gdyby jednak nie udało się spełnić powyższych przesłanek, istnieje koło ratunkowe, które ustawodawca w tej sytuacji rzuca w stronę gmin, którym zbycie składnika mienia komunalnego, mającego być wkładem niepieniężnym gminy do spółki, spowoduje znaczną szkodę majątkową, i zezwala wówczas na utworzenie przez gminę spółki prawa handlowego z pominięciem koniecznych wymogów. Nie ma konieczności spełniania powyższych warunków w sytuacji, jeżeli udział gminy w spółce występowałby pod postacią akcji lub udziałów w spółkach zajmujących się czynnościami bankowymi, ubezpieczeniowymi oraz działalnością doradczą, promocyjną czy edukacyjną, na rzecz samorządu¹⁰.

Nie można pominąć dopuszczalności utworzenia omawianych form działalności gospodarczej przez województwa i powiaty. Mianowicie w celu założenia czy przystąpienia do spółki prawa handlowego przez województwo konieczne jest, aby działalność takiej spółki polegała na czynnościach promocyjnych, wydawniczych i edukacyjnych, służących rozwojowi województwa. W przypadku powiatów, którym ustawa o samorządzie powiatowym uniemożliwia prowadzenie działalności wykraczającej poza sferę użyteczności publicznej, nie jest dopuszczalne ani tworzenie, ani przystąpienie do spółki, jeżeli przedmiot jej działalności wykracza poza tę sferę¹¹. Ustawodawca pozwala zarówno organom wojewódzkim, jak i powiatowym na szeroki wachlarz działalności odpowiadającej definicji promocji regionu, tym samym możliwość tworzenia wielu spółek, pochłaniających wiele środków. Jednak czy w dobie Internetu, platform społecznościowych i informacyjnych istnieje potrzeba tworzenia działalności gospodarczej w celu promowania regionu?

10 J. Olszewski, *Publiczne prawo gospodarcze*, Warszawa 2005, s. 83.

11 J. Olszewski, *Publiczne...*, s. 83.

ORGANY W SPÓŁKACH KOMUNALNYCH

W spółce komunalnej ustawowym organem nadzoru jest rada nadzorcza, a stosownie do art. 381 k.s.h. ustanowienie jej jest obowiązkowe. W porównaniu do spółek prywatnych, spółki komunalne funkcjonują w złożonym systemie nadzoru właścicielskiego, ma on charakter formalny, a wykonywany przez radę nadzorczą – formalno-merytoryczny¹². Składy rad nadzorczych w spółkach komunalnych to wynik subiektywnych decyzji organów wykonawczych samorządu, delegujących swoich przedstawicieli do organu spółki. Głównym zadaniem rady nadzorczej jest bowiem sprawowanie funkcji właścicielskich w imieniu organu wykonawczego, w dobre i szeroko pojętym interesie publicznym (wspólnoty samorządowej)¹³. Wybory członków rad nadzorczych są formalne, a wymogi następujące: kandydat powinien posiadać wykształcenie wyższe lub wykształcenie wyższe uzyskane za granicą, a uznane w Rzeczypospolitej Polskiej, posiadać co najmniej 5-letni okres zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania, spółdzielczej umowy o pracę lub świadczenia usług na podstawie innej umowy lub wykonywania działalności gospodarczej na własny rachunek, stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych, prawnych lub technicznych, tytuł zawodowy radcy prawnego, adwokata, biegłego rewidenta, doradcy podatkowego, doradcy inwestycyjnego lub doradcy restrukturyzacyjnego oraz ukończyć studia podyplomowe Master of Business Administration (MBA). Powyższe stwierdzone musi zostać certyfikatem Chartered Financial Analyst (CFA), Certified International Investment Analyst (CIIA), Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) lub Certified in Financial Forensics (CFF). Ewentualnym rozwiązaniem jest przedstawienie potwierdzenia złożenia egzaminu przed komisją powołaną przez Ministra Przekształceń Własnościowych, Ministra Przemysłu i Handlu, Ministra Skarbu Państwa lub Komisją Selekcyjną powołaną na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy z 30.04.1993 r. o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji (Dz.U. poz. 202, z późn. zm.), przed komisją powołaną przez ministra właściwego do spraw Skarbu Państwa na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy z 30.08.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji, dla kandydatów na członków organów nadzorczych przed komisją egzaminacyjną wyznaczoną przez Prezesa Rady Ministrów lub dla

12 E. Wojciechowski, *Rola i funkcje rad nadzorczych w spółkach komunalnych*, „Analiza Celowa” 2022, nr 20, Warszawa 2022, s. 2.

13 E. Wojciechowski, *Rola...*, s. 2.

kandydatów na członków organów nadzorczych przed komisją egzaminacyjną wyznaczoną przez ministra właściwego do spraw aktywów państwowych.

Kandydat dodatkowo nie może pozostawać w stosunku pracy ze spółką ani nie może świadczyć pracy lub usług na jej rzecz na podstawie innego stosunku prawnego, posiadać akcji w spółce zależnej, z wyjątkiem akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym w rozumieniu ustawy z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, pozostawać ze spółką w stosunku pracy ani świadczyć pracy lub usług na jej rzecz na podstawie innego stosunku prawnego (nie dotyczy członkostwa w organach nadzorczych), wykonywać zajęć, które pozostawałyby w sprzeczności z jego obowiązkami jako członka organu nadzorczego albo mogłyby wywołać podejrzenie o stronniczość lub interesowność lub rodzić konflikt interesów wobec działalności spółki.

Wymóg posiadania pozytywnej opinii rady do spraw spółek z udziałem Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych, o której mowa w art. 24 pkt 1 ustawy o zasadach zarządzania mieniem państwowym, a także wymóg spełnienia przesłanek dotyczących wykształcenia określonych w ust. 1 pkt 1 tejże ustawy oraz zakaz pozostawania w stosunku pracy nie dotyczą osób wybranych do organu nadzorczego przez pracowników, rolników lub rybaków.

Kandydata na członka organu nadzorczego może wskazać podmiot uprawniony do wykonywania praw z akcji należących do Skarbu Państwa lub państwowa osoba prawna, jeśli kandydujący:

- a) **pełni funkcję społecznego współpracownika albo jest zatrudniony w biurze poselskim, senatorskim, poselsko-senatorskim lub biurze posła do Parlamentu Europejskiego na podstawie umowy o pracę lub świadczy pracę na podstawie umowy zlecenia lub innej umowy o podobnym charakterze,**
- b) **wchodzi w skład organu partii politycznej reprezentującego partię polityczną na zewnątrz oraz uprawnionego do zaciągania zobowiązań;**
- c) **jest zatrudniony przez partię polityczną na podstawie umowy o pracę lub świadczy pracę na podstawie umowy zlecenia lub innej umowy o podobnym charakterze.**

Kadencja członka rady nadzorczej w spółkach z większościowym udziałem jednostek samorządu terytorialnego trwa 3 lata.

UPRAWNIENIA RADY NADZORCZEJ W SPÓŁKACH KOMUNALNYCH

Rada nadzorcza spółki komunalnej ma wpływ w pierwszej kolejności na skład zarządu – może go powoływać i odwoływać, a gdy umowa spółki tak stanowi, także zawieszać członków zarządu w czynnościach. Poprzez podejmowanie uchwał, wydawanie opinii oraz ocen realizuje swoje funkcje i dokonuje czynności prawnych. Rada nadzorcza sprawuje stały nadzór nad działalnością spółki we wszystkich dziedzinach jej działalności, dotyczących spraw finansowych, wykorzystania funduszy, prawidłowości zawieranych umów z kontrahentami, z pracownikami, realizacji zobowiązań podatkowych. Rada nadzorcza ma prawo do pozyskiwania od zarządu informacji, co może wpływać na wyrażanie przez nią zgody na niektóre czynności. Innym przejawem właścicielskiego dogmatu rady nadzorczej jest jej wpływ na zgromadzenia, bowiem w sytuacji, kiedy zarząd nie zwoła zwyczajnego zgromadzenia wspólników w terminie ustalonym w umowie bądź wynikającym bezpośrednio z przepisów k.s.h., rada nadzorcza ma prawo do zwoływania zwyczajnego zgromadzenia wspólników oraz nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników, ilekroć zwołanie takiego zgromadzenia uzna za wskazane. Nadto rada nadzorcza posiada bezpośredni dostęp do wszystkich dokumentów i materiałów dotyczących spółki, mogąc przy tym dokonywać rewizji majątku czy kontroli finansowej spółki¹⁴.

ZARZĄD SPÓŁKI KOMUNALNEJ

W samorządowych spółkach pierwszy zarząd powoływany jest przez wójta (burmistrza, prezydenta), a każdy kolejny w oparciu o ogólne zasady k.s.h. Zarząd składa się z jednego albo większej liczby członków, a do jego składu, na maksymalnie 5-letnią kadencję, mogą być powołane osoby spośród akcjonariuszy lub spoza ich grona. Członków zarządu powołuje

¹⁴ Ustawa z 15.09.2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000 r. nr 94 poz. 1037).

i odwołuje rada nadzorcza, chyba że statut spółki stanowi inaczej. Członek zarządu może być odwołany lub zawieszony w czynnościach także przez walne zgromadzenie. Uchwała walnego zgromadzenia lub statut spółki może określać wymagania, jakie powinni spełniać kandydaci na stanowisko członka zarządu. Dodatkowo zgodnie z art. 10a ust. 7 GospKo-mU (w brzmieniu obowiązującym od 29.03.2019 r.) kandydat na członka organu zarządzającego spełnia wymogi określone w art. 22 ustawy o zarządzaniu mieniem państwowym. Szczegółowe regulacje zapobiegające konfliktowi interesów wynikającemu z łączenia zatrudnienia w urzędach administracji publicznej z wykonywaniem działalności gospodarczej zawarto w ustawie z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne¹⁵.

ZASADY WYNAGRADZANIA CZŁONKÓW ZARZĄDU I RADY NADZORCZEJ SPÓŁKI

Działalność członków zarządów spółek komunalnych nie realizuje zasad maksymy *pro publico bono* i w związku z tym, w wyniku pełnionych obowiązków, przysługuje im wynagrodzenie uregulowane ustawą z 9.06.2016 r. o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Podmiot, który jest uprawniony do wykonywania praw udziałowych, nadto jest obowiązany podejmować działania mające na celu ukształtowanie i stosowanie w spółce zasad wynagradzania członków organu zarządzającego i członków organu nadzorczego określonych ustawą. Uprawnienie to jest realizowane poprzez działania wynikające wprost z przepisów prawa oraz postanowień statutu dotyczących organu nadzorczego, w szczególności przy podejmowaniu uchwał.

Dla ciekawych zasad ustalania i wypłacania wynagrodzenia oraz innych świadczeń członkom zarządu omawianej formy działalności gospodarczej wskazuję, że dość szczegółowo określone zostały one w ustawie o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Zgodnie z brzmieniem art. 4 ust. 1 wspomnianej ustawy – uchwały w sprawie

¹⁵ Ustawa z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 1997 r. nr 106 poz. 679).

kształtowania wynagrodzeń członków organu zarządzającego przewidują, że wynagrodzenie całkowite członka organu zarządzającego składa się z części stałej – stanowiącej wynagrodzenie miesięczne podstawowe, określonej kwotowo, oraz części zmiennej – stanowiącej wynagrodzenie uzupełniające za rok obrotowy spółki. Część stałą wynagrodzenia członka organu zarządzającego ustala się z uwzględnieniem skali działalności spółki, natomiast część zmienna wynagrodzenia członka organu zarządzającego, stanowiąca wynagrodzenie uzupełniające za rok obrotowy spółki, uzależniona jest od poziomu realizacji celów zarządczych i nie może przekroczyć co do zasady 50% wynagrodzenia podstawowego członka organu zarządzającego w poprzednim roku obrotowym¹⁶. W takiej sytuacji jawi się pytanie, czy stopień realizacji samodzielnie założonych przez spółkę celów jest realny i rzeczywisty. Bowiern same cele mogą być tak kształtowane i tak stawiane przez członków spółki, aby ich realizacja była w pełni osiągalna. Wyjaśniałoby to wówczas powód rozdawnictwa w spółkach komunalnych, co pozostaje w sprzeczności z kondycją i rentownością tychże form działalności na polskim rynku.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ SPÓŁEK KOMUNALNYCH ZA SZKODY WYRZĄDZONE DZIAŁANIEM LUB ZANIECHANIE

Jako że jednostki samorządu terytorialnego, posługujące się narzędziem w formie spółki do prowadzenia gospodarki komunalnej, finansowane są z danin publicznych, muszą mieć w szczególności na względzie, jak ważną rolę mają do wypełnienia, nie tylko w kwestii zaspokojenia potrzeb społecznych, ale i zagwarantowania powzięcia odpowiedzialności za wykonywanie zadań zarówno przez samorządy w ogóle, jak i przez członków stanowiących organy spółek. W innym razie samorządy mogłyby wykorzystywać instrumenty spółek do obejścia nakazów i zakazów ustawowych, które są nakładane na jednostki samorządów terytorialnych¹⁷.

Z analizowanej w omawianym obszarze literatury wynika, że coraz mocniej dostrzegane są próby „przerzucania” odpowiedzialności pomiędzy podmio-

16 Ustawa z 9.06.2016 r. o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami (Dz.U. z 2016 r. poz. 1202).

17 R. Szczepaniak, *Spółka komunalna a spółka z udziałem Skarbu Państwa – szkic do charakterystyki porównawczej*, Warszawa 2015, s. 167.

tami. Samorządy, chociaż winne lojalność swoim mieszkańcom, obarczają problemem zarządców spółek. Rodzi to poważny problem w sytuacji ustalenia podmiotu odpowiedzialnego za ewentualną szkodę. Dajmy na to, zgodnie z obowiązującym prawem, szkoda może zostać wyrządzona zarówno poprzez działania członka zarządu, jak i poprzez jego zaniechanie, ale członek zarządu może zostać zwolniony od odpowiedzialności, jeżeli skutecznie udowodni brak swojej winy, co więcej – udowodnić brak winy może każdy inny członek, powołując się np. na podział obowiązków i jak najlepsze chęci w wywiązywaniu się z powierzonych zadań. Dodatkowo obawy wzbudza także ewentualna wypłacalność danej spółki. Jest to jednak dość wyczerpujący, a zarazem intrygujący temat na kolejne rozważania.

SYTUACJA SPÓŁEK KOMUNALNYCH NA POLSKIM RYNKU

Utrzymanie spółki komunalnej w dobrej kondycji finansowo-ekonomicznej winno się uznać za jedno z podstawowych zadań przedsiębiorstwa. Obliguje do tego, zgodnie z Kodeksem spółek handlowych, forma organizacyjno-prawna, tworząca podmiot gospodarowania zorientowany na wypracowanie dodatniego wyniku finansowego. Badanie i ocena ogólnej sytuacji ekonomicznej spółki komunalnej daje pierwsze przybliżenie oceny potencjału ekonomicznego i jego zdolności do zaspokajania potrzeb społecznych w określonej branży. Do zjawisk ekonomicznych będących przedmiotem badań zaliczane są sprawność oraz efektywność gospodarowania zasobami, stan finansów przedsiębiorstwa oraz możliwości rozwojowe (pozytywne – rozwój i utrzymanie pozycji, negatywne – prognoza niewypłacalności i/lub upadłości)¹⁸. Źródłami informacji w analizie finansowej są księgi rachunkowe przedsiębiorstwa, dokumentacja związana z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa, sprawozdania i wnioski pokontrolne, oświadczenia podatkowe, wyniki inwentaryzacji czy programy rozwojowe przedsiębiorstw¹⁹.

18 R. Golej, K. Predkiewicz, *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Wrocław 2015, s. 77.

19 R. Nestrowicz, *Sprawozdawczość finansowa i jej rola w ocenie wyników działalności przedsiębiorstw*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2014, nr 39, s. 322–323.

Nieustannie obserwuje się znaczne dysfunkcje w działalności komunalnej samorządów terytorialnych, na co wpływa odmienne postrzeganie co do priorytetów dotyczących zarówno walorów społecznych, jak i ekonomicznych. Słaby nadzór właścicielski, supremacja czynnika polityczno-administracyjnego albo coraz częstsze tworzenie zbędnych stanowisk pracowni-
czych sprawiają, że gospodarowanie szeroko rozumianym mieniem komunalnym jest nieefektywne i przynoszące straty. Z ogólnodostępnych kontroli przeprowadzanych przez NIK jasno wynika, że większość z badanych spółek komunalnych była co do zasady nierentowna i rokrocznie przynosiła znaczące straty na działalności. Przyczyną tego zjawiska nie są jedynie niewłaściwie wydatkowane środki, ale i nieprawidłowości w zatrudnieniu, delegowaniu zadań czy wreszcie napiętrżające się wątpliwości co do tego, jaka działalność może być prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego w sferze użyteczności publicznej oraz poza tą sferą, a także traktowanie przez ustawodawcę spółki komunalnej jako narzędzia w rękach samorządów.

PODSUMOWANIE

Spółki komunalne są niewątpliwie ważnym elementem polskiej rzeczywistości, ale wymagają przemian zarówno na szczeblu legislacyjnym, jak i dotyczącym nadzoru właścicielskiego, a nadto opracowania i wdrożenia standardów oraz procedur monitorowania działalności i oceny ekonomiczno-finansowej spółek komunalnych, a także zmiany praktyk dotyczących powoływania członków. Biorąc pod uwagę aktualną kondycję spółek komunalnych na polskim rynku, należy stwierdzić, że zmiany te zapewne spowodują ograniczenie zadłużeń i być może zmniejszą skupienie się obszaru działalności samorządów na komercjalizacji.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

1. Ustawa z 15.09.2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000 r. nr 94 poz. 1037).
2. Ustawa z 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 679).
3. Ustawa z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 1997 r. nr 106 poz. 679).
4. Ustawa z 9.06.2016 r. o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami (Dz.U. z 2016 r. poz. 1202).

LITERATURA

1. M. Bałtowski, *Spółki Skarbu Państwa, próba typologii*, Warszawa 2015.
2. Z. Dolewka, *Funkcjonowanie spółek komunalnych w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu” 2017, nr 477.
3. Z. Dolewka, *Spółki komunalne w samorządzie terytorialnym*, „Analiza Celowa” 2022, nr 19.
4. R. Golej, K. Prędkiewicz, *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Wrocław 2015.
5. R. Nestrowicz, *Sprawozdawczość finansowa i jej rola w ocenie wyników działalności przedsiębiorstw*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2014, nr 39.
6. E. Wojciechowski, *Rola i funkcje rad nadzorczych w spółkach komunalnych*, „Analiza Celowa” 2022, nr 20, s. 2.
7. J. Olszewski, *Publiczne prawo gospodarcze*, Warszawa 2005.
8. Rozporządzenie Ministra Finansów z 29.12.2000 r. (Dz.U. nr 122 poz. 1333).
9. R. Szczepaniak, *Spółka komunalna a spółka z udziałem Skarbu Państwa – szkic do charakterystyki porównawczej*, Warszawa 2015.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. https://www.coig.com.pl/Listy_wykaz_spolek-komunalnych_miejskich_gminnych_powiatowych.php
2. <https://www.prawo.pl/samorzad/formalizm-prawny-nie-powinien-przesadzac-o-naturze-prawnej-spolki-komunalnej,90574.html>

STRESZCZENIE

Według raportu Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej w Polsce funkcjonuje około 3500 tzw. spółek komunalnych²⁰. Spółki komunalne cechują się odmiennymi rozwiązaniami od tych, które przyjęte zostały w ramach klasycznych spółek prawa handlowego. Różnice dostrzegalne są zarówno w genezie tego rodzaju spółek, ich cechach ustrojowych, jak i zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej. Niniejszy artykuł ma na celu analizę wybranych elementów ustrojowych spółek komunalnych oraz dokonanie oceny funkcjonowania tych spółek w obrocie gospodarczym.

Słowa kluczowe: spółka komunalna, gospodarka komunalna, organy spółek handlowych w samorządach terytorialnych

ABSTRACT

According to a report by the Central Economic Information Center, there are about 3,500 so-called municipal companies in Poland. Municipal companies are characterized by different solutions from those adopted by classic commercial law companies. The differences are discernible both in the genesis of this type of companies, their system characteristics and the scope of their business activities. This article aims to analyze selected system elements of municipal companies and evaluate the functioning of these companies in business.

Keywords: municipal company, municipal economy, bodies of commercial companies in local governments

20 Dane pochodzące z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej – https://www.coig.com.pl/Listy_wykaz_spolek-komunalnych_miejskich_gminnych_powiatowych.php (dostęp: 12.03.2025 r.).

A

ministracyjne

**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

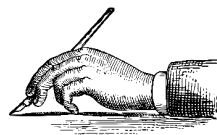

Wprowadzenie CENTRALNEGO REJESTRU UMÓW

...
o transparentność
finansów publicznych

apl. radc. Kornelia Mazur

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie

Transparentność finansów publicznych jest fundamentem skutecznej kontroli obywatelskiej nad wydatkowaniem wspólnych środków w państwach demokratycznych. Społeczeństwo ma prawo domagać się od władz publicznych tego, że wydatkowanie środków publicznych będzie się odbywać w sposób przejrzysty, efektywny i zgodny z interesem ogółu. W obliczu tych oczekiwań, już w maju 2021 r. polski ustawodawca zaproponował wprowadzenie centralnego rejestru umów, który miał zostać założony 1.07.2022 r. Niniejszy artykuł analizuje nadchodzące zmiany prawne, badając potencjalny wpływ wdrożenia centralnego rejestru umów na poprawę transparentności gospodarowania środkami publicznymi, a przy tym stanowi obiektywną próbę zrozumienia, jak proponowane zmiany wpływają na efektywność i jawność zarządzania finansami publicznymi.

WPROWADZENIE

W państwach demokratycznych kluczowym elementem zapewniającym obywatelom możliwość skutecznego nadzoru nad wydatkowaniem wspólnych środków jest transparentność finansów publicznych. Zrozumiałe jest, że obywatele oczekują przejrzystego, efektywnego i zgodnego z interesem społecznym gospodarowania środkami publicznymi. Należy

mieć na uwadze, że oczekiwania te nie ograniczają się tylko do dostępu do usług publicznych, lecz równie istotna jest ich jakość. Społeczeństwo ma prawo wiedzieć, że środki publiczne są przeznaczane na rzeczywiste potrzeby i przekładają się na wymierne korzyści dla ogółu. Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, polski ustawodawca w maju 2021 r.¹ zaproponował wprowadzenie centralnego rejestru umów, który miał zostać założony już 1.07.2022 r., a od 1.01.2022 r., czyli przed powstaniem rejestru, jednostki sektora finansów publicznych miały gromadzić informacje na temat zawieranych umów i przygotowywać się do wprowadzenia danych we własnym zakresie. W trakcie prac legislacyjnych zrezygnowano jednak z takiego rozwiązania. Następnie zaproponowano, aby obowiązek wprowadzenia danych do rejestru powstał 1.01.2024 r. i dotyczył umów zawartych od tego dnia. Centralny rejestr umów finalnie nie został wprowadzony do polskiego porządku prawnego i obecnie przewiduje się, że zostanie on wdrożony od 1.01.2026 r. Należy jednak zaznaczyć, że kolejny projekt zmian legislacyjnych w tym zakresie nie został jeszcze przedłożony, a informację o planowanych zmianach Ministerstwo Finansów przekazało mediom na początku bieżącego roku kalendarzowego².

Rejestr umów będzie zbiorczym zestawieniem informacji o umowach zawartych przez jednostkę sektora finansów publicznych, prowadzonym w formie elektronicznej. Jednostki sektora finansów publicznych udostępnią rejestr umów na swojej stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej³. Ustawodawca w uzasadnieniu do ustawy z 14.10.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r. poz. 2054) proponuje nowelizację przepisów u.f.p. (Dz.U. z 2021 r. poz. 305), poprzez dodanie do tej ustawy art. 34a i art. 34b wprowadzających regulacje o centralnym rejestrze umów ze względu na potrzebę zapewnienia jawności i przejrzystości finansów publicznych⁴. Należy wskazać, że w ramach nowelizacji Kodeksu karnego ustawodawca wprowadził również zmiany w innych aktach prawnych, w tym w ustawie o finansach publicznych – projekt ten określany jest mianem tzw. ustawy antykorupcyjnej. Ustawodawca koncentruje się w nim na przeciwdziałaniu korupcji, wska-

1 Zob. Druk sejmowy nr 1252 (Druk nr 1252 – Sejm Rzeczypospolitej Polskiej), dostęp: 4.05.2025 r.

2 Por. Centralny rejestr umów z wyższym progiem wartości? MF rozważa zmiany | Serwis Samorządowy PAP, dostęp: 16.02.2025 r.

3 Zob. art. 34a ust. 1–3 u.f.p. (Dz.U. z 2021 r. poz. 2054, z 2022 r. poz. 1265 oraz z 2023 r. poz. 1723), data wejścia w życie: 1.01.2026 r.

4 Druk sejmowy nr 1252, s. 6 (1252.pdf), dostęp: 4.05.2025 r.

zując, że konieczne i społecznie uzasadnione jest nie tylko zaostreżenie sankcji karnych za przestępstwa korupcyjne, ale również ograniczenie ryzyka występowania konfliktów interesów wśród osób pełniących funkcje publiczne. Ustawodawca podkreśla, że najskuteczniejszym narzędziem walki z korupcją jest jawność życia publicznego oraz systematyczne podnoszenie standardów etycznych obowiązujących osoby gospodarujące środkami publicznymi⁵. Inicjatywa w zakresie umożliwienia społeczeństwu bieżącego monitorowania wydatków publicznych z pewnością zasługuje na uznanie, choć równocześnie sugeruje świadomość braków w transparentności własnych działań ustawodawcy. W pierwotnym projekcie ustawy, który zaproponowali posłowie Kukiz15 (projektodawcy), centralny rejestr umów miał obejmować wszystkie umowy zawarte przez jednostkę finansów publicznych. Projektodawcy wskazują na brak w prawie polskim formy, która realnie pozwoliłaby na powiązanie zakresu zadań wykonywanych przez konkretną jednostkę sektora finansów publicznych ze sprawowaną przez nią gospodarką środkami publicznymi. Brak ten może zostać wypełniony poprzez obowiązek publikowania umów w rejestrze⁶.

W stanowisku wobec poselskiego projektu ustawy⁷ rząd zauważył, że zakres przedmiotowy umów objętych centralnym rejestrem jest zbyt szeroki; zasugerowano więc rozważenie wprowadzenia dolnego limitu wartości przedmiotu umowy lub określenie rodzajów umów, które nie będą musiały być publikowane w rejestrze. W pierwotnym projekcie rejestr miał obejmować także umowy dotyczące bieżących, drobnych spraw związanych z funkcjonowaniem jednostki. Rząd zwrócił również uwagę, że jednostki sektora finansów publicznych to zarówno tak rozbudowane podmioty jak: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundusz Pracy, czy też Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, jak i te znacznie mniejsze – tj. schroniska dla zwierząt czy świetlice środowiskowe⁸. W wyniku prac legislacyjnych określono, że w rejestrze zostaną zamieszczone informacje o umowach, których wartość przekracza 500 zł.⁹

⁵ Zob. Druk sejmowy nr 1252 (Druk nr 1252 - Sejm Rzeczypospolitej Polskiej), dostęp: 4.05.2025 r.

⁶ Druk sejmowy nr 1252, s. 15 (1252.pdf), dostęp: 4.05.2025 r.

⁷ Wprowadzenie centralnego rejestru umów zaproponowali posłowie Kukiz15.

⁸ Druk sejmowy nr 1479, s. 3 i n. (Druk nr 1479 - Sejm Rzeczypospolitej Polskiej), dostęp: 4.05.2025 r.

⁹ Art. 34a ust. 5 u.f.p. (Dz.U. z 2021 r. poz. 2054, z 2022 r. poz. 1265 oraz z 2023 r. poz. 1723), data wejścia w życie 1.01.2026 r.: „W rejestrze umów zamieszcza się informacje o umowach zawartych w formie pisemnej, dokumentowej, elektronicznej albo innej formie szczególnej, których wartość przedmiotu przekracza 500 zł”.

W maju 2022 r. Senat wniósł poprawki dotyczące zmiany przepisów o centralnym rejestrze umów w ustawie o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw, w tym m.in. wprowadził zmiany dotyczące tego, aby rejestr umów obejmował wyłącznie umowy powyżej 5000 zł.¹⁰ Biuro Legislacyjne Kancelarii Senatu w opinii z 27.05.2022 r. uznało jednak poprawki Senatu za niezgodne z art. 118 ust. 1 oraz art. 119 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, ponieważ za niedopuszczalne należy uznać wprowadzanie poprawek, które stanowią nowość normatywną¹¹. Dlatego też poprawka Senatu nie została uwzględniona. Sejm uwzględnił jednak propozycję Senatu w zakresie zmiany reżimu odpowiedzialności przewidzianego za niedopełnienie obowiązku wpisania umowy do centralnego rejestru umów – początkowo za to uchybienie przewidziana była odpowiedzialność karna¹², obecnie przyjmuje się, że będzie to naruszenie dyscypliny finansów publicznych¹³.

Kluczową kwestią pozostaje jednak, czy centralny rejestr umów rzeczywiście spełni początkowe oczekiwania i założenia, a zamiast tego nie spowoduje nadmiernej biurokratyzacji mniejszych jednostek sektora finansów publicznych. Należy również uwzględnić fakt, że utworzenie centralnego rejestru umów może wiązać się z dodatkowymi kosztami, związanymi chociażby z jego prowadzeniem. Celem niniejszego artykułu nie jest ani promowanie, ani kwestionowanie przydatności rejestru umów, lecz obiektywne przeanalizowanie możliwych skutków nadchodzących zmian prawnych. Oznacza to, że główną hipotezą badaną na gruncie niniejszego artykułu jest to: „Czy wprowadzenie centralnego rejestru umów zwiększy transparentność finansów publicznych?”

10 Druk senacki nr 714 (<https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatdruki/12194/druk/714.pdf>), dostęp: 4.05.2025 r.

11 Opinia do ustawy o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 714), (Akt prawny), dostęp: 24.02.2025 r.; tak również: wyrok TK z 24.03.2009 r. (K 53/07), OTK-A 2009, nr 3, poz. 27.

12 Zob. druk sejmowy 1252 (1252.pdf), dostęp: 4.05.2025 r. Poprzednie brzmienie: „Art. 49ga. Kto nie wykonuje lub nie dopuszcza do wykonania obowiązku prowadzenia rejestru wpłat, o którym mowa w art. 25 ust. 6, lub rejestru umów, o którym mowa w art. 27a ust. 1, albo podaje w nich nieprawdziwe dane, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

13 Zob. druk sejmowy 2239 (Druk nr 2239 – Sejm Rzeczypospolitej Polskiej), dostęp: 4.05.2025 r. „Art. 18ca. Naruszeniem dyscypliny finansów publicznych jest niewykonanie lub niedopuszczenie do wykonania obowiązku wprowadzenia danych do rejestru umów, o którym mowa w art. 34a ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, albo podanie w nim nieprawdziwych danych”.

POJĘCIE TRANSPARENTNOŚCI

Zagadnieniem inicjującym niniejsze rozważania jest ogólne przeanalizowanie pojęcia transparentności oraz odróżnienie jej od pojęć jawności i przejrzystości. Zgodnie z definicją słownikową rzeczownik „transparentność” oznacza „przezroczysty lub lekko przeświecający, łatwy do rozpoznania lub przewidzenia, o działaniu: jawny”¹⁴. Z kolei E. Zielińska w Encyklopedii Administracji Publicznej Uniwersytetu Warszawskiego określa transparentność „jako jedną z cech dobrego rządzenia, rozumiana jest jako podejmowanie decyzji i ich egzekucja (rządzenie) w sposób jawny i transparentny, w zgodzie z obowiązującym prawem i procedurami”¹⁵. Dalej autorka wskazuje, że transparentność obejmuje zarówno kwestie jawności, jak i przejrzystości działania władz publicznych, co oznacza zapewnienie dostępu do informacji i dokumentów, znajomość procesu podejmowania decyzji oraz osób za nie odpowiedzialnych, a także klarowność procedur, takich jak wyraźny podział kompetencji. Ważnym elementem są także konsultacje społeczne oraz obowiązek uzasadniania podejmowanych działań. Autorka zaznacza, że transparentność nie sprowadza się jedynie do udostępniania informacji publicznych, np. w Biuletynie Informacji Publicznej lub na wniosek obywatela – aspekty te dotyczą jawności. Przejrzystość natomiast odnosi się do czytelności tych informacji i precyzyjnego określenia procedur ich uzyskiwania. Przykładem transparentności jest natomiast sytuacja, w której podmiot publikuje dane o swoim majątku lub procesie stanowienia prawa w sposób zrozumiały, ogólnodostępny i umożliwiający analizę oraz porównanie bez potrzeby posiadania specjalistycznej wiedzy¹⁶.

W związku z powyższym można przyjąć, że transparentność stanowi więcej niż jawność czy przejrzystość i jest modelowym założeniem, do którego powinny dążyć ustawodawstwa zwiększające udział demokratycznej kontroli społecznej w życiu publicznym. Transparentność oznacza nie tylko udostępnienie informacji lub stworzenie ogólnodostępnych baz danych, ale

14 Słownik języka polskiego PWN (<https://sjp.pwn.pl/slowniki/transparentno%C5%9B%C4%87.html>), dostęp: 20.02.2025 r.

15 E. Zielińska (w:) *Encyklopedia Administracji Publicznej Uniwersytetu Warszawskiego* (Transparentność – Encyklopedia Administracji Publicznej), dostęp: 20.02.2025 r.; zob. też: T. Mering, *Pomiar jakości rządzenia (governance)* (w:) *Nowe idee zarządzania publicznego. Wyzwania i dylematy*, red. E.M. Marciniak, J. Szczupaczynski, Warszawa 2017; J. Supernat, *Transparentność w funkcjonowaniu instytucji Unii Europejskiej* (w:) *Patologie w administracji publicznej*, red. D. Kijowski, P. Suwaj, Warszawa 2009.

16 Ibidem.

także poczynienie starań, aby obywatele zrozumieli działania, w tym również celowość wydatków poniesionych przez organy władzy publicznej. Transparentność nie może więc istnieć bez jawności i przejrzystości. W tym kontekście zasadne jest postawienie pytania: „Czy transparentność w funkcjonowaniu finansów publicznych obejmuje swoim zakresem pojęcia jawności i przejrzystości, czy też stanowią one jedynie etapy w drodze do osiągnięcia pełnej transparentności?”

Pojęcie przejrzystości wydaje się być najbardziej jednoznaczne ze wszystkich trzech wyżej wymienionych pojęć, a definicja słownikowa określa przymiotnik „przejrzysty” jako „przezroczysty, prześwitujący; łatwy do odgadnięcia, zrozumienia”¹⁷. Przejrzystość stanowi fundamentalny element w sposobie właściwego gospodarowania środkami publicznymi. Już M. Wersalski zauważył, że „przejrzystość jest jednocześnie postulatem wypływającym z założeń racjonalnej techniki budżetowej i jako taki jest niezależny od warunków społeczno-gospodarczych”¹⁸. Polski ustawodawca wymienia przejrzystość obok jawności w tytule Rozdziału 4 ustawy z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1530 z późn. zm.), dalej: u.f.p. Jak wskazuje J. Gliniecka: „Nie da się nie dostrzec, że zasada przejrzystości gospodarowania publicznymi środkami pieniężnymi jest wartością, która wsparta zasadą jawności wpływa na stopień wiarygodności i przewidywalności działań w gospodarce finansowej”¹⁹. Przejrzystość jest więc nieodzownym wymogiem, którego realizacja przez władze publiczne jest konieczna, aby nie narażać się na destabilizację wywołaną niepokojem społecznym. Przyjmując założenie, że osiągnięcie pełnej transparentności następuje etapami, należy stwierdzić, że przejrzystość stanowi etap, który należy zrealizować jako pierwszy.

Jawność oznacza zatem więcej niż przejrzystość, lecz wciąż mniej niż transparentność. Zgodnie z definicją słownikową przymiotnik „jawny” oznacza „dokonywany lub odbywający się w sposób dla wszystkich widoczny, wiadomy; oczywisty”²⁰. W porównaniu z pojęciem przejrzystości jawność wydaje się pełniej zapewniać udział społeczeństwa w gospodarowaniu

17 Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/przejrzysto%C5%9B%C4%87.html>, dostęp: 20.02.2025 r.

18 M. Wersalski, *Budżet państwowy (w:) System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 2, Instytucje budżetowe, Ossolineum 1982, s. 48.

19 J. Gliniecka, *Przejrzystość i jawność jako reguły gospodarowania publicznymi środkami pieniężnymi*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 33, s. 156.

20 Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/jawno%C5%9B%C4%87>, dostęp: 23.02.2025 r.

środkami publicznymi. Porównując definicje słownikowe tych dwóch pojęć, należy zauważyć, że przejrzystość pozostawia pewne domysły, podczas gdy jawność nie pozostawia żadnych wątpliwości co do stanu faktycznego. Zaznaczenia wymaga jednak fakt, że jawność nie jest tylko etapem na drodze do transparentności, lecz przede wszystkim zasadą ustawową, szczególnie istotną z punktu widzenia prawa finansów publicznych.

ZASADA JAWNOŚCI A CENTRALNY REJESTR UMÓW

Gospodarka środkami publicznymi jest jawna zgodnie z art. 33 ust. 1 u.f.p. Przepis ten należy interpretować rozszerzająco i uznać, że stanowi on przejaw realizacji odpowiedzialności demokratycznej opierającej się na publicznym uzasadnianiu przez każdą instytucję gospodarującą środkami publicznymi swoich decyzji finansowych, a także na przedstawianiu założeń polityki finansowej oraz jej konsekwencji²¹. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że zasada jawności finansów publicznych jest postrzegana jako fundamentalna, w pewnym zakresie nadrzędna wobec bardziej szczegółowych norm. Niemniej jednak ustawodawca nie określił definicji legalnej żadnej z tych zasad – jawności ani przejrzystości – mimo wymienienia ich *expressis verbis* w tytule Rozdziału 4 u.f.p.²² Jawność w gospodarowaniu środkami publicznymi można rozumieć zarówno w sposób formalny, jak i materialny²³. Jawność formalna polega na zapewnieniu społeczeństwu dostępu do konkretnych informacji, np. o przebiegu prac związanych z procedurą budżetową, danymi liczbowymi, i dokumentów dotyczących finansów publicznych. Z kolei jawność materialna odnosi się do realnej możliwości poznania i zrozumienia procesów związanych z gospodarowaniem środkami publicznymi, co wiąże się zarówno z ich jawnością, jak i czytelnością merytoryczną²⁴. Pojęcie transpa-

21 Por.: K. Baran, *Niezależność versus odpowiedzialność*, „Nowe Życie Gospodarcze” 2001, nr 20; W. Misiąg, A. Niedzielski, *Jawność i przejrzystość finansów publicznych w Polsce w świetle standardów Międzynarodowego Funduszu Walutowego*, „Raport Instytutu Badań nad Gospodarką Rynekową” 2001, s. 5; J. Gliniecka, *Przejrzystość...*, s. 161.

22 W. Wójtowicz (w:) *Zarys finansów publicznych i prawa finansowego*, red. W. Wójtowicz, Kraków 2005, s. 41; K. Święch-Kujawska (w:) *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, red. Z. Ofiarski, Warszawa 2020, art. 33, pkt 1, akapit 2.

23 Zob. J. Gliniecka, *Przejrzystość...*, s. 156; *Finanse publiczne. Praktyka stosowania nowej ustawy o finansach publicznych i aktów wykonawczych*, red. W. Lachniewicz, Warszawa 2010, s. 1 i n.; K. Sawicka (w:) *Prawo finansów publicznych z kasami i pytaniami*, red. W. Miemiec, Warszawa 2020, s. 65.

24 K. Sawicka (w:) *Prawo...*, s. 65.

rentności, omówione w poprzednim akapicie, zdecydowanie jest bliższe jawności w ujęciu materialnym niż formalnym. Z kolei centralny rejestr umów służy raczej realizacji zasady jawności w aspekcie formalnym, a nie materialnym.

Za wprowadzenie danych do rejestru odpowiadać będzie kierownik jednostki sektora finansów publicznych (tj. wójt, burmistrz, prezydent miasta), który ma obowiązek stworzyć warunki organizacyjne, aby te dane mogły zostać wprowadzone; niemniej kierownik nie ma obowiązku wprowadzania danych do rejestru osobiście. Informacje w rejestrze zamieszczane będą bez zbędnej zwłoki, lecz nie później niż w terminie 14 dni. Jeśli dojdzie do istotnej zmiany umowy, zmiany będzie należało zaktualizować. W art. 34a ust. 6 u.f.p. określono zamknięty katalog informacji, które będzie obejmował rejestr²⁵. Dane w rejestrze umów mają być powszechnie dostępne. Rejestr umów miał być systemem teleinformatycznym w rozumieniu art. 3 pkt 3 ustawy z 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2024 r. poz. 307 i 1222)²⁶, niemniej ta regulacja może ulec zmianie²⁷. Można więc oczekiwać, że rejestr umów umożliwi wyszukiwanie informacji dotyczących wydatkowania środków publicznych poprzez filtrowanie umów według określonych kryteriów. Należy również zaznaczyć, że ustawodawca, proponując wprowadzenie centralnego rejestru umów, powołuje się na fakt, że tego typu rejestry funkcjonują w Czechach²⁸ i Słowacji²⁹. Dostrzec jednak należy istotne różnice pomiędzy tymi rejestrami a tym, który ma zostać wprowadzony w Polsce. Przede wszystkim czeski rejestr umów obejmuje umowy, których wartość przekracza 50 000 czeskich korun³⁰, natomiast na Słowacji próg dla pojedynczej umowy wynosi 100 000 euro, a w przypadku kilku umów dotyczących tej samej kwestii jest to próg 250 000 euro³¹. Powyższe kwoty są zdecydowanie wyższe niż 500 zł

25 Rejestr umów obejmuje: 1) numer umowy – o ile taki nadano; 2) datę i miejsce zawarcia umowy; 3) okres obowiązywania umowy; 4) oznaczenie stron umowy, w tym przedstawicieli stron; 5) określenie przedmiotu umowy; 6) wartość przedmiotu umowy; 7) informacje o źródłach i wysokości współfinansowania przedmiotu umowy.

26 Zob. art. 34a ust. 2 u.f.p.

27 Uzasadnienie do uzgodnień, opiniowania i konsultacji (Projekt), s. 5, dostęp: 4.05.2025 r.

28 Czeski rejestr umów (Úvod | Registr smluv), dostęp: 24.02.2025 r.

29 Słowacki rejestr umów (Zmluvy | Centrálny register zmlúv), dostęp: 24.02.2025 r.

30 E. Purgerová, *Czech Republic: New developments in contract registration* (Adresseex), dostęp: 24.02.2025 r.

31 *Register of Public Sector Partners*, (REGISTER OF PUBLIC SECTOR PARTNERS | Bartošik Sváby, Slovakia - Bratislava), dostęp: 24.02.2025 r.

przewidziane dla polskiego rejestru. Należy również zauważyć, że w przypadku słowackiej regulacji rejestrowane są nie tylko umowy, lecz również osoby określane mianem „partnera dla sektora publicznego”³², w ten sposób określa się każdą osobę fizyczną lub prawną niebędącą podmiotem administracji publicznej, a która otrzymuje wszelkie środki finansowe lub prawa majątkowe ze źródeł publicznych, m.in. z budżetu państwa, samorządu terytorialnego, funduszy unijnych, pomocy państwowej lub inwestycyjnej³³. Rejestracja „partnera dla sektora publicznego” jest warunkiem koniecznym do zawarcia umowy z podmiotem sektora publicznego oraz do otrzymywania środków publicznych. Proces rejestracji musi być przeprowadzony przez uprawnioną osobę trzecią, na przykład adwokata, notariusza, bank, audytora lub doradcę podatkowego, która weryfikuje dane „partnera dla sektora publicznego”, w tym identyfikuje beneficjentów rzeczywistych oraz osoby pełniące funkcje publiczne w strukturze właścicielskiej³⁴. Ponadto należy zauważyć, że przydatną funkcjonalnością słowackiego rejestru jest możliwość wyszukania umowy poprzez wpisanie nazwy „partnera dla sektora publicznego”.

Próg kwotowy już sam w sobie sugeruje, że w przypadku tamtejszych rejestrów publikowane są umowy o kluczowym znaczeniu dla tych krajów i ich społeczeństw, natomiast w Polsce do rejestru mają trafić praktycznie wszystkie umowy zawierane przez jednostki sektora finansów publicznych. Kiedy rejestr umów będzie ograniczony wyłącznie do określonej kwoty, istnieje większa szansa, że obywatele będą w stanie zapoznać się z treścią tych umów. W przypadku polskiego rejestru, z racji jego bardzo szerokiego zakresu, nie jest realistyczne, aby obywatele aktywnie sprawdzali każdą umowę zawartą przez władze publiczne. Czynnikiem wpływającym istotnie na stopień zaangażowania społeczeństwa w kontrolę wydatków publicznych będzie również sposób zaprojektowania systemu teleinformatycznego rejestru, co będzie miało bezpośredni wpływ na jego funkcjonalność oraz intuicyjność użytkowania. Istotne różnice dotyczą także sankcji za niedopełnienie obowiązku rejestracji umowy lub podanie nieprawidłowych informacji. W Słowacji sankcje mają przede wszystkim charakter finansowy – stosuje się grzywny o wartości ekonomicznej danej umowy,

³² Ibidem.

³³ Ibidem oraz (Register of Public Sector Partners: Do you need to register? | KPMG Slovensko), dostęp: 4.05.2025 r.

³⁴ Ibidem.

a gdy jej wartość nie może zostać określona, kara wynosi 1 000 000 euro³⁵. W Czechach przyjmuje się odmienne rozwiązanie, uznając, że umowa w takim przypadku nie została zawarta³⁶. Należy doprecyzować, że wszystkie umowy, których ujawnienie w rejestrze jest obowiązkowe, staną się skuteczne dopiero po ich ujawnieniu w rejestrze, a wszelkie takie umowy nieujawnione w rejestrze będą traktowane jako nieważne od samego początku³⁷. Polska natomiast utrzymuje najostrzejszy reżim odpowiedzialności, planując jednocześnie objąć rejestrem największą liczbę umów ze względu na najniższy próg kwotowy.

Zgodnie z aktualnymi doniesieniami medialnymi Ministerstwo Finansów rozważa podniesienie progu, od którego umowa ma być objęta rejestrem, z dotychczasowych 500 zł na 10 000 zł (bez VAT). Druga z tych kwot niewątpliwie zbliża polskie ustawodawstwo do rozwiązań przyjętych przez południowych sąsiadów. Jak podaje Ministerstwo Finansów: „próg stanowiłby rozsądne rozwiązanie, łączące cel wprowadzenia rejestru, czyli zwiększenie transparentności w sektorze publicznym, z ograniczeniem kosztów jego prowadzenia dla jednostek sektora finansów publicznych. Ostateczna decyzja w sprawie przyjęcia tego limitu będzie zależała od wyniku procesu legislacyjnego”³⁸. Kolejną istotną zmianą planowaną przez Ministerstwo Finansów jest wyłączenie spółek Skarbu Państwa oraz spółek komunalnych z obowiązku wprowadzania umów do centralnego rejestru. Obowiązek raportowania pozostanie dla mniejszych jednostek sektora finansów publicznych, takich jak szkoły i przedszkola³⁹. Należy zauważyć, że ewentualne wprowadzenie tak istotnych zmian w projekcie regulacji, które miały wejść w życie niemal 4 lata temu, ujawnia niedostateczność proponowanych rozwiązań oraz wskazuje na istnienie licznych luk prawnych w obecnej ustawie.

35 Ibidem.

36 E. Purgerová, Czech..., dostęp: 25.02.2025 r.

37 M. Fejgr, T. Richter, V. Rylich, *Register of Contracts – Penalties for failure to disclose a contract in the Register of Contracts* (register-of-contracts-penalties-for-failure-to-disclose-a-contract-in-the-register-of-contracts.pdf), dostęp: 4.05.2025 r.

38 Centralny rejestr umów z wyższym progiem wartości? MF rozważa zmiany | Serwis Samorządowy PAP, dostęp: 26.02.2025 r.

39 R. Horbaczewski, *Centralny rejestr umów – ministerstwo szykuje rewolucyjne zmiany* (<https://www.prawo.pl/samorzad/rejestr-umow-jednostek-sektora-finansow-publicznych-od-2026r,528890.html>), dostęp: 26.02.2025 r.

DOSTĘP DO INFORMACJI PUBLICZNEJ A CENTRALNY REJESTR UMÓW

Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że dane, które będzie obejmował rejestr, już obecnie stanowią informację publiczną, jednak ich uzyskanie odbywa się na wniosek albo poprzez umieszczenie w Biuletynie Informacji Publicznej zgodnie z ustawą z 6.09.2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2022 r. poz. 902), dalej: u.d.i.p. Oznacza to, że możliwość kontroli społecznej istnieje w polskim prawie, jednak centralny rejestr umów ma za zadanie zwiększyć dostępność tych informacji i szybkość ich wyszukiwania. Prawo dostępu do informacji publicznej jest gwarancją konstytucyjną wyrażoną w art. 61 Konstytucji RP (Dz.U. nr 78 poz. 483 z późn. zm.). Jak wskazuje M. Florczak-Wątor: „Prawo do informacji publicznej jest prawem politycznym, które warunkuje realizację w praktyce zasady przejrzystości i transparentności systemu sprawowania władzy (zasady jawności działania organów władzy publicznej). Jest ono koniecznym elementem demokracji, gdyż umożliwia obywatelom kontrolowanie rządzących i wywieranie wpływu na politykę państwa”⁴⁰. Centralny rejestr umów niejako powtarza te umowy, które każdy może uzyskać w trybie dostępu do informacji publicznej, z tymi, które zgodnie z projektowanymi zmianami mają być powszechnie dostępne. Warto jednak zauważyć, że trudności w uzyskaniu treści umowy w trybie dostępu do informacji publicznej mogą wynikać z faktu, że obywatel nie zawsze jest świadomy tego, że dana umowa została zawarta przez jednostkę sektora finansów publicznych. Z tej perspektywy wprowadzenie rejestru umów należy traktować jako rozszerzenie kontroli społecznej w zakresie wydatków publicznych.

Nawiązując do pytania postawionego we wstępie niniejszego artykułu, należy się zastanowić, czy ustawodawca w swoich działaniach rzeczywiście dąży do zwiększenia transparentności – tzn. jakiej zmiany oczekuje ustawodawca po wdrożeniu regulacji dotyczących centralnego rejestru umów? Istnieje bowiem ryzyko, że obywatele nie będą regularnie korzystać z rejestru umów i analizować zawartych w nim treści – podobnie jak na przykład w przypadku „Monitora Sądowego i Gospodarczego”. Z drugiej strony lokalni działacze i publicyści, którzy dotychczas w ramach swojej

⁴⁰ M. Florczak-Wątor (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, art. 61, pkt 1.

pracy korzystali z trybu dostępu do informacji publicznej, mogą zyskać znaczną przewagę, umożliwiającą im szybsze wyszukiwanie i analizę niezbędnych dokumentów. Ponadto władze nie będą miały możliwości monitorowania, które kwestie budzą zainteresowanie społeczne, co może skutkować niespodziewanym ujawnieniem niektórych wydatków publicznych.

Zwrócić jednak należy uwagę na ogólne podejście ustawodawcy do kwestii dostępu do informacji publicznej – Polska do tej pory nie podpisała i nie ratyfikowała Konwencji Rady Europy o dostępie do urzędowych dokumentów⁴¹, która została otwarta do podpisu 18.06.2009 r. Jak zauważa M. Chmaj: „W dniu 18.6.2009 r. w Tromsø została przyjęta Konwencja RE w sprawie dostępu do dokumentów urzędowych. Konwencja jest stopniowo ratyfikowana przez kolejne kraje członkowskie, jednak na razie nie została ostatecznie podpisana i co za tym idzie ratyfikowana przez Polskę. Poza odniesieniem się do międzynarodowych dokumentów ochrony praw człowieka Konwencja nawiązuje w preambule (a pośrednio także i w tekście) do istoty transparentności władz publicznych w pluralistycznym, demokratycznym społeczeństwie”⁴². Ustawodawca jednocześnie dąży do nałożenia na władze publiczne szerokiego obowiązku informacyjnego wobec społeczeństwa, przy jednoczesnej rezygnacji z zagwarantowania obywatelom prawa dostępu do informacji publicznej na poziomie prawa międzynarodowego. W tej kwestii interpelację złożył poseł Maciej Konieczny⁴³, a Minister Spraw Wewnętrznych odpowiedział, że u.d.i.p. zapewnia szerszy dostęp do informacji publicznej, niż przewiduje konwencja⁴⁴. Warto jednak zauważyć, że podstawowe zasady prawa międzynarodowego w żaden sposób nie narzucają państwom obowiązku ograniczenia swoich regulacji jedynie do minimalnych standardów określonych w akcie prawa międzynarodowego. Rzeczywista przyczyna niepodpisania, w konsekwencji nieratyfikowania, leży w tym, że takie działanie wiąże się z wprowadzeniem postanowień konwencji do krajowego porządku prawnego, co zobowiązuje państwo do ich stosowania. W przypadku braku podpisania obowiązującym standardem pozostaje ustawa (u.d.i.p.), której treść może zostać zmieniona

41 Council of Europe Convention on Access to Official Documents, CETS No.205.

42 M. Chmaj (w:) *Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 8.

43 Interpelacja nr 9202 (Interpelacja nr 9202 - tekst - Sejm Rzeczypospolitej Polskiej), dostęp: 26.02.2025 r.

44 Odpowiedź na interpelację nr 9202 (<https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/Interpelacje.fresc.xsp?key=B5MJCW>), dostęp: 26.02.2025 r.

zgodnie z wolą aktualnego ustawodawcy. Po podpisaniu konwencji nie będzie już możliwa dowolna modyfikacja ustawy, co ograniczy możliwość władz do kształtowania uprawnień społeczeństwa w tym zakresie⁴⁵.

Należy jednak zauważyć, że planowane przez Ministerstwo Finansów zmiany dotyczące rejestru umów mają już nie odwoływać się do przepisów u.d.i.p.⁴⁶ Jak wskazuje M. Sakowska-Baryła, ekspertka uczestnicząca w konsultacjach przy projekcie nowelizacji: „Ustawa o dostępie do informacji publicznej jest nieprecyzyjna i w ogóle nie odnosi się do kwestii umów. I bardzo dobrze, że w nowym projekcie tego odesłania do ustawy o dostępie do informacji publicznej już nie ma. W konsekwencji, te umowy będą bliżej skategoryzowane na potrzeby prowadzenia rejestru”⁴⁷. Należy zgodzić się ze stanowiskiem, że dostęp do informacji publicznej powinien być traktowany oddzielnie od planowanego centralnego rejestru umów – który stanowi oddzielną regulację, systemowo zwiększającą udział społeczeństwa w monitorowaniu wydatków publicznych. Z kolei reformę legislacyjną pod kątem poprawy standardów dostępu do informacji publicznej należy rozpocząć od fundamentalnych zagadnień, takich jak inkorporowanie do polskiego porządku prawnego odpowiednich aktów prawa międzynarodowego zapewniających obywatelom stałe gwarancje.

POJĘCIE UMOWY NA GRUNCIE CENTRALNEGO REJESTRU UMÓW

W rejestrze umów zawiera się informacje o umowach zawartych w formie pisemnej, elektronicznej, dokumentowej lub innej formie szczególnej. Dotychczas nie wprowadzono nowej definicji umowy ani jakiegokolwiek precyzyjniejszego określenia, więc zastosowanie mają przepisy ustawy z 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 z późn. zm.), dalej: k.c. dotyczące oświadczenia woli. Zgodnie z art. 60 k.c. oświadczenie woli rozumie się jako wyrażenie woli osoby dokonującej czynności prawnej, które może polegać na każdym jej zachowaniu ujawniającym wolę w sposób dostateczny, w tym również na ujawnieniu tej woli w formie elektronicznej.

45 Por. J. Jendroska, (Prezentacja programu PowerPoint), s. 40, dostęp: 26.02.2025 r.

46 R. Horbaczewski, *Centralny rejestr...*, dostęp: 26.02.2025 r.

47 R. Horbaczewski, *Centralny rejestr...*, dostęp: 26.02.2025 r.

Umowę można więc rozumieć jako zgodne porozumienie dwóch lub więcej stron ustalające ich wzajemne prawa i obowiązki. Przepisy prawa materialnego są co do zasady ogólne i nie precyzują konkretnych rodzajów umów. W przypadku rejestru umów warto byłoby precyzyjniej określić, czym jest umowa, zważywszy na to, że ustawodawca planuje wprowadzenie sankcji (naruszenie dyscypliny finansów publicznych) za niewykonanie obowiązku wprowadzenia umowy do rejestru. Pozostawienie niejasności co do definicji umowy może prowadzić do nieporozumień oraz konsekwencji niewynikających z błędów osób wprowadzających umowy do rejestru, lecz z niejednoznacznych przepisów prawa, co należy uznać za niedopuszczalne.

Należy ponownie zauważyć, że rejestr umów obejmuje umowy, które można byłoby uzyskać w trybie dostępu do informacji publicznej. W przypadku jednostek publicznych należy przyjąć, że umowy o pracę są informacją publiczną, ponieważ zatrudnienie pracownika jest wyrazem gospodarowania środkami publicznymi. Z drugiej strony umowa ta dotyczy indywidualnego stosunku z jednostką. Kwestię publikacji umowy o pracę rozstrzygnął Naczelny Sąd Administracyjny, podkreślając, że „stanowisko, że umowy o pracę osoby pełniącej funkcję publiczną stanowią informację publiczną – nie oznacza, że zostaje wyłączona jej ochrona prywatności”⁴⁸, oraz rozstrzygnął, że umowa o pracę jest informacją publiczną, jeśli dotyczy kierownika referatu i jego pensji zasadniczej. Informacje o dietach radnych również zamieszcza się w rejestrze. Wynagrodzenia pracowników samorządowych też mogą być publikowane. Zgodnie ze zmianami zapowiadanymi przez Ministerstwo Finansów rejestr umów nie będzie już nawiązywał do u.d.i.p., w związku z tym umowy o pracę nie będą podlegały publikacji w rejestrze. Jak wskazuje M. Sakowska-Baryła: „w rejestrze nie będzie się uwzględniać umów o pracę, bo rozwiązanie obejmujące ujawnienie umów o pracę było istotnym mankamentem poprzedniej regulacji. Zdecydowanie pozytywnie należy oceniać uporządkowanie tej kwestii w nowym projekcie. Bliższa kategoryzacja umów, o których informacje będą udostępniane, jest ważnym udogodnieniem dla tych, którzy będą wprowadzać dane do rejestru”⁴⁹.

48 Wyrok NSA z 28.07.2021 r. (III OSK 3275/21), LEX nr 3207285.

49 R. Horbaczewski, *Centralny rejestr...*, dostęp: 26.02.2025 r.

Opracowanie definicji umowy mającej zastosowanie do centralnego rejestru umów zdecydowanie uporządkowałoby założenia tego rozwiązania, w obecnym brzmieniu przepisów istnieje jedynie doprecyzowanie, że rejestr obejmuje umowy, które mogą podlegać udostępnieniu na podstawie u.d.i.p. oraz zostały zawarte w formie pisemnej, dokumentowej, elektronicznej albo innej formie szczególnej. Ustawodawca *a contrario* wyłącza więc umowy zawarte w formie ustnej i te, których wartość nie przekracza 500 zł. Dodatkowo, w art. 34a ust. 4 wskazuje, że w rejestrze umów nie zamieszcza się informacji o umowach zawartych w wyniku rozstrzygnięcia zamówień oraz konkursów, o których mowa w art. 12 ust. 1 ustawy z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1605 i 1720).

PODSUMOWANIE

Rejestr umów to przykład regulacji, która świadczy o aktywności państwa i gotowości do poddania się kontroli społecznej. Zasadniczym problemem może okazać się jednak małe zainteresowanie obywateli korzystaniem z rejestru umów. Ponadto, jeśli rejestr będzie wymagał wprowadzania zbyt dużej ilości danych, może to nałożyć niewspółmierne do korzyści obciążenie na osoby odpowiedzialne za wprowadzanie danych do rejestru. Z kolei tytułowa transparentność powinna być uważana za modelowy cel, do którego powinny dążyć systemy prawne zwiększające demokratyczną kontrolę społeczną w życiu publicznym. Odpowiadając na pytanie postawione we wstępie – „Czy wprowadzenie centralnego rejestru umów zwiększy transparentność finansów publicznych?” – warto ponownie wskazać, że wprowadzenie centralnego rejestru umów, co do zasady, realizuje zasadę jawności w ujęciu formalnym; jednak należy zauważyć, że jeśli przyjmujemy, że transparentność jest szerszym pojęciem niż jawność, to wprowadzenie rejestru umów w efekcie przyczynia się do zwiększenia transparentności finansów publicznych. Inicjatywa wprowadzenia centralnego rejestru umów niewątpliwie przyniesie korzyść dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i zasługuje na uznanie. Równocześnie kluczowym działaniem, które mogłoby zwiększyć transparentność systemu prawnego w Polsce, jest na przykład podpisanie i ratyfikacja aktu prawa międzynarodowego gwarantującego trwały dostęp do informacji publicznej. Jednak z perspektywy ustawodawcy należy zauważyć, że tego typu zmiana nie będzie

dostrzegalna dla obywateli, co ogranicza widoczność zmiany legislacyjnej jako elementu świadczącego o trosce ustawodawcy o transparentność sektora publicznego. Co więcej, gdyby zmiany legislacyjne weszły w życie w obecnym kształcie, bez przewidzianego okresu *vacatio legis*, Polska stałaby się jedynym krajem stosującym tak szczegółowy rejestr umów. Mogłoby to doprowadzić do dezorganizacji w sektorze publicznym oraz do nadmiernego obciążenia pracą osób wprowadzających dane na temat umów do rejestru.

LITERATURA

1. K. Baran, *Niezależność versus odpowiedzialność*, „Nowe Życie Gospodarcze” 2001, nr 20.
2. M. Chmaj, *Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Komentarz*, Warszawa 2023.
3. J. Gliniecka, *Przejrzystość i jawność jako reguły gospodarowania publicznymi środkami pieniężnymi*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015/33.
4. D. Kijowski, P. Suwaj, *Patologie w administracji publicznej*, Warszawa 2009.
5. W. Lachniewicz, *Finanse publiczne. Praktyka stosowania nowej ustawy o finansach publicznych i aktów wykonawczych*, Warszawa 2010.
6. E.M. Marciniak, J. Szczupaczyński, *Nowe idee zarządzania publicznego. Wyzwania i dylematy*, Warszawa 2017.
7. W. Miemiec, *Prawo finansów publicznych z kasusami i pytaniami*, Warszawa 2020.
8. W. Misiąg, A. Niedzielski, *Jawność i przejrzystość finansów publicznych w Polsce w świetle standardów Międzynarodowego Funduszu Walutowego*, „Raport Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową” 2001, s. 5.
9. Z. Ofiarski, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, red. Z. Ofiarski, Warszawa 2020.
10. P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023.
11. M. Weralski, *System instytucji prawno-finansowych PRL*, t. 2, *Instytucje budżetowe*, Ossolineum 1982.
12. W. Wójtowicz, *Zarys finansów publicznych i prawa finansowego*, Kraków 2005.

ORZECZENIA

1. Wyrok TK z 24.03.2009 r. (K 53/07), OTK-A 2009, nr 3, poz. 27.
2. Wyrok NSA z 28.07.2021 r. (III OSK 3275/21), LEX nr 3207285.

AKTY PRAWNE

1. Ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1530 z późn. zm.) (Dz.U. z 2021 r. poz. 305).
2. Ustawa z 14.10.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r. poz. 2054).

3. Ustawa z 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2024 r. poz. 307 i 1222).
4. Ustawa z 6.09.2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2022 r. poz. 902).
5. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r (Dz.U. nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
6. Ustawa z 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 z późn. zm.).
7. Ustawa z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1605 i 1720).

DRUKI SEJMOWE

1. Druk sejmowy nr 1252.
2. Druk sejmowy nr 1479.
3. Druk sejmowy nr 2239.

DRUKI SENACKIE

1. Druk senacki nr 714.

SŁOWNIKI

1. *Słownik języka polskiego PWN* (<https://sjp.pwn.pl/slowniki/transparentno%C5%9B%C4%87.html>), dostęp: 20.02.2025 r.
2. *Słownik języka polskiego PWN* (<https://sjp.pwn.pl/slowniki/przejrzysto%C5%9B%C4%87.html>), dostęp: 20.02.2025 r.
3. *Słownik języka polskiego PWN* (<https://sjp.pwn.pl/slowniki/jawno%C5%9B%C4%87>), dostęp: 23.02.2025 r.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. *Centralny rejestr umów z wyższym progiem wartości? MF rozważa zmiany* | Serwis Samorządowy PAP, dostęp: 16.02.2025 r.
2. *Czeski rejestr umów (Úvod | Registr smluv)*, dostęp: 24.02.2025 r.
3. M. Felgr, T. Richter, V. Rýlich, *Register of Contracts – Penalties for failure to disclose a contract in the Register of Contracts* (register-of-contracts-penalties-for-failure-to-disclose-a-contract-in-the-register-of-contracts.pdf), dostęp: 4.05.2025 r.
4. R. Horbaczewski, *Centralny rejestr umów – ministerstwo szykuje rewolucyjne zmiany* (<https://www.prawo.pl/samorzad/rejestr-umow-jednostek-sektora-finansow-publicznych-od>

2026r,528890.html), dostęp: 26.02.2025 r.

5. Interpelacja nr 9202 (Interpelacja nr 9202 - tekst - Sejm Rzeczypospolitej Polskiej), dostęp: 26.02.2025 r.
6. J. Jendroska, (Prezentacja programu PowerPoint), dostęp: 26.02.2025 r.
7. Odpowiedź na interpelację nr 9202 (<https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BSMJCW>), dostęp: 26.02.2025 r.
8. Opinia do ustawy o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 714) (Akt prawny), dostęp: 24.02.2025 r.
9. E. Purgerová, *Czech Republic: New developments in contract registration* (Addresseex), dostęp: 24.02.2025 r.
10. *Register of Public Sector Partners* (REGISTER OF PUBLIC SECTOR PARTNERS | Bartošík Sváby, Slovakia - Bratislava), dostęp: 24.02.2025 r.
11. Słowacki rejestr umów (Zmluvy | Centrálny register zmlúv), dostęp: 24.02.2025 r.

STRESZCZENIE

W maju 2021 r. polski ustawodawca zaproponował wprowadzenie centralnego rejestru umów, który miał zostać założony już 1.07.2022 r. Centralny rejestr umów finalnie nie został wprowadzony do polskiego porządku prawnego i obecnie przewiduje się, że zostanie on wdrożony od 1.01.2026 r. Rejestr umów to przykład regulacji, która świadczy o aktywności państwa i gotowości do poddania się kontroli społecznej. Zasadniczym problemem może okazać się jednak małe zainteresowanie obywateli korzystaniem z rejestru umów. Ponadto, jeśli rejestr będzie wymagał wprowadzania zbyt dużej ilości danych, może to nałożyć niewspółmierne do korzyści obciążenie na osoby odpowiedzialne za wprowadzanie danych do rejestru.

Słowa kluczowe: rejestr umów, transparentność, jawność, finanse publiczne

ABSTRACT

In May 2021, the Polish legislator proposed the introduction of a central contract register, which was to be established as early as 1 July 2022. The central contract register was not ultimately introduced into the Polish legal order and is now expected to be implemented as of 1 January 2026. The contract register is an example of a regulation that demonstrates the state's proactiveness and willingness to submit to public scrutiny. However, a fundamental problem may prove to be the low interest of citizens in using the contract register. In addition, if the register requires too much data entry, this may impose a disproportionate burden on those responsible for entering data into the register.

Keywords: register of contracts, transparency, publicity, public finances

Etyka i inne

**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

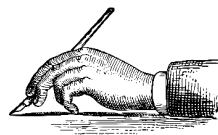
TAJEMNICA ADWOKACKA

perspektywa
konstytucyjna

apl. adw. Michał Kołbuc

Izba Adwokacka w Toruniu

Tajemnica adwokacka to jedno z zabezpieczeń oraz jednocześnie jedna z gwarancji zaufania między klientem a adwokatem oraz jedna z gwarancji rzetelnego procesu. Z perspektywy konstytucyjnej pełni kluczową rolę w ochronie prawa do obrony, prywatności i wolności jednostki. Czy i jakie granice wytycza jej Konstytucja RP? Czy istnieją wyjątki od obowiązku zachowania tajemnicy przez adwokata?

POJĘCIE ZAWODU ZAUFANIA PUBLICZNEGO

Pojęcie „zawód zaufania publicznego” pozostaje kategorią polskiego porządku konstytucyjnego. Jej odpowiednika próżno szukać w ustawach zasadniczych innych państw europejskiej kultury prawnej¹. Konstytucyjne „umocowanie” pojęcia zawodów zaufania publicznego zdaje się być swoistą (i zarazem pierwszą na tle innych europejskich systemów praw-

1 L. Grzonka, J. Kosturbiec, *Zawód zaufania publicznego. Przyczynek do dyskusji*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2007, nr 9, s. 25; A. Biłgorajski, G. Tyrka, *Kilka uwag na temat granic wolności wypowiedzi przedstawicieli prawnych zawodów zaufania publicznego (w:) Granice wolności wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawnych*, red. A. Biłgorajski, Warszawa 2015, s. 23; P. Kłusek, *Państwo a samorządy zawodów zaufania publicznego*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 103, s. 70; A. Łabno, *Wielka encyklopedia prawa. Tom VI. Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2016, s. 509.

nych) próbą wyróżnienia szczególnej grupy zawodów, które – w ocenie prawodawcy – realizują najbardziej doniosłe społecznie funkcje i zadania². Artykuł 17 ust. 1 Konstytucji RP³ posługuje się pojęciem „zawód zaufania publicznego”, ale wprost tego pojęcia nie definiuje.

W związku z powyższym interpretacja tego terminu powoduje pewne trudności. Brak jasno wyrażonych kryteriów przynależności do grupy zawodów zaufania publicznego albo zbyt szeroko zakreślone kryteria interpretacyjne mogą w istocie prowadzić do deprecjacji etosu tych zawodów. Jak podnosi się w literaturze, w skrajnym wypadku jeżeli ustawodawca zwykły nie byłby ograniczony w swej swobodzie kwalifikowania zawodów jako zawodów zaufania publicznego, to otwarta byłaby droga do państwa korporacyjnego⁴. W świetle tak postawionego problemu ocena czy też kwalifikowanie poszczególnych zawodów jako zawodów zaufania publicznego powinna zawsze odbywać się indywidualnie, z uwzględnieniem szerszego kontekstu normatywnego i społecznego. Przepis art. 17 ust. 1 Konstytucji RP stwarza prawną możliwość powoływania korporacji samorządowych z uwagi na szczególne (materialne) cechy zawodów zaufania publicznego⁵. Podejmując się próby zdefiniowania owych cech, należy w pierwszej kolejności wykluczyć możliwość interpretacji pojęcia „zawodu zaufania publicznego” przez pryzmat treści ustaw, ponieważ – co znajduje potwierdzenie m.in. w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego – interpretowanie norm konstytucyjnych przy odwoływaniu się do treści pojęć użytych w ustawach stanowiłoby w istocie zaprzeczenie znaczenia Konstytucji jako najwyższego prawa⁶. Z drugiej zaś strony nie można tracić z pola widzenia, że adresatem normy zawartej w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP jest ustawodawca, wobec czego należy brać pod uwagę treść ustaw, które są efektem wykonania przez niego konstytucyjnej kompetencji do utworzenia samorządów zawodowych.

2 L. Grzonka, J. Kosturbić, *Zawód...*, s. 25.

3 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.).

4 J. Hausner, D. Długosz, *Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego* (w:) S. Legat, M. Lipińska, *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002, s. 121.

5 P. Sarnecki, *Głos do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2001 r. I CKN 1217/98, „Palestra”* 2002, nr 5–6, s. 187.

6 Postanowienie TK z 24.11.2004 r. (Ts 57/04), OTK-B 2004, nr 5, poz. 300: „[...] ustawy winny być interpretowane przez pryzmat Konstytucji, zaś interpretowanie Konstytucji przy odwoływaniu się do treści pojęć użytych w ustawach byłoby zaprzeczeniem znaczenia Konstytucji jako «najwyższego prawa»”.

Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie wielokrotnie odnosił się do zawodów zaufania publicznego. Najwięcej swojej uwagi poświęcał dostępowi do tych zawodów, obowiązkwowi sprawowania pieczy nad zawodami zaufania publicznego przez ich samorządy, jak również postępowaniom dyscyplinarnym wobec osób wykonujących te zawody⁷. Gdy zaś idzie o literaturę przedmiotu, to w licznych opracowaniach naukowych wielokrotnie odwoływano się do problematyki definiowania pojęcia „zawodów zaufania publicznego”. Wydaje się przy tym, że najbardziej powszechna jest definicja wskazująca na cechy szczególne tych zawodów, wśród których wyróżnia się:

- 1. obecność osobistego stosunku zaufania, warunkującego przekazywanie takim profesjom informacji pochodzących wprost ze sfery prywatności ich klientów,**
- 2. istnienie społecznego przekonania o właściwym wykorzystaniu tego typu informacji dla dobra i ochrony interesów jednostki, co uzasadnione byłoby przez funkcjonowanie szczególnych instytucji takich jak tajemnica zawodowa, gwarancje zapewniające wolność wypowiedzi, odpowiedzialność dyscyplinarna lub piecza samorządu nad należyтым wykonywaniem zawodu,**
- 3. funkcjonowanie szczególnej deontologii zawodowej tworzonej przez działania kontrolne i regulacje wewnętrzne samorządu zawodowego⁸.**

Niejako „dopełnieniem” przytoczonych wyżej właściwości ma być ściśle powiązanie idei zawodów zaufania publicznego i samorządu zawodowego, który sprawując pieczę nad jakością świadczonych usług, ma być swoistym szczególnym gwarantem właściwej ochrony wartości o zasadniczym i osobistym znaczeniu dla jednostek korzystających z tego typu profesji⁹. Przypomnieć przy tym należy, że owe wspomniane już wielokrotnie wcześniej „zaufanie publiczne” jest przecież szczególną odmianą relacji zaufania. W niej społeczność określonego państwa, a wraz z nim jego organy, powierzają pewnym osobom lub instytucjom pewien przedmiot zawierzenia. Ufają w to, że będzie on wykorzystywany w interesie lub dla

7 Wyrok TK z 7.03.2012 r. (K 3/10), OTK ZU 2012, nr 3/A, poz. 25; wyrok TK z 26.03.2008 r. (K 4/07), OTK ZU 2006, nr 10/A, poz. 149; czy wyrok TK z 22.05.2001 r. (K 37/00), OTK ZU 2001, nr 4, poz. 86.

8 J. Ciapała, *Samorządy osób wykonujących zawody prawnicze w kontekście postanowień art. 17 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. (w:) Samorządy w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013, s. 328–329.

9 P. Kardas, *Konstytucyjne i ustawowe aspekty ochrony tajemnicy zawodowej powierzanej przedstawicielom zawodów zaufania publicznego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 4, s. 8–9.

korzyści podmiotu zawierającego, za jaki niewątpliwie poczytywać należy całe społeczeństwo. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że odnosić je można tak do oznaczenia pewnej instytucji, jak i określonej grupy jednostek¹⁰.

Do tożsamyh wniosków doszedł Trybunał Konstytucyjny w jednym ze swoich orzeczeń, wskazując, że dotychczasowe orzecznictwo co do rozumienia pojęcia zawodu zaufania publicznego pozwala na wyróżnienie jego pewnych cech charakterystycznych¹¹:

- a) **konieczność zapewnienia prawidłowego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu z uwagi na znaczenie, jakie dana dziedzina aktywności zawodowej ma w społeczeństwie,**
- b) **udzielanie świadczeń i wchodzenie przez przedstawicieli omawianych zawodów w kontakty z osobami fizycznymi w razie wystąpienia potencjalnego lub realnego zagrożenia dóbr o szczególnym charakterze (np. życia, zdrowia, wolności, godności, dobrego imienia),**
- c) **staranność i dbałość przedstawicieli omawianych zawodów o interesy osób, które korzystają z ich usług – troska o ich osobiste potrzeby, a także zapewnienie ochrony gwarantowanych przez Konstytucję praw podmiotowych jednostek,**
- d) **wymaganie szczególnych kwalifikacji do wykonywania omawianych zawodów, obejmujących nie tylko odpowiednie, formalne wykształcenie, ale także nabyte doświadczenie oraz dawanie rękojmi należytego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu z uwzględnieniem szczególnych norm deontologii zawodowej¹²,**
- e) **pozyskiwanie informacji osobistych i dotyczących życia prywatnego osób, które korzystają z usług przedstawicieli zawodów zaufania publicznego¹³,**

10 P. Kaczmarek, *Zaufanie do zawodów prawniczych w społeczeństwie ryzyka* (w:) *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, red. H. Izdebski, P. Skuczyński, Warszawa 2011, s. 11.

11 Wyrok TK z 24.03.2015 r. (K 19/14), Dz.U. z 2015 r. poz. 476.

12 Szerzej na ten temat zob. P. Tuleja (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, art. 17.

13 W kontekście tej cechy zawodów zaufania publicznego podkreślić należy, że decyzja klienta o dopuszczeniu osoby wykonującej taki zawód do sfery prywatności klienta wiąże się ze szczególnym zaufaniem i ufnością w to, że osoba wykonująca taki zawód tego zaufania nie nadużyje ani nie zawiedzie (J. Smarż, *Konstytucyjne uwarunkowania tworzenia samorządów zawodowych*, „Studia Prawnicze” 2013, nr 3, s. 7–8).

bowiem informacje te stanowią tajemnicę zawodową, zaś zwolnienie z niej może nastąpić li tylko w oparciu o zasady wyśłowione w przepisach Kodeksu postępowania karnego¹⁴,

oraz

f) względna samodzielność wykonywania zawodu¹⁵.

Gdy mowa o adwokatach, to w powszechnym odbiorze społecznym przede wszystkim oczekuje się od nich gruntownego przygotowania merytorycznego – wyższego wykształcenia prawniczego, ukończenia aplikacji, zdania państwowego egzaminu zawodowego, jak również posiadania pewnych określonych cech i predyspozycji osobistych oraz moralnych. Nie bez znaczenia pozostaje również rękojmia prawidłowego wykonywania tego zawodu. Ustawodawca w art. 65 Prawa o adwokaturze¹⁶ jako pierwszy warunek wpisu na listę adwokatów wymienia właśnie te okoliczności (art. 65 pkt 1).

Zawód adwokata jest zawodem zaufania publicznego, który cieszy się prestiżem i ma wieloletnią tradycję. Adwokat to osoba, która służy pomocą ludziom w rozwiązywaniu ich problemów prawnych. Wykonywanie tego zawodu opiera się na szczególnej relacji – zaufaniu klienta, który powierza adwokatowi swoje prywatne – często bardzo trudne i bolesne dla niego – sprawy. Nie podlega jakiegokolwiek dyskusji, że wykonywanie tego zawodu niesie ze sobą obowiązek przestrzegania przepisów prawa, ustalonych i przyjętych zasad etycznych, w tym reguł deontologii zawodowej. Na adwokacie ciąży obowiązek przestrzegania rotę ślubowania, jak również zachowania tajemnicy adwokackiej w odniesieniu do informacji, jakie zostały mu powierzone przez klienta¹⁷.

¹⁴ Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46).

¹⁵ Co do charakterystycznych cech wyróżniających zawody zaufania publicznego na tle innych zawodów zob. R. Jastrzębski, *Analiza prawnoustrojowa samorządów i zawodów prawniczych w Polsce w XX wieku*, Warszawa 2018.

¹⁶ Ustawa z 26.05.1982 r. Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1564).

¹⁷ P.F. Piesiewicz, M. Eysymontt (w:) R. Baszuk, W. Bergier, P. Litwiński, W. Marchwicki, J. Parafianowicz, P. Wiśniewski, A. Zemke-Górecka, A. Zwara, P.F. Piesiewicz, M. Eysymontt, *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 3; J. Trela (w:) *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2016, art. 3; P. Sobański, *Rola samorządu zawodowego adwokatury w świetle Konstytucji RP – wybrane zagadnienia (w:) Dylematy wokół konstytucyjnej pozycji samorządów*, red. A. Bisztyga, J. Ciapała, A. Pyrzyńska, Warszawa 2024, Legalis/el.

OBOWIĄZEK ZACHOWANIA TAJEMNICY ADWOKACKIEJ

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej jest jedną z typowych instytucji, jaka wyróżnia zawody zaufania publicznego na tle innych zawodów. Mimo że Konstytucja RP nie zawiera *explicite* podstaw do formułowania prawa podmiotowego do ochrony tajemnicy zawodowej, to instytucję tę należy traktować jako swoistą szczególną kategorię konstytucyjną¹⁸. W literaturze podnosi się, że znajduje ona swoje źródło w potrzebie ochrony wartości konstytucyjnych, których realizacja ściśle związana jest z działalnością zawodów zaufania publicznego¹⁹.

W literaturze podnosi się, że pojęcie „tajemnicy zawodowej” obejmuje dwie grupy obowiązków²⁰. W pierwszej z nich wymienić należy obowiązki zewnętrzne. Określają one sytuację prawną osoby, która jest zobowiązana do zachowania tajemnicy w stosunku i w relacjach z organami władzy publicznej oraz osobami trzecimi. W drugiej grupie, zawierającej obowiązki wewnętrzne, wskazać należy na takie powinności, które dotyczą samych przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. Drugą z tych kategorii najczęściej łączy się z sankcjami (skutkami) naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Na tym tle tajemnica zawodowa powinna być postrzegana jako szczególna forma gwarancji zachowania należytej jakości usług świadczonych przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. W tym zakresie Trybunał Konstytucyjny wyraźnie wskazuje, że aktywność zawodowa tych osób polega na obsłudze tzw. „osobistych potrzeb jednostki”. W związku z tym musi się to wiązać z koniecznością ujawniania przez nie pewnych szczególnych wiadomości (informacji) dotyczących ich życia osobistego czy rodzinnego²¹. W tym kontekście wskazać należy, co zresztą jest podnoszone w literaturze przedmiotu²² i orzecznictwie sądowym²³, że efektywność wykonywania zawodu zaufania publicznego jest wprost uzależniona od przekazania (ujawnienia) przedstawicielom tych zawodów

18 P. Kardas, *Konstytucyjne i ustawowe...*, s. 24.

19 W. Marchwicki, *Tajemnica adwokacka. Analiza konstytucyjna*, Warszawa 2015, s. 12-13.

20 P. Kardas, *Konstytucyjne i ustawowe...*, s. 18.

21 Wyrok TK z 7.05.2002 r. (SK 20/00), OTK-A 2002, nr 3, poz. 29.

22 Z. Klatka, *Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata*, Warszawa 2004, s. 64; P. Kardas, *Konstytucyjne i ustawowe...*, s. 21.

23 Uchwała SN z 16.06.1994 r. (I KZP 5/94), OSNKW 1994, nr 7-8, poz. 41.

przez zainteresowane osoby pełnych i prawdziwych informacji, które są niezbędne do dokonania prawidłowej oceny ich sytuacji prawnej i zastosowania dopasowanych do tych informacji metod działania czy też świadczenia usług na ich rzecz – tak, aby były one możliwie dopasowane do ich zindywidualizowanych potrzeb oraz sytuacji, w której się znajdują. Przyjmując takie ujęcie, należy stwierdzić, że tajemnica zawodowa (tajemnica adwokacka) jest swoistą formą „zachęty” do ujawnienia wszelkich obiektywnych i subiektywnych okoliczności sprawy, których pozyskanie przez osobę wykonującą zawód zaufania publicznego stanowi *conditio sine qua non* należytego wykonywania tego zawodu. W literaturze przedmiotu²⁴, oraz w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego²⁵ wprost sformułowany jest wniosek, że w braku istnienia instytucji tajemnicy zawodowej jednostki zgłaszające się do osób wykonujących profesję zaufania publicznego w mniejszym stopniu byłyby gotowe, aby przekazywać całokształt informacji na temat danej sprawy. W tym ujęciu tajemnicę zawodową postrzegać należy w kategorii instrumentu ochrony prywatności jednostek, które korzystają z usług świadczonych przez osoby wykonujące zawody zaufania publicznego²⁶.

Poza tym tajemnica zawodowa powinna być także postrzegana jako rodzaj pewnej „gwarancji” utrzymania przymiotu niezależności zawodów zaufania publicznego. Należy jednak przyjąć, że tajemnica zawodowa adwokata jest ustanowiona przede wszystkim dla społeczeństwa; jest to swoisty przywilej poufności, stanowiący wyraz swoistego zaufania. Celem tak rozumianej tajemnicy zawodowej jest ochrona przedstawicieli tych zawodów przed różnymi formami nacisku i ingerencji ze strony władz publicznych czy osób trzecich w sferę aktywności zawodowej osób świadczących usługi w ramach zawodów zaufania publicznego.

Należy w tym miejscu przywołać istotny pogląd dotyczący granicy tajemnicy adwokackiej oraz zgody „dysponenta” na jej ujawnienie²⁷. Autor przyjmuje pogląd, że dysponentem tajemnicy adwokackiej jest klient, choć stanowisko

24 W. Marchwicki, *Tajemnica adwokacka...*, s. 80–81; A. Kalwas, *Ograniczenie tajemnicy zawodowej wolnych zawodów prawniczych w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy*, „Glosa” 2004, nr 4, s. 5.

25 Wyrok TK z 2.07.2007 r. (K 41/05), OTK-A 2007, nr 7, poz. 72.

26 Zob. wyrok TK z 2.07.2007 r. (K 41/05) (przywoływany powyżej); P. Kardas, *Konstytucyjne i ustawowe...*, s. 26.

27 J. Giezek, *O granicach tajemnicy adwokackiej oraz zgodzie „dysponenta”*, „Palestra” 2019, nr 9, s. 60.

to wydaje się być nie do końca uargumentowane, albowiem adwokat jest kustoszem tej tajemnicy, ale nie może być bezwolny w stosunku do organów procesowych. Jest to szczególnie widoczne na płaszczyźnie przyjętego w polskim porządku prawnym modelu niezależności zawodowej adwokata – jego zakresu, charakteru i wyjątków od ogólnego obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej²⁸.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 Prawa o adwokaturze adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej. Tajemnica adwokacka stanowi gwarancję właściwej działalności adwokatów związaną z realizacją ich ustawowych zadań względem klientów, a także wobec organów procesowych i organów administracji publicznej. Jak już wspomniano we wcześniejszych rozważaniach, nie jest jednak ona podyktowana własnym interesem adwokatów czy adwokatury *in genere*, ale klientów korzystających z pomocy adwokatów. Gdy idzie o konstytucyjne wyznaczniki tajemnicy adwokackiej, to wskazać należy na konieczność ochrony praw i wartości takich jak:

- 1. godność człowieka (art. 30 Konstytucji RP),**
- 2. prawo do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP),**
- 3. domniemanie niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP),**
- 4. prawo do ochrony prywatności – zwłaszcza informacji o stanie zdrowia, życiu intymnym i stanie majątkowym (art. 47 Konstytucji RP),**
- 5. prawo do zachowania tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP),**
- 6. prawo jednostki do ochrony informacji o sobie (art. 51 ust. 2 Konstytucji RP).**

Tajemnica adwokacka nie powinna mieć charakteru względnego, zaś etycznie dla członków samorządu adwokackiego jest bezwzględna. Wyjątkowo w tej płaszczyźnie może dojść do zwolnienia adwokata z tajemnicy. Konstytucyjnym źródłem – swoistym „zakotwiczeniem” tajem-

28 J. Giezek, *O granicach...*, s. 60.

nicy adwokackiej – jest prawo do obrony wyrażone w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP²⁹. Wskazać przy tym należy, że tajemnica adwokacka nie jest instytucją prywatną, która miałaby wynikać ze zlecenia, ponieważ *de lege lata* obowiązują przepisy Kodeksu karnego³⁰, wedle których naruszenie tajemnicy adwokackiej jest czynem stanowiącym przestępstwo. Tajemnica adwokacka nierozdzielnie wiąże się z kwestią poufności, dyskrecji, która stanowi gwarancję nawiązania linii zaufania pomiędzy klientem a adwokatem. Wykonywanie zawodu adwokata i ochrona tej tajemnicy leży nie tylko w interesie adwokatów, ale przede wszystkim szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości oraz społeczeństwa, którego przedstawiciele korzystają z usług świadczonych przez adwokatów. Tajemnica adwokacka, jak już podkreślano, nie stanowi jakiegoś szczególnego przywileju adwokata, ponieważ swoją istotą i charakterem nawiązuje do ochrony praw oraz wolności obywatelskich, przez co przyznać należy, że *de facto* stanowi swoisty przywilej obywatelski.

WYJĄTKI OD OBOWIĄZKU ZACHOWANIA TAJEMNICY ADWOKACKIEJ

Trybunał Konstytucyjny wskazywał na bezwzględny charakter tajemnicy zawodowej, o którym świadczą (1) art. 42 ust. 2 Konstytucji RP przewidujący wspomniane już wcześniej w tym opracowaniu prawo do obrony, (2) sankcja karna z art. 266 k.k. stanowiąca swoistą gwarancję dla osób poszukujących pomocy prawnej, (3) fakt, że działanie adwokata nie ma charakteru prywatnego, co wynika z kontekstu regulacji z art. 266 k.k.³¹

Tajemnica adwokacka jest nieodłącznym elementem całego systemu ochrony prawnej, warunkiem *sine qua non* prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w demokratycznym państwie prawnym, zaś respektowanie tajemnicy adwokackiej leży nie tylko w interesie klientów

29 A. Malicki, O dysponowaniu tajemnicą adwokacką oraz jej granicach – perspektywa adwokacka (w:) Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces karny, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015, s. 214–225; W. Marchwicki, Tajemnica adwokacka..., s. 191.

30 Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.).

czy adwokatów, ale przede wszystkim w dobrze pojętym interesie publicznym³².

Z uwagi na ograniczone ramy opracowania, wskazać należy na pewną „wyjątkowość” sytuacji zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej oraz na kryteria, jakie dotyczą takiego zwolnienia.

Zgodnie z art. 180 § 2 k.p.k. osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej oraz tajemnicy Prokuraturii Generalnej mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd na posiedzeniu bez udziału stron w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie.

Umożliwienie zapoznania się przez organy procesowe z informacjami chronionymi tajemnicą adwokacką, poza kumulatywnym spełnieniem przesłanek z art. 180 § 2 k.p.k., jest uzależnione od tego, jak bardzo restrykcyjnie będą owe przesłanki interpretowane i wykładane. Kwestia restrykcyjnej i zawężającej wykładni tych przesłanek była jak dotąd wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi sądów powszechnych i Sądu Najwyższego³³. W tym orzecznictwie podkreślano, że zwolnienie z tajemnicy adwokackiej jest wyjątkiem od zasady możliwości odmówienia zeznań, a korzystanie z tego wyjątku powinno być uzasadnione, jak też że owego wyjątku rozszerzać nie wolno. Nadto akcentowano, że wniosek, który wszczyna postępowanie w przedmiocie zwolnienia z tajemnicy adwokackiej, powinien zostać udostępniony zainteresowanym – *per analogiam* tak, jak udostępnia się wnioski w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego. Sądy wyraźnie podkreślały w swoich orzeczeniach, że społeczna doniosłość zawodów objętych normą

31 Zob. przywoływany wcześniej wyrok TK z 2.07.2007 r. (K 41/05), LEX nr 299957.

32 Wyrok TK z 22.11.2004 r. (SK 64/03), OTK-A 2004, nr 11, poz. 107.

33 Zob. m.in. uchwała SN z 16.06.1994 r. (I KZP 5/94), OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 41, postanowienie SA w Krakowie z 13.01.2009 r. (II AKz 661/08), LEX nr 1099586, postanowienie SA we Wrocławiu z 18.09.2009 r. (II AKz 472/09), LEX nr 534456.

z art. 180 § 2 k.p.k. powoduje, iż postanowienie, na mocy którego dochodzi do zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej, nie może być traktowane jako zwyczajna formalność. Zaufanie, jakim klient obdarza adwokata – warunkujące prawidłowe i zgodne z interesem klienta wykonywanie usług świadczonych przez profesjonalistę – stanowi istotną wartość całego systemu prawnego, której naruszenie jest, jak się wydaje, jednym z najdalej posuniętych działań ingerującym w sferę praw i wolności jednostki.

W literaturze przedmiotu wyraźnie akcentowany jest pogląd, że w sytuacji, gdyby doszło do zwolnienia przez sąd z obowiązku zachowania przez adwokata tajemnicy adwokackiej, należy poinformować o tym właściwą okręgową radę adwokacką. Nadto, na co również wskazuje się w doktrynie, praktyka stosowana w takiej sytuacji polega na złożeniu zażalenia na postanowienie sądu wydane w trybie art. 180 § 2 k.p.k. W razie niezaskarżenia takiego orzeczenia i równoległego istnienia przesłanek przemawiających za tym, że do zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej doszło bez spełnienia przesłanek określonych w przytoczonym przepisie, adwokat naraża się na pociągnięcie go do odpowiedzialności dyscyplinarnej³⁴. Doktryna słusznie wskazuje, że skoro konieczność zachowania tajemnicy obrończej jest nierozzerwalnie związana z konstytucyjnym prawem do obrony, a oskarżony nie ma obowiązku dostarczania dowodów przeciwko sobie, to tym bardziej obowiązek ten nie może spoczywać na jego obrońcy³⁵.

De lege lata w świetle norm konstytucyjnych tajemnica zawodowa, jak już zresztą wspomniano we wcześniejszych rozważaniach, stanowi nie tylko formę ochrony i „szczególną umowę” istniejącą między osobami wykonującymi zawody zaufania publicznego a ich klientami, lecz także istotną instytucję służącą ochronie interesu publicznego. Literatura przedmiotu dostarcza licznych wartości – również rangi konstytucyjnej – których ochronie służyć może tajemnica zawodowa. Nie można jednak tracić z pola widzenia faktu, że owa potrzeba ochrony wspomnianych i wymienionych wcześniej wartości konstytucyjnych nie ma charakteru absolutnego

34 M. Banach, M. Smarzewski, *Ochrona informacji objętych tajemnicą adwokacką w toku postępowania karnego*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 75–87.

35 A. Patyra, *Konstytucyjne gwarancje ochrony tajemnicy zawodowej radcy prawnego (w:) Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018, s. 134.

pod względem prawnym, ale ma zgodnie z uchwałami NRA charakter bezwzględny w wymiarze etycznym³⁶. Jasne wydaje się przy tym, że może ona podlegać pewnym ograniczeniom. Wynikają one bowiem z samej treści art. 31 ust. 3 Konstytucji RP³⁷. Zgodnie z tym przepisem wszelkie ograniczenia dotyczące korzystania z konstytucyjnych wolności oraz praw mogą zostać ustanowione wyłącznie w ustawie i wyłącznie wówczas, gdy są one niezbędne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego albo dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą jednak naruszać samej istoty wolności i praw. Komentatorzy i przedstawiciele doktryny, skądinąd słusznie, podkreślają, że w tym właśnie należy upatrywać i tym należy tłumaczyć istniejące obostrzenia tajemnicy zawodowej. Zwłaszcza chodzi tu o podyktowane potrzebą ochrony interesu publicznego wyjątki, które wymienia art. 6 ust. 4 Prawa o adwokaturze. Chodzi o przepis, zgodnie z którym obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie dotyczy informacji udostępnianych na podstawie przepisów o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (pkt 1) oraz przekazywanych na podstawie przepisów rozdziału 11a działu III ustawy z 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa (pkt 2). Nie można tutaj rzecz jasna zapominać także o wymogach zachowania cech sprawiedliwości toczących się postępowań sądowych³⁸.

Nie można również pominąć, że adwokat ma szczególny obowiązek chronienia tajemnicy zawodowej (dobra w rozumieniu art. 26 k.k.), jest gwarantem jej zachowania³⁹. Z tego względu przy dokonywaniu wykładni przytoczonego wyżej art. 180 § 2 k.p.k. przesłuchanie adwokata co do okoliczności, które objęte są tajemnicą adwokacką, zawsze musi zostać poprzedzone zwolnieniem go z ciężącego na nim obowiązku. Jeżeli zaś doszłoby do sytuacji, w której adwokat samodzielnie złożyłby zeznania, w których ujawniłby przed organem prowadzącym postępowanie fakty, na które „roztacza się” tajemnica adwokacka, wówczas jego działanie mogłoby być interpretowane jako wyczerpanie znamion czynu zabronionego

36 Por. uchwała nr 165/2025 Naczelnej Rady Adwokackiej z 11.01.2025 r. w sprawie rekomendowanego postępowania dotyczącego ochrony tajemnicy adwokackiej.

37 P. Kardas, *Konstytucyjne i ustawowe...*, s. 30; W. Marchwicki, *Tajemnica adwokacka...*, s. 85.

38 W. Filipkowski, K. Prokop, *Wolne zawody prawnicze a przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 2, s. 70–81.

39 J. Warylewski, *Tajemnica adwokacka i odpowiedzialność karna za jej naruszenie (ujawnienie)*, „Palestra” 2015, nr 5–6, s. 13.

z art. 266 § 1 k.k.⁴⁰ Przepis ten typizuje bowiem przestępstwo ujawnienia informacji w związku z wykonywaną funkcją. Jak wskazuje Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie, przy przestępstwie stypizowanym w art. 266 § 1 k.k. rodzajowym przedmiotem ochrony jest dyskrecjonalność informacji, zaś przedmiotem ochrony bezpośredniej prawo zachowania określonych informacji w tajemnicy, przy czym obowiązek dyskrecji spoczywający na depozytariuszu informacji podyktowany może być potrzebą ochrony istotnego interesu prywatnego, stosunku zaufania łączącego dysponenta informacji z jej depozytariuszem, ale także prawidłowego wykonywania niektórych zawodów lub prowadzenia określonej działalności, w których szczególnie znaczenie odgrywa stosunek zaufania⁴¹.

PODSUMOWANIE

Na samorządzie zawodowym adwokatury spoczywa wiele zadań wynikających zarówno z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, jak i z mocy przepisów ustawy Prawo o adwokaturze. Zasadniczą rolą samorządu zawodowego adwokatury jest reprezentowanie adwokatów oraz sprawowanie pieczy nad właściwym wykonywaniem zawodu przez członków tego samorządu – w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Jak wynika z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, samorząd zawodowy adwokatury bez wątpienia odznacza się cechami charakterystycznymi dla zawodów zaufania publicznego, jakie zostały wypracowane w praktyce orzeczniczej Trybunału. Godzi się podkreślić jedynie, że cechą charakterystyczną zawodów zaufania publicznego będącą przedmiotem niniejszego opracowania jest pozyskiwanie przez osoby wykonujące zawód adwokata informacji dotyczących życia prywatnego osób, które korzystają z usług adwokata, i związane z nim zagadnienie objęcia tych informacji tajemnicą zawodową. Pomimo że *de lege lata* brak jest w ustawie zasadniczej wzmianki dotyczącej tajemnicy adwokackiej, to dokonana analiza prowadzi do wniosku, że istnieją argumenty przemawiające za przyznaniem tajemnicy adwokackiej – jako instytucji prawnej – charakteru konstytucyjnego, bowiem znajduje ona swoje źródło m.in. w prawie do obrony wyrażanym przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, prawie do sądu wynikającym

40 M. Czerwiński, *Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej adwokata a uzasadniony interes społeczny*, „Palestra” 2013, nr 11–12, s. 56–57.

41 Postanowienie SN z 21.03.2013 r. (III KK 267/12), LEX nr 1293801.

z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz w prawie do poszanowania prywatności każdego człowieka, o czym stanowi z kolei art. 47 Konstytucji RP.

Uznanie konstytucyjnej podstawy tajemnicy adwokackiej niejako w oczywisty sposób przesądza o jej doniosłym charakterze, który najmocniej przebija się na tle procesu karnego i wykładni przepisów ustawowych. Nie należy jednak postrzegać instytucji tajemnicy adwokackiej jako bytu, któremu można przydać przymiot nienaruszalnego. Podlega ona – podobnie jak inne prawa i wolności człowieka i obywatela – ograniczeniom, których zakres musi spełniać wymogi stawiane przez ustawę zasadniczą w art. 31 ust. 3. Ochrona tajemnicy adwokackiej jest li tylko środkiem w dążeniu do realizacji innych wartości konstytucyjnych.

Należy wystrzegać się wniosku, zgodnie z którym tajemnica adwokacka miałaby stanowić wartość samą w sobie. Ów „służebny charakter” musi więc wpływać na interpretowanie zakresu ochrony prawnej w świetle realnych potrzeb wyznaczanych przez prawa jednostki. Tajemnica adwokacka powinna być odczytywana w sposób możliwie kompleksowy oraz zbliżony, ale nie identyczny, w różnych gałęziach prawa. Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że przedmiotem ochrony w przypadku tajemnicy adwokackiej nie jest sam adwokat, ale proces udzielania przez niego pomocy prawnej oraz informacje, jakie przekazuje mu klient w ramach udzielanej pomocy prawnej, z jednoczesną gwarancją zachowania poufności.

Podstawowymi wartościami uzasadniającymi istnienie tej instytucji są wielokrotnie podnoszone już we wcześniejszych rozważaniach: prawo do obrony, prawo do sądu czy prawo do poszanowania prywatności. Wnioskiem płynącym z przeprowadzonej analizy jest wskazanie, że skuteczna ochrona tych konstytucyjnych wartości, którym – jak już zauważono – służy tajemnica adwokacka, stawia wymóg, aby poszanowanie tej tajemnicy miało wszechstronny charakter.

BIBLIOGRAFIA

AKTY NORMATYWNE

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.).
2. Ustawa z 26.05.1982 r. Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1564).
3. Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.).
4. Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46).
5. Uchwała nr 165/2025 Naczelnej Rady Adwokackiej z 11.01.2025 r. w sprawie rekomendowanego postępowania dotyczącego ochrony tajemnicy adwokackiej.

ORZECZNICTWO

1. Postanowienie SA w Krakowie z 13.01.2009 r. (II AKz 661/08), LEX 1099586.
2. Postanowienie SA we Wrocławiu z 18.09.2009 r. (II AKz 472/09), LEX 534456.
3. Postanowienie SN z 21.03.2013 r. (III KK 267/12), LEX nr 1293801.
4. Postanowienie TK z 24.11.2004 r. (Ts 57/04), OTK-B 2004, nr 5, poz. 300.
5. Uchwała SN z 16.06.1994 r. (I KZP 5/94), OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 41.
6. Wyrok TK z 2.07.2007 r. (K 41/05), OTK-A 2007, nr 7, poz. 72.
7. Wyrok TK z 22.11.2004 r. (SK 64/03), OTK-A 2004, nr 11, poz. 107.
8. Wyrok TK z 22.05.2001 r. (K 37/00), OTK ZU 2001, nr 4, poz. 86.
9. Wyrok TK z 24.03.2015 r. (K 19/14), Dz.U. z 2015 r. poz. 476.
10. Wyrok TK z 26.03.2008 r. (K 4/07), OTK ZU 2006, nr 10/A, poz. 149.
11. Wyrok TK z 7.05.2002 r. (SK 20/00), OTK-A 2002, nr 3, poz. 29.
12. Wyrok TK z 7.03.2012 r. (K 3/10), OTK ZU 2012, nr 3/A, poz. 25.

LITERATURA

1. Banach M., Smarzewski M., *Ochrona informacji objętych tajemnicą adwokacką w toku postępowania karnego*, „Palestra” 2019, nr 7–8.
2. Biłgorajski A., Tyrka G., *Kilka uwag na temat granic wolności wypowiedzi przedstawicieli prawnych zawodów zaufania publicznego (w:) Granice wolności wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawnych*, red. A. Biłgorajski, Warszawa 2015.
3. Ciapała J., *Samorzędy osób wykonujących zawody prawnicze w kontekście postanowień art. 17 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. (w:) Samorzędy w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013.
4. Czerwiński M., *Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej adwokata a uzasadniony interes społeczny*, „Palestra” 2013, nr 11–12.
5. Filipkowski W., Prokop K., *Wolne zawody prawnicze a przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 2.
6. Grzonka L., Kosturbiec J., *Zawód zaufania publicznego. Przyczynek do dyskusji*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2007, nr 9.
7. Hausner J., Długosz D., *Tezy w sprawie zawodów zaufania publicznego (w:) S. Legat, M. Lipińska, Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002.
8. Jastrzębski R., *Analiza prawnoustrojowa samorządów i zawodów prawnych w Polsce w XX wieku*, Warszawa 2018.
9. Kaczmarek P., *Zaufanie do zawodów prawnych w społeczeństwie ryzyka (w:) Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, red. H. Izdebski, P. Skuczyński, Warszawa 2011.
10. Kalwas A., *Ograniczenie tajemnicy zawodowej wolnych zawodów prawnych w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy*, „Glosa” 2004, nr 4.
11. Kardas P., *Konstytucyjne i ustawowe aspekty ochrony tajemnicy zawodowej powierzonej przedstawicielom zawodów zaufania publicznego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 4.
12. Klatka Z., *Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata*, Warszawa 2004.
13. Kłusek P., *Państwo a samorzędy zawodów zaufania publicznego*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 103.
14. Łabno A., *Wielka encyklopedia prawa. Tom VI. Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2016.
15. Malicki A., *O dysponowaniu tajemnicą adwokacką oraz jej granicach – perspektywa adwokacka (w:) Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
16. Marchwicki W., *Tajemnica adwokacka. Analiza konstytucyjna*, Warszawa 2015.
17. Patyra A., *Konstytucyjne gwarancje ochrony tajemnicy zawodowej radcy prawnego (w:)*

Tajemnica zawodowa radcy prawnego, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018.

18. Piesiewicz P.F., Eysymontt M. (w:) R. Baszuk, W. Bergier, P. Litwiński, W. Marchwicki, J. Parańianowicz, P. Wiśniewski, A. Zemke-Górecka, A. Zwara, P.F. Piesiewicz, M. Eysymontt, *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Warszawa 2023.
19. Sarnecki P., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2001 r. I CKN 1217/98*, „Palestra” 2002, nr 5–6.
20. Smarż J., *Konstytucyjne uwarunkowania tworzenia samorządów zawodowych*, „Studia Prawnicze” 2013, nr 3.
21. Sobański P., *Rola samorządu zawodowego adwokatury w świetle Konstytucji RP – wybrane zagadnienia* (w:) *Dylematy wokół konstytucyjnej pozycji samorządów*, red. A. Bisztyga, J. Ciapała, A. Pyrżyńska, Warszawa 2024.
22. Trela J. (w:) *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2016.
23. Tuleja P. (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, art. 17.
24. Warylewski J., *Tajemnica adwokacka i odpowiedzialność karna za jej naruszenie (ujawnienie)*, „Palestra” 2015, nr 5–6.

STRESZCZENIE

Tajemnica adwokacka stanowi fundament zapewnienia prawa do obrony i ochrony prywatności jednostek w demokratycznym państwie prawa. Autor analizuje jej konstytucyjne podstawy oraz relacje z innymi wartościami, jak interes publiczny. W artykule przedstawiono orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego i przykłady z praktyki prawniczej, wskazując na wyzwania związane z jej stosowaniem. Autor szczególną uwagę poświęca problematyce ochrony praw jednostki, podkreślając, że tajemnica ta stanowi element niezbędny każdego demokratycznego państwa prawa, zaś jego naruszenie może prowadzić do osłabienia zaufania obywateli do wymiaru sprawiedliwości oraz ograniczenia dostępu do rzetelnej obrony.

Słowa kluczowe: tajemnica adwokacka, Konstytucja, prawo do obrony, interes publiczny

ABSTRACT

Attorney-client privilege is a fundamental pillar in ensuring the right to defense and the protection of individual privacy in a democratic state governed by the rule of law. The author analyzes its constitutional foundations and its relationship with other values, such as public interest. The article presents Constitutional Tribunal rulings and examples from legal practice, highlighting the challenges of its application. Special attention is given to the protection of individual rights, emphasizing that this privilege is an essential element of any democratic legal system. Its violation may lead to a decline in public trust in the judiciary and restrict access to fair legal defense.

Keywords: Attorney-client privilege, Constitution, Right to defense, Public interest

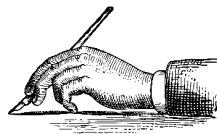
OBYWATELSTWO Państwa Watykańskiego

na podstawie wybranych fragmentów
Ustawy o obywatelstwie i pobycie
z dnia 7 czerwca 1929 roku

adw. dr Adrian Rośton

Izba Adwokacka w Siedlcach

Celem niniejszej publikacji jest przybliżenie ogólnej charakterystyki Państwa Miasta Watykan, a także zagadnień dotyczących obywatelstwa Watykanu na podstawie wybranych fragmentów ustawy o obywatelstwie i pobycie z 7.06.1929 r.

CHARAKTERYSTYKA PAŃSTWA MIASTA WATYKAN. INFORMACJE OGÓLNE

Watykan, mimo swojego niewielkiego rozmiaru, odgrywa ogromną rolę na arenie międzynarodowej, zarówno pod względem religijnym, jak i politycznym. Jest to centrum katolickiego świata – miejsce, które ma niezwykle znaczenie dla wszystkich wiernych.

Głową Kościoła katolickiego jest papież, który pełni rolę duchowego przewodnika dla blisko 1,4 miliarda katolików. Watykan nie tylko jest siedzibą papieża, ale także miejscem wielu ważnych instytucji kościelnych, takich jak kongregacje, dykasterie, papieskie nuncjatury itd., które pełnią kluczowe funkcje w administracji Kościoła. Natomiast jeśli chodzi o ochronę

papieża, a także zapewnienie bezpieczeństwa w obrębie terytorium państwa – funkcję tę pełni Gwardia Szwajcarska.

Watykan jest to państwo-miasto położone w Europie Południowej, na Półwyspie Apenińskim, enklawa na terytorium Włoch (w Rzymie). Watykan posiada około 1000 obywateli. Jest to zamierzony efekt polityczny i organizacyjny, ponieważ Watykan nie potrzebuje licznej populacji do sprawowania swoich funkcji, a raczej koncentruje się na tym, by obywatelstwo było przyznawane tym, którzy faktycznie angażują się w działalność na rzecz Kościoła i Stolicy Apostolskiej.

Stolica Apostolska (łac. *Sancta Sedes*) jest połączona z Watykanem unią personalną, a także funkcjonalną. Stolica Apostolska sprawuje nad Watykanem suwerenną oraz wyłączną władzę i jurysdykcję oraz zwierzchnictwo¹. Obydwa byty posiadają międzynarodową podmiotowość prawną.

Pius XI chciał przede wszystkim, aby Stolica Apostolska miała swoją suwerenną siedzibę na niezależnym terenie. Również mała liczba mieszkańców państwa pozwala na względnie małą opiekę ze strony głowy państwa. Do tego można wprowadzić specjalną selekcję (co uczyniono), która podnosiłaby rangę obywatelstwa w stosunku do innych państw. Na prośbę Piusa XI terytorium watykańskie zostało oczyszczone z domów mieszkalnych, co przyczyniło się do zmniejszenia ludności do minimum, tzn. pozostawienia jako obywateli osób będących w służbie Stolicy Apostolskiej². Biskup Rzymu zdawał sobie sprawę, iż dużym terytorium jest trudniej zarządzać, zatem przyjęto, że terytorium Watykanu będzie wynosiło niespełna pół kilometra kwadratowego (0,44 km²). Jest to zatem wynikiem celowych działań. Watykan jest najmniejszym państwem świata pod względem powierzchni i najmniejszym niepodległym państwem pod względem liczby ludności.

1 J. Barcik, T. Srogosz, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2007, s. 152 i n.; S. Jeźmański, *Państwo-Miasto Watykańskie i Stolica Apostolska w świetle prawa międzynarodowego*, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4942> (dostęp: 21.02.2025 r.).

2 M. Łukaszewski, *Obywatelstwo watykańskie a zasada ius sanguinis i ius soli*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2010, t. 1, s. 180–181.

TRAKTATY LATERAŃSKIE I POWSTANIE PAŃSTWA MIASTA WATYKAN

Traktaty Laterańskie, które zostały podpisane 11.02.1929 r. pomiędzy Włochami a Stolicą Apostolską, udzieliły odpowiedzi na pytanie dotyczące przyszłości dawnego Państwa Kościelnego. Traktaty te uznawały absolutną oraz widoczną niezależność Stolicy Apostolskiej, pozwalały na uniknięcie różnego rodzaju nieuzasadnionych zakłóceń zewnętrznych. Ustanowienie Państwa Watykańskiego było aktem niepodważalnej suwerenności na arenie międzynarodowej. Społeczność międzynarodowa od zawsze uważała Stolicę Apostolską za najwyższy organ Kościoła katolickiego. Aby warunek niezależności terytorialnej mógł zostać spełniony, niezbędne było uzyskanie przez przyszłe państwo terytorium. Stało się jasne, że konieczna jest wola obu stron traktatu do utworzenia prawdziwego państwa, chociażby o symbolicznej powierzchni, o szczególnych cechach wyróżniających je na arenie międzynarodowej. W konsekwencji traktaty przyznawały Watykanowi wszystkie elementy niezbędne do istnienia państwa³. Państwo Miasto Watykan „istnieje jako skuteczna gwarancja wolności Stolicy Apostolskiej i środek zabezpieczenia rzeczywistej i widzialnej niezależności Biskupa Rzymskiego w pełnieniu jego misji w świecie”⁴.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA USTROJU PAŃSTWA MIASTA WATYKAN

W państwach demokratycznych suwerenem jest naród. Inaczej jest natomiast w Watykanie. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawa zasadnicza określa papieża – Najwyższego Kapłana jako suwerena, ustrojodawcę, najwyższego ustawodawcę, podmiot sprawujący władzę, a także sędziego oraz osobę nadającą godności, stanowiska i urzędy w państwie. Funkcje legislacyjne pełni Papieska Komisja ds. Państwa Watykańskiego, zaś bieżącym zarządzaniem Watykanem zajmuje się Gubernatorat Państwa Watykańskiego. W relacjach zagranicznych

3 A. Sarais, *Alcuni cenni circa i rapporti tra diritto canonico e le fonti del diritto Vaticano*, IURA ORIENTALIA IX (2013), p. 208–209.

Watykan (najczęściej występuje jako Stolica Apostolska) reprezentuje sekretarz stanu, potocznie nazywany premierem Watykanu⁵.

WYBRANE FRAGMENTY USTAWY O OBYWATELSTWIE I POBYCIE Z 7.06.1929 R.

Ustawa o obywatelstwie i pobycie z 7.06.1929 r. (fragmenty)⁶ została podpisana przez ówczesnie panującego papieża Piusa XI. Składa się z dwóch rozdziałów: rozdział I zatytułowany jest „O obywatelstwie”, natomiast rozdział II nosi nazwę „O wstępie na teren i pobycie w Mieście Watykan [...]”.

- **Art. 1** **traktuje o tym, że obywatelami Miasta Watykan są:**
 - a) **kardynałowie zamieszkali w Mieście Watykan lub w Rzymie;**
 - b) **osoby na stałe zamieszkałe w Mieście Watykan z racji godności, obowiązków, urzędu czy zatrudnienia, gdy takiego zamieszkania wymaga ustawa lub rozporządzenie. Obywatelami są również osoby upoważnione przez Biskupa Rzymu, ewentualnie działającego w jego imieniu Kardynała Sekretarza Stanu, w sytuacji odnoszącej się do osoby związanej z orszakiem papieskim lub którymkolwiek z urzędów, który został wymieniony w przepisach art. 2 ustawy zasadniczej Miasta Watykan, albo przez Gubernatora, w sytuacji, gdy chodzi o inną osobę;**
 - c) **osoby, które z powodów podlegających suwerennej ocenie zostały upoważnione przez Najwyższego Kapłana do zamieszkania na stałe w Mieście Watykan z przyznaniem lub z zachowaniem obywatelstwa.**
- **Przepisy art. 2** **traktują, iż współmałżonek oraz dzieci, jak również zstępni i bracia, a także siostry obywatela watykańskiego są również uznawani za obywateli watykańskich. Warunkiem jest tutaj wspólne zamieszkiwanie z jednoczesnym**

⁴ Preambula Konstytucji Watykanu, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/watykan-01.html> (dostęp: 6.07.2020 r.).

⁵ Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan z 26 listopada 2000 roku, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/watykan-01.html>, (dostęp: 21.02.2025 r.).

⁶ Ustawa o obywatelstwie i pobycie z 7 czerwca 1929 roku (fragmenty), <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/watykan-05.html> (dostęp: 21.02.2025 r.).

otrzymywaniem upoważnienia do zamieszkiwania z nim (na podstawie norm zawartych w niniejszej ustawie).

- Upoważnienia, o którym mowa, udziela Biskup Rzymu lub działający w jego imieniu Kardynał Sekretarz Stanu (art. 3). Dla współmałżonka i dzieci można udzielić go po prostym ustaleniu więzi rodzinnych, a wygaśnięcie tegoż upoważnienia następuje z mocy prawa:

a) dla współmałżonka – gdy stwierdzono nieważność małżeństwa lub dyspensowano od zawartego albo gdy orzeczono separację;

b) dla dzieci, wraz z ukończeniem 25. roku życia, z wyjątkiem niezdolnych do pracy i pozostających na utrzymaniu obywatela watykańskiego;

c) dla córek wraz z ich zamążpójściem,

- z zastrzeżeniem kompetencji Najwyższego Kapłana, o których mowa w art. 1 pkt c oraz w art. 16 (upoważnienie Najwyższego Kapłana do udzielenia prawa pobytu przez czas nieokreślony w Mieście Watykan, nieskutkujące otrzymaniem obywatelstwa) oraz kompetencji Gubernatora lub delegowanego, o których mowa w art. 17⁷ (art. 4).

- Przepisy art. 5 traktują o tym, że upoważnienie do zamieszkania na podstawie norm zawartych w niniejszej ustawie dotyczy wstępnych, braci i siostr, jeśli wspomniani krewni nie pozostają na utrzymaniu obywatela watykańskiego z obowiązkiem alimentacji wobec nich. Upoważnienie to wygasa z mocy prawa w stosunku do siostr wraz z ich zamążpójściem, natomiast w stosunku do braci z momentem osiągnięcia przez nich 25 lat, z wyjątkiem niezdolnych do pracy. Oczywiście w każdym z tych przypadków pozostają w mocy kompetencje Najwyższego Kapłana (art. 1 pkt c oraz w art. 16) oraz Gubernatora lub delegowanego (art. 17).

- Obywatelstwo watykańskie tracą (art. 6):

a) kardynałowie, gdy z jakiegokolwiek powodu przestaną zamieszkiwać w Mieście Watykan lub w Rzymie;

⁷ Zob. art. 17 – Uprawnienia Gubernatora lub delegowanego do udzielenia osobie upoważnienia do wstępu do Miasta Watykan oraz pobytu w nim.

- b) każdy obywatel, wraz z dobrowolnym opuszczeniem zamieszkania w tym Mieście;
 - c) osoby na stałe zamieszkałe w Mieście Watykan z racji godności, obowiązków, urzędu czy zatrudnienia, gdy takiego zamieszkania wymaga ustawa lub rozporządzenie. Obywatelami są również osoby upoważnione przez Biskupa Rzymu, ewentualnie działającego w jego imieniu Kardynała Sekretarza Stanu, w sytuacji odnoszącej się do osoby związanej z orszakiem papieskim lub którymkolwiek z urzędów, który został wymieniony w przepisach art. 2 ustawy zasadniczej Miasta Watykan, albo przez Gubernatora, w sytuacji gdy chodzi o inną osobę – gdy utracą godność, obowiązki, urząd czy zatrudnienie, na którego podstawie byli zobowiązani lub upoważnieni do zamieszkania w tymże Mieście;
 - d) każdy obywatel watykański, którego zamieszkanie w Mieście zależy od upoważnienia, o którym mowa w niniejszej ustawie, z utratą prawa do ubiegania się o upoważnienie na podstawie powyższych artykułów albo z odwołaniem upoważnienia.
- Pozostają zawsze w mocy kompetencje (art. 4) Najwyższego Kapłana oraz Gubernatora lub delegowanego, o których mowa w art. 17.
 - Obywatelstwa watykańskiego nie traci się przez sam fakt czasowego pobytu gdzie indziej. Nie może jednak temu towarzyszyć utrata miejsca zamieszkania w Mieście Watykan lub w Rzymie (odnosi się to do kardynałów), lub też uzasadniających opuszczenie zamieszkania z powodu innych okoliczności (art. 8).
 - Upoważnienia, o których mowa w niniejszej ustawie, odwoływane są w każdym czasie, jednak z zachowaniem słusznego okresu wypowiedzenia, o ile nie stoi temu na przeszkodzie ochrona porządku publicznego, służby, moralność czy dyscyplina (art. 9).
 - Do zadań Gubernatora należy (art. 10) wydawanie na podstawie norm regulowanych przez rozporządzenie dowodu tożsamości (którym obywatele watykańscy powinni się legitymować, co pozwala im na wchodzenie do Miasta i wychodzenie z niego bez formalności. Z obowiązku legitymowania się dowodem tożsamości są zwolnieni Kardynałowie, którzy są obywatelami watykańskimi, oraz ich orszak, Gubernator oraz inne osoby, które ujęte zostały w rozporządzeniu). Ponadto do jego zadań należy prowadzenie listy obywateli watykańskich (art. 11).

- Na wyżej wymienioną listę wpisuje się (art. 10):

- a) nazwiska obywateli watykańskich ze wskazaniem tytułu obywatelstwa⁸;
- b) stwierdzenia o utracie obywatelstwa watykańskiego z jakiegokolwiek powodu;
- c) upoważnienia przewidziane przez niniejszy rozdział oraz ich odwołanie;
- d) deklaracje dobrowolnego opuszczenia stałego zamieszkania.

Należy pamiętać ponadto, że faktycznie w ustawie o obywatelstwie i pobycie znajduje się zapis pozwalający uzyskać obywatelstwo watykańskie, niemniej jest to bardzo trudne w praktyce. Przyznania obywatelstwa watykańskiego dokonuje się najczęściej na czas pełnienia funkcji w Watykanie lub Stolicy Apostolskiej. Warto nadmienić, iż nie istnieją żadne organizacje, które zrzeszałyby na zasadach dobrowolności oraz równości obywateli watykańskich⁹. Osoby, którym ustawa przyznaje obywatelstwo, posiadają także obywatelstwo swojego kraju pochodzenia.

Papież Benedykt XVI w dniu 22.02.2011 r. ogłosił nową ustawę o obywatelstwie watykańskim, która weszła w życie 1 marca, zastępując dotychczasową ustawę¹⁰.

OBYWATELSTWO WATYKAŃSKIE – – PRAWA I OBOWIĄZKI OBYWATELI WATYKANU

Obywatelstwo watykańskie scharakteryzować można najogólniej na podstawie jego trzech głównych cech:

1. **Funkcyjny charakter – obywatelstwo przyznawane jest co do zasady w związku z wykonywaniem istotnych funkcji w służbie Państwu Miastu Watykan lub Stolicy Apostolskiej.**

8 Zob. art. 1 pkt a, b, c ustawy o obywatelstwie i pobycie z 7.06.1929 r. (fragmenty).

9 Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan oraz inne akty ustrojowe, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 16.

10 Zob. Legge 22 febbraio 2011, n. CXXXI, <https://www.olir.it/wp-content/uploads/2011/04/5613-legge-22-febbraio-2011-n-cxxxI.pdf> (dostęp: 21.02.2025 r.).

2. Obowiązek stałego zamieszkania na terenie Watykanu.

3. Czasowy charakter tego obywatelstwa – przyznawane jest na określony czas, np. na okres pełnienia służby¹¹.

Z kolei osoby, które posiadają prawo tylko do pobytu na terenie Państwa Miasta Watykan, określa się mianem rezydentów. W ich skład wchodzi przede wszystkim osoby, którym na wniosek przysługuje prawo do przyznania obywatelstwa, a pomimo tego nie skorzystali oni z tej możliwości z różnych względów. Dodatkowo mogą być to członkowie rodziny obywatela¹².

Prawo watykańskie nie reguluje precyzyjnie katalogu obowiązków oraz praw, jakie posiadają obywatele Państwa Miasta Watykan. Obywatele watykańscy nie mają przymusu płacenia podatków, jednak uiszczają na rzecz państwa niewielkie świadczenia. Nie posiadają oni także prawa wyborczego (czynnego ani biernego). Nie dotyczy to kardynałów – rezydentów, którzy są zarazem członkami Kolegium Kardynalskiego, posiadającego uprawnienia do uczestniczenia w konklawe (czyli ogólnym zgromadzeniu kardynałów do wyboru papieża). Należy zaznaczyć, iż prawo to nie wynika z samego faktu posiadania obywatelstwa, ale z innych aktów prawnych. Podobna sytuacja jest w przypadku biernego prawa wyborczego, które nie wynika z samego faktu posiadania obywatelstwa.

Na koniec warto nadmienić, iż głową Państwa Watykańskiego może zostać każdy mężczyzna, pełnoletni, który przyjął chrzest w wierze rzymskokatolickiej i nie posiada żony. Co ciekawe, głową państwa Watykan może zostać nie tylko osoba duchowna, ale także osoba świecka, która spełnia powyższe wymagania. W tym przypadku dochodzi również do zbiegu przepisów, które umożliwiają wybór przez Kolegium Kardynalskie w takim samym stopniu obywatela watykańskiego, jak i obywatela innego państwa¹³.

¹¹ Legge 22 febbraio 2011, n. CXXXI..., s. 115.

¹² Legge 22 febbraio 2011, n. CXXXI..., 115–116.

¹³ M. Łukaszewski, Obywatelstwo..., s. 187.

ZAKOŃCZENIE

Obywatelstwo watykańskie opiera się na zasadzie *ius officii*. Jest to specyficzna forma obywatelstwa, która traktuje o tym, że obywatelstwo watykańskie nie przysługuje osobie urodzonej na terytorium Watykanu, jak również osobie urodzonej z obywateli tegoż państwa. Obywatelstwo to jest ściśle związane z wykonywaniem przez osobę funkcji, po której ukończeniu osoba ta traci obywatelstwo wraz ze wszystkimi prawami i obowiązkami z nim związanymi. Z pewnością takie rozwiązanie nie jest częstą praktyką nadawania i utraty obywatelstwa. Taka forma obywatelstwa jest rzadko spotykana w innych państwach, co sprawia, że Watykan pozostaje wyjątkiem w kontekście prawa międzynarodowego. Watykan dzięki temu rozwiązaniu zachowuje swoją wyjątkową rolę jako centrum Kościoła katolickiego, a obywatele tego państwa pełnią bardzo specyficzną rolę w globalnej strukturze Kościoła. Celem tej struktury jest nie tylko wykonywanie zadań administracyjnych, ale również służba duchowa.

BIBLIOGRAFIA

PIŚMIENICTWO

1. Barcik J., Srogosz T., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2007.
2. Kowalczyk P., Wyrok w imieniu Najwyższego Kapłana – charakterystyka władzy sądowniczej w Państwie Mieście Watykan, „Studia Iuridica Toruniensia”, t. 14.
3. Łukaszewski M., *Obywatelstwo watykańskie a zasada ius sanguinis i ius soli*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2010, t. 1.
4. Sarais A., *Alcuni cenni circa i rapporti tra diritto canonico e le fonti del diritto Vaticano*, IURA ORIENTALIA IX (2013).
5. *Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan oraz inne akty ustrojowe*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008.

AKTY PRAWNE

1. Legge 22 febbraio 2011, n.CXXXI, <https://www.olir.it/wp-content/uploads/2011/04/5613-legge-22-febbraio-2011-n-cxxxI.pdf> (dostęp: 21.02.2025 r.).
2. Preambuła Konstytucji Watykanu, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/watykan-01.html> (dostęp: 21.02.2025 r.).
3. Ustawa o obywatelstwie i pobycie z 7 czerwca 1929 roku (fragmenty), <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/watykan-05.html> (dostęp: 21.02.2025 r.).
4. Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan z 26 listopada 2000 roku, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/watykan-01.html> (dostęp: 21.02.2025 r.).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. Jeżmański S., *Państwo-Miasto Watykańskie i Stolica Apostolska w świetle prawa międzynarodowego*, <http://www.racionalista.pl/kk.php/s,4942> (dostęp: 21.02.2025 r.).

STRESZCZENIE

Watykan jest najmniejszym państwem świata pod względem powierzchni (0,44 km²) i najmniejszym niepodległym państwem pod względem liczby ludności (około 1000 obywateli). Traktaty Laterańskie, podpisane 11.02.1929 r. pomiędzy Włochami a Stolicą Apostolską, rozstrzygnęły kwestię przyszłości dawnego Państwa Kościelnego. Watykan to monarchia elekcyjna i teokratyczna, w której pełnię władzy sprawuje papież, posiadający władzę absolutną. Obywatelstwo Watykanu nie jest nabywane przez urodzenie, lecz nadawane w związku z pełnioną funkcją. Obywatele watykańscy nie mają obowiązku płacenia podatków, lecz wnoszą na rzecz państwa niewielkie świadczenia. Nie posiadają oni prawa wyborczego (czynnego ani biernego), co istotnie ogranicza ich prawa polityczne.

Słowa kluczowe: obywatelstwo, Państwo Watykańskie, Watykan, prawo, prawo kanoniczne, ustawa o obywatelstwie i bycie

ABSTRACT

The Vatican is the smallest country in the world in terms of area (0.44 km²) and the smallest independent state by population (approximately 1,000 citizens). The Lateran Treaties, signed on February 11, 1929, between Italy and the Holy See, resolved the issue of the future of the former Papal States. The Vatican is an elective and theocratic monarchy in which full authority is exercised by the pope, who holds absolute power. Vatican citizenship is not acquired by birth but is granted based on one's official function. Vatican citizens are not required to pay taxes but make small contributions to the state. They do not possess voting rights (active or passive), which significantly limits their political rights.

Keywords: citizenship, Vatican City State, Vatican, law, canon law, law on citizenship and residence

Recenzja książki

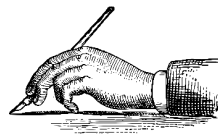
"WSPIERANIE I RESOCJALIZACJA NIELETNICH: KOMENTARZ"

redakcja naukowa Violetta Konarska-Wrżosek;
autorzy Piotr Górecki, Paweł Kobes, Violetta Konarska-Wrżosek,
Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023

dr Patrycja Brózek

doktor nauk prawnych, niezależny badacz

Nakładem cenionego w środowisku prawniczym Wydawnictwa Wolters Kluwer Polska, w ramach serii „Komentarze Praktyczne” w 2023 r. ukazało się I wydanie komentarza do ustawy z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. poz. 1700; zm.: Dz.U. z 2023 r. poz. 289) zatytułowanego *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich: komentarz*. Jego autorami są znani prawnicy, reprezentujący różne pokolenia, tj. prof. dr hab. Violetta Konarska-Wrżosek, dr Piotr Górecki oraz dr Paweł Kobes. Odpowiedzialna za redakcję naukową komentarza jest prof. dr hab. Violetta Konarska-Wrżosek, kierownik Katedry Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 2011–2022; specjalizuje się w problematyce nieletnich oraz w zakresie prawa karnego materialnego: powszechnego, skarbowego i wykroczeń; autorka publikacji naukowych o charakterze monograficznym, komentarzowym, podręcznikowym i artykułowym z tego zakresu; członek towarzystw naukowych oraz stały recenzent kilku prestiżowych czasopism prawniczych; przewodnicząca zespołu (2009–2015) powołanego przez Ministra Sprawiedliwości do przeprowadzenia analizy dotychczasowych i wypracowania nowych rozwiązań prawnych w zakresie problematyki nieletnich. Z kolei Piotr

Górecki to doktor nauk prawnych; sędzia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu w stanie spoczynku; adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1996–2006); członek zespołu (2009–2015) powołanego przez Ministra Sprawiedliwości do przeprowadzenia analizy dotychczasowych i wypracowania nowych rozwiązań prawnych w zakresie postępowania w sprawach nieletnich; autor wielu opracowań z zakresu postępowania karnego oraz postępowania w sprawach nieletnich. Paweł Kobes natomiast to doktor nauk prawnych, adiunkt w Zakładzie Prawa i Polityki Penitencjarnej Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego oraz wykładowca w Collegium Witelona Uczelni Państwowej w Legnicy; autor wielu publikacji krajowych i zagranicznych, przede wszystkim z zakresu postępowania z nieletnimi, prawa karnego wykonawczego, prawa karnego materialnego i kryminologii, a także opracowań eksperckich dotyczących systemu postępowania z nieletnimi, kurateli sądowej, funkcjonowania ośrodków kuratorskich, itp.

Po samym już tylko tytule opracowania można stwierdzić, iż posiada ono wiele walorów istotnych dla współczesnej nauki, a także prawniczej praktyki. W komentarzu w sposób przystępny i szczegółowy omówiono przepisy nowej ustawy z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, która zastąpiła poprzednio obowiązującą ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26.10.1982 r. Ogólne główne wątki podjęte w ramach komentarza to: demoralizacja nieletnich i dopuszczanie się przez nich czynów karalnych, młodzież trudna, prawa i obowiązki nieletnich, przestępczość nieletnich, pedagogika resocjalizacyjna, postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze w sprawie nieletnich, reintegracja społeczna, socjalizacja prawna, środki służące przeciwdziałaniu demoralizacji nieletnich, ośrodki wychowawcze i zakłady poprawcze, czynności kuratora sądowego, ośrodki kuratorskie, schroniska dla nieletnich, itp. Autorzy wyznaczyli sobie cel zebrania i wyjaśnienia, w jednym kompleksowym dziele, różnych przepisów dotyczących tych kwestii, tworząc w ten sposób wartościowe kompendium wiedzy na ten temat. Pogłębiona analiza różnorodnych zagadnień pozwoliła autorom na wyprowadzenie wielu ciekawych wniosków natury ogólnej oraz ukazanie w nowym świetle kluczowych problemów związanych z podjętą tematyką. Należy bowiem odnotować, że nowe przepisy omawianej ustawy wprowadzają wiele zmian w stosunku do poprzedniego stanu prawnego, a zatem ich stosowanie w praktyce może czasami powodować

różnego rodzaju trudności. Można tutaj między innymi wymienić takie zmiany jak np. to, że: nieletni, którzy popełnili najpoważniejsze przestępstwa (np. gwałt, zabójstwo), są obligatoryjnie umieszczani w zakładach poprawczych; sąd może objąć nadzorem kuratorskim każdego, kto opuszcza zakład poprawczy, w przypadku wątpliwości co do stopnia jego resocjalizacji; podniesiono górną granicę wieku przebywania w zakładzie poprawczym do 24. roku życia (w przypadku najcięższych przestępstw); wprowadzono minimalny wiek odpowiedzialności nieletnich, w przypadku gdy wykazują oni przejawy demoralizacji (10 lat).

„Nowa” ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich została uchwalona po 40 latach obowiązywania ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26.10.1982 r., którą zastąpiła z dniem 1.09.2022 r., po zaledwie 19-dniowym *vacatio legis*, przy czym niektóre jej uregulowania weszły w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia (które miało miejsce 12.08.2022 r.). Trzeba przy tym nadmienić, iż ustawa z 1982 r. była wielokrotnie nowelizowana, w tym dwie jej nowelizacje, tj. z 2000 r. i 2013 r., miały zakres dość szeroki. Szczególnie nowelizacja ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 30.08.2013 r., przygotowana przez zespół pod przewodnictwem prof. dr hab. V. Konarskiej-Wrżosek (którego członkiem był również m.in. dr Piotr Górecki), była obszerna i istotna zarówno w zakresie unormowań materialnoprawnych, jak i proceduralnych (zob. s. 29 Komentarza). Niezbędne było uchwalenie nowej ustawy, której celem według uzasadnienia do jej projektu jest m.in.: uporządkowanie i usystematyzowanie materii z nią związanych; konieczność dostosowania regulacji jej dotyczących do standardów konstytucyjnych i międzynarodowych; optymalizacja dotychczasowych rozwiązań prawnych w tym przedmiocie; wzmocnienie efektywności oddziaływań podejmowanych względem nieletnich. Zasadniczym założeniem, które legło u podstaw prac nad nową ustawą normującą postępowanie w sprawach nieletnich, była potrzeba stworzenia kompleksowej regulacji tego postępowania, obejmującej etap postępowania rozpoznawczego oraz wykonawczego, przy uwzględnieniu standardów konstytucyjnych i międzynarodowych oraz zmian w rzeczywistości społecznej, obserwowanych m.in. w obszarze zachowań najmłodszych członków społeczeństwa, w tym zmiany charakteru czynów zabronionych przez nich popełnianych. W opinii projektodawcy ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26.10.1982 r. pomimo wielu nowelizacji nie zapewniała optymalnych instrumentów wsparcia procesu resocjalizacji nieletnich, którzy wykazują

przejawy demoralizacji lub dopuszczają się czynów karalnych, w dążeniu do kształtowania prawidłowych postaw społecznych oraz powrotu na drogę przestrzegania porządku prawnego, przy jednoczesnym zagwarantowaniu poszanowania ich wolności i praw (s. 30 Komentarza). Poprzednio obowiązująca ustawa nie odpowiadała także aktualnym wymaganiom prawodawczym, w szczególności w zakresie konieczności regulacji określonych materii na poziomie ustawowym. Zaistniała zatem potrzeba opracowania całościowego aktu prawnego w tym przedmiocie, który porządkuje i doprecyzowuje materię dotyczącą spraw nieletnich. Przedmiotowa materia wymagała wprowadzenia różnych nowych rozwiązań, które mają wzmocnić efektywność oddziaływań podejmowanych wobec nieletnich (zob. <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-wspieraniu-i-resocjalizacji-nieletnich2>, dostęp: 20.02.2025 r.).

Obszerność zamieszczonego na ponad 500 stronach komentarza jest konsekwencją szczegółowego i kompleksowego objaśnienia przepisów ustawy z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Jego konstrukcja jest przejrzysta i spójna. Taka konstrukcja ułatwia czytelnikowi poszukiwanie wybranych instytucji oraz pojęć związanych z omawianą tematyką. W komentarzu można wyróżnić: wykaz skrótów, wstęp, siedem działów, bibliografię, informacje o autorach. Dział I to przepisy ogólne. Dział II dotyczy środków przeciwdziałania demoralizacji nieletnich i dopuszczania się przez nich czynów karalnych. W dziale III zostało scharakteryzowane postępowanie rozpoznawcze – w jego ramach wyodrębniono: rozdział 1. „Przepisy ogólne”; rozdział 2. „Strony i pokrzywdzony”; rozdział 3. „Środki tymczasowe i zatrzymanie”; rozdział 4. „Postępowanie w pierwszej instancji”; rozdział 5. „Postępowanie odwoławcze”. Kolejny dział IV dotyczy problematyki postępowania wykonawczego i w jego ramach wyodrębnione zostały: rozdział 1. „Przepisy ogólne”; rozdział 2. „Prawa i obowiązki nieletnich”; rozdział 3. „Nadzór nad wykonywaniem orzeczeń”; rozdział 4. „Wykonywanie środków wychowawczych” (oddział 1. „Przepisy ogólne”; oddział 2. „Upomnienie”; oddział 3. „Zobowiązanie nieletniego do określonego postępowania”; oddział 4. „Nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego”; oddział 5. „Czynności kuratora sądowego oraz nadzór organizacji społecznej, pracodawcy albo osoby godnej zaufania”; oddział 6. „Ośrodki kuratorskie”; oddział 7. „Skierowanie do organizacji lub instytucji”; oddział 8. „Umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej”; oddział 9. „Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym”; oddział 10. „Umieszczenie w okręgowym

ośrodka wychowawczym)”; rozdział 5. „Wykonywanie środka leczniczego”; rozdział 6. „Wykonywanie środka poprawczego”; rozdział 7. „Wykonywanie zobowiązania rodziców albo opiekuna nieletniego”; rozdział 8. „Wykonywanie środków tymczasowych”. W dziale V omówione zostało funkcjonowanie okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych oraz schronisk dla nieletnich. W jego ramach został wyróżniony rozdział 1. „Organizacja okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich” oraz rozdział 2. „Zapewnienie bezpieczeństwa w okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich”. Z kolei w dziale VI poruszona została kwestia ochrony danych osobowych. Natomiast dział VII odnosi się do zmian w przepisach, przepisach przejściowych, dostosowujących oraz końcowych (w jego ramach wyszczególniony został rozdział 1. „Zmiany w przepisach”; rozdział 2. „Przepisy przejściowe i dostosowujące”; rozdział 3. „Przepisy końcowe”). Każdy z rozdziałów sam w sobie jest inspirujący i dostarcza czytelnikowi wielu nowych oraz ważnych informacji o przedmiotowej materii. Komentarz zawiera rzetelne omówienie zagadnień takich jak m.in.: społeczny obowiązek przeciwdziałania demoralizacji nieletnich; możliwość pozasądowego reagowania na ich niewłaściwe zachowania; katalog środków służących przeciwdziałaniu demoralizacji nieletnich; cele wykonywania środków wychowawczych, poprawczych lub leczniczych; zakres działania kuratora sądowego; pobyt nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym; kontrola wykonywania zobowiązania rodziców albo opiekuna nieletniego; zobowiązanie nieletniego do określonego postępowania, itp.

Należy wskazać, że dobry komentarz powinien charakteryzować się czytelnym układem oraz dobrym wyczuciem potrzeb i problemów praktycznych potencjalnych odbiorców, itp. Nadto również syntetycznym ujęciem komentowanych regulacji prawnych oraz łatwością w odbiorze (komunikatywnością) również dla tych, którzy nie posiadają wykształcenia prawniczego. Ważne jest przy tym wiarygodne udokumentowanie źródłowe faktów, poglądów i opinii wyrażanych przez autorów. Z całą pewnością można stwierdzić, że recenzowane opracowanie wszystkie te wymagania spełnia. Zaproponowane przez autorów ujęcie tematyki poruszanej w komentarzu spełnia kryterium zupełności, a jednocześnie zachowuje wymaganą przejrzystość. Trudne zadanie zebrania i wyjaśnienia w jednym komentarzu wielu różnorodnych przepisów związanych z analizowaną problematyką wymagało z jednej strony szerokiej wiedzy

specjalistycznej, z drugiej natomiast bogatego doświadczenia życiowego i równie bogatej wiedzy prawniczej. Autorzy w sposób rzeczowy i precyzyjny temu zadaniu sprościli. Rozumieją oni potrzeby praktyki i wychodzą im naprzeciw. Komentarz ten jest przykładem starannego, a przy tym wszechstronnego udokumentowania źródłowego referowanych przez nich poglądów. Przywoływane źródła wzbogacają wiedzę czytelnika o komentowanym problemie. Wydaje się, że opracowanie to jest w stanie zaspokoić potrzeby zarówno tych czytelników, którzy dopiero zapoznają się z tą materią, jak również tych z bogatym już doświadczeniem prawniczym i zawodowym. Komentarz ten stanowi wartościowy wkład w rozwój nauki prawa karnego.

W związku z powyższym warto na koniec wspomnieć jeszcze kilka słów o zmianie tytułu ustawy będącej niejako „przedmiotem badawczym” w ramach omawianego komentarza. Aktualnie (jak już powyżej wspomniano) jest to ustawa z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, zaś poprzednio była to ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. Wskazuje się, że zmiana tej nazwy była spowodowana tym, iż od początku obowiązywania ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r. zwracano m.in. uwagę na to, że jej tytuł może sugerować jej charakter procesowy, zaś zawierała ona uregulowania zarówno o charakterze materialnoprawnym, jak i procesowym oraz wykonawczym. W uzasadnieniu do projektu aktualnie obowiązującej ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich wskazano, iż jej tytuł odwołuje się do określenia pozbawionego wartości normatywnej, a mianowicie wspierania rozumianego jako dopingowanie danego podmiotu, w tym przypadku nieletnich do postępowania, które jest zgodne z przyjętymi normami zarówno prawnymi, jak i społecznymi, a tym samym z interesem społecznym, jak również z dobrem nieletniego. Stwierdzono nadto, że taki tytuł wskazuje na całościowe ujęcie problematyki nieletnich, pojmowanych jako takie osoby, które (co do zasady) nie są jeszcze zdolne do ponoszenia odpowiedzialności karnej, a ich zachowanie godzi czasami w normy prawa karnego lub inne powszechnie przyjęte normy społeczne, wywołując potrzebę reakcji ze strony odpowiednich organów. Nowa ustawa obejmuje zarówno przepisy o charakterze procesowym, jak i materialnym oraz wykonawczym. Podnosi się, że udzielana nieletnim pomoc mająca na celu kształtowanie ich postaw społecznie pożądanych powinna być zindywidualizowana w stosunku do konkretnego nieletniego, a nie stanowić uniwersalny wzorzec

mający zastosowanie w każdym przypadku. Powinna ona także zawierać szeroki wachlarz oddziaływań wspierających. Dla zapewnienia skuteczności takich oddziaływań ustawodawca przewidział różnego rodzaju sposoby i metody wpływania na nieletnich. Zawarte w tytule określenie „(...) i resocjalizacji nieletnich” służy zaakcentowaniu dążenia ustawodawcy do uwypuklenia istoty tego procesu w kształtowaniu prawidłowych postaw młodych ludzi, których dotychczasowe zachowanie było sprzeczne z powszechnie przyjętym porządkiem prawnym, obyczajowym i społecznym (zob. uzasadnienie projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, druk sejmowy Nr 2183, Sejm RP IX kadencji; zob. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/F5CFCBED453AF769C125882B0044182%24File/2183.pdf>, dostęp: 20.02.2025 r.; s. 30 Komentarza).

Recenzowany komentarz pt. *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich: komentarz* adresowany jest do prawników praktyków (tj. adwokatów, prokuratorów, radców prawnych, sędziów, kuratorów, itp.), a także do aplikantów przygotowujących się do wykonywania tych zawodów. Może być również przydatny przy pisaniu prac magisterskich, doktorskich, publikacji naukowych oraz dla wszystkich tych, którzy chcą głębiej i szerzej poznać regulacje ustawy z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Jest zatem opracowaniem naukowym przydatnym przedstawicielom doktryny – w pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej, praktykom – w stosowaniu prawa, studentom i aplikantom zawodów prawniczych – w łączeniu zdobywanej wiedzy z praktycznym jej wykorzystaniem, itp. Publikacja posiada wymiar edukacyjny, który realizuje poprzez rzetelne omówienie rzeczywistych problemów wyłaniających się w praktyce stosowania przepisów analizowanej ustawy. Komentarz jest opracowaniem kompleksowym, zaspokajającym wiedzę czytelnika z zakresu poruszanej w nim problematyki. Wartość merytoryczna opracowania jest na bardzo wysokim poziomie. Stanowi ono wartościowe i użyteczne nie tylko od strony teoretycznej, ale również od strony praktycznej, studium dotyczące kwestii poruszanych w nowej ustawie z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

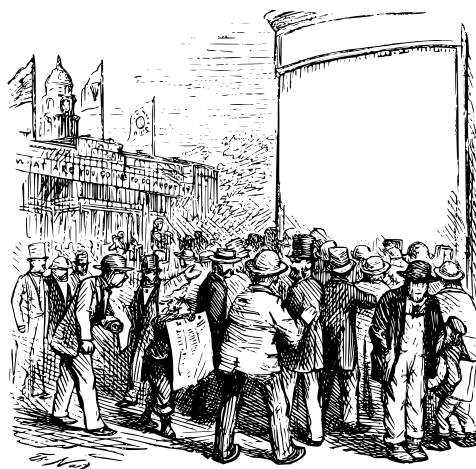

Afisz

**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH

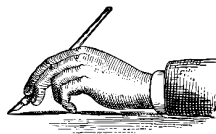

Adwokatka **ROKU 2024**

apl. adw. Aldona Staniek

Izba Adwokacka w Katowicach

W marcu kobiety świętują nie tylko Dzień Kobiet. Bowiem na dwa dni przed Międzynarodowym Dniem Kobiet, przypadającym na dzień ósmego marca – w siedzibie Naczelnej Rady Adwokackiej dzień 6 marca był świętem adwokatów najbardziej zaangażowanych w życie samorządu zawodowego.

Tego dnia odbyło się ogłoszenie wyników ósmej edycji Konkursu Adwokatka Roku. Konkurs ten, organizowany pod egidą Zespołu do spraw Kobiet przy Naczelnej Radzie Adwokackiej, stanowi wyraz uznania za zaangażowanie i działania podejmowane przez Panie Mecenasy, działające w Adwokaturze. To także tryumf ich dorobku zawodowego oraz kompetencji. Już po raz ósmy laureatkom zostały wręczone nagrody, stanowiące niejako ukoronowanie wkładu adwokatów w Adwokaturę.

Warto dodać, że nagroda Adwokatki Roku jest uhonorowaniem adwokatki, która w danym roku kalendarzowym wykazała się osiągnięciami w związku z wykonywaną przez siebie działalnością zawodową, zaangażowaniem w prace samorządu adwokackiego oraz innymi aktywnościami – na gruncie

naukowym lub społecznym. Laureatki wybrała Kapituła Nagrody, w składzie osobowym:

- **Prezes NRA – przewodniczący Kapituły**
- **oraz członkowie Kapituły:**
 - **adw. Daria Skrzypczak-Kozikowska**
 - **adw. Marta Seredyńska**
 - **adw. Katarzyna Golusińska**
 - **adw. Magdalena Koczur-Miedziejko**
 - **adw. Beata Czechowicz**
 - **adw. Andrzej Zwara**
 - **Joanna Kuciel-Frydryszak**
 - **Natalia Waloch**

Adwokatką Roku 2024 została Pani Mecenasa Paulina Rzeszut z Izby Adwokackiej w Katowicach. Kapituła Konkursu ponadto przyznała trzy wyróżnienia dla adw. Patrycji Kasicy (ORA Warszawa), adw. Moniki Gąsiorowskiej (ORA Warszawa) oraz adw. dr hab. Moniki Haczkowskiej, z wrocławskiej Izby Adwokackiej. Dyplomy wyróżnionym adwokatkom zostały wręczone przez adwokat Darię Skrzypczak-Kozikowską – przewodniczącą Zespołu ds. Kobiet przy NRA oraz adwokat Martę Seredyńską – wiceprzewodniczącą Zespołu. Każda z Pań posiada wybitne zasługi – tak działając w Adwokaturze, jak i indywidualnie – w związku z prowadzeniem własnych kancelarii adwokackich.

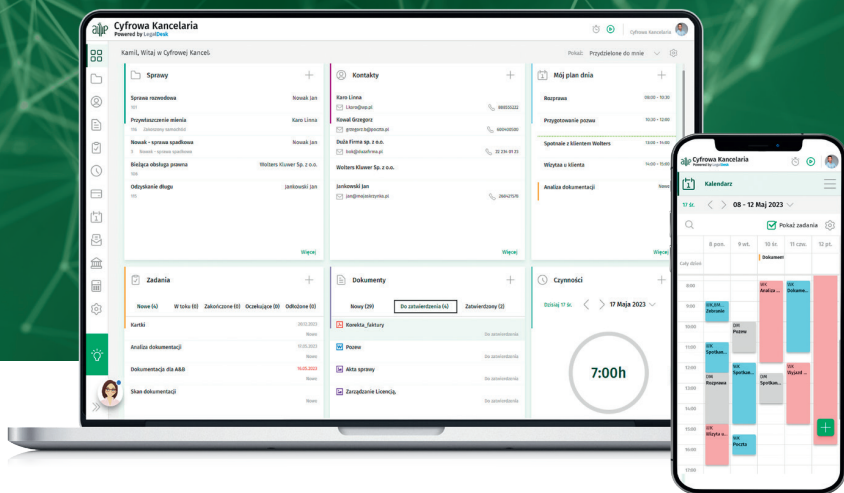
Podczas tego podniosłego wydarzenia zostały wygłoszone również laudacje, w których w bardzo serdeczny i wzruszający sposób przedstawiono dotychczasowy dorobek laureatek konkursu Adwokatka Roku 2024.

Nagrodzonym Paniom Mecenasy serdecznie gratulujemy i życzymy dalszej determinacji w rozwoju i działalności dla dobra wspólnego, jakim pozostaje nasz samorząd zawodowy, jak również – każdej z osobna – nieustających sukcesów i osiągnięć w ramach wykonywania zawodu adwokata.

Teraz możesz zyskać więcej!

Cyfrowa Kancelaria + LEX w specjalnej ofercie

Cyfrowa Kancelaria

Aplikacja do
zarządzania kancelarią

- pobieranie danych z PISP
- rejestrowanie czasu pracy
- zarządzanie zadaniami i współdzielenie dokumentów
- pobieranie danych z GUS
- rozliczanie klientów

Już od 15 zł/mies.

2 pierwsze miesiące bezpłatnie

LEX dla użytkowników Cyfrowej Kancelarii

System Informacji Prawnej

- baza aktów prawnych i orzecznictwa prawa polskiego i EU
- komentarze kanon ze wszystkich dziedzin prawa
- LEX Kompas Orzeczniczy 2.0
- moduły dodatkowe z wybranej dziedziny prawa

Już od 199 zł/mies.

mLegitymacja

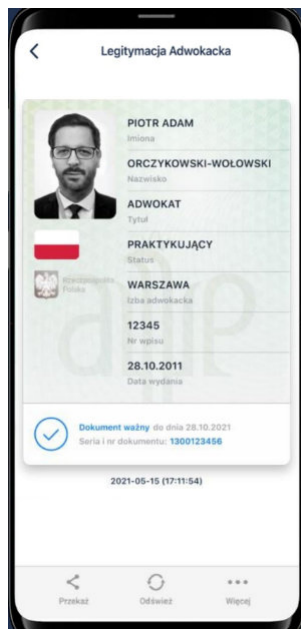
adwokata
aplikanta adwokackiego

prawnika zagranicznego
adwokata niewykonyującego
zawodu.

Cyfrowa wersja dokumentu
wydawanego
przez okręgową radę adwokacką.
Potwierdza uprawnienia
zawodowe jej właściciela.

mLegitymacja adwokacka
jest dostępna
w aplikacji mObywatel

ADWOKATURA
POLSKA

pobierz
mLegitymację

www.gov.pl/web/mobywatel-w-aplikacji/legitymacja-adwokacka

NABÓR TEKSTÓW

MŁODA.PALESTRA@NRA.PL

#PUBLIKUJ

**MŁODA
PALESTRA**

CZASOPISMO APLIKANTÓW ADWOKACKICH